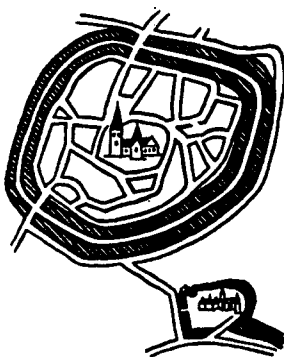

JAARBOEK 2002

VERENIGING HEEMKUNDE OOTMARSUM

INHOUDSOPGAVE

Engels' Tuin: Nieuwe Natuur In Ootmarsum	1
Engel's Tuin	5
Toren	7
'n Präötke met Ben en Marietje Blokhuis	11
Ootmarsum Danste rond de Vrijheidsboom	23
De Ootmarsumse Burgermeesters Holst	29
Christelijk Gemengde Zangvereniging Looft den Heer/Ootmusica 75 jaar	33
Kerstmis 1945	44
Dat is de Natuur	46
Bouwstenen	48
Ze kwamen van Bentheim....	50
Het Hoekhuis aan het Achterummeke	53
De Mus moet blijven	62
Hoe Spöl'n de Keener Vrooger?	65
Roettekepot	74
Nutter: Zoa as wie het Kend en Heurd hebt	77
Ootmarsum voor het Veemgericht	89
Erve Tijthoff: Vijandelijk vermogen of niet?	91
Zwerftocht door de Natuur	98
Kroniek	101

Van de redactie

Een vertrouwde gast, ons Jaarboek, zo in het begin van het nieuwe jaar.

De twintigste editie al weer. Vele duizenden exemplaren hebben in de achter ons liggende jaren hun weg gevonden naar onze leden en naar vele anderen die, net als zij, belangstelling hebben voor ons werk en die hun kennis omtrent “ons heem Ootmarsum” willen verdiepen.

Ook dit jaar menen wij er weer in geslaagd te zijn een schat aan informatie betreffende onze woonstee en haar omgeving te hebben verzameld.

Informatie die door onze werkgroepen en individuele onderzoekers, binnen en buiten onze vereniging, vaak na intensief speurwerk, werd vergaard en voor onze lezers en lezeressen werd verwerkt tot prettig leesbare artikelen.

Wij, de redactie, prijzen ons gelukkig dat er telkenjare zo veel mensen bereid zijn zich veel moeite te getroosten om een waardevolle bijdrage te leveren. We zijn er ook trots op in het geheel van het wordingsproces onze rol te mogen spelen.

Het besef al weer aan de twintigste versie te werken bracht ons in gedachten even terug bij “hoe het allemaal begon” en bij de werkers van het eerste uur. Eén van hen, Gustaaf Klaas, brengen wij een postuum eresaluut door één zijner, humoristische, in dialect geschreven verhalen, in deze uitgave op te nemen.

Met het geheel wensen wij u een aantal prettige en leerzame leesuren.

*Anton Greven
Marlou Raatgerink-Essink
Ben Velthuis*

*Verschillende
fasen in de me-
tamorfose van de
weiden voor
Engels' Tuin*

Engels' Tuin: Nieuwe Natuur In Ootmarsum

Herinrichting

Als u dit leest is het alweer bijna een jaar geleden dat het grondverzet in het park Engels' Tuin is afgerond. Vanwege de in het oog springende locatie bij de entree van Ootmarsum hebben velen de werkzaamheden op de voet kunnen volgen. Er is "natuurontwikkeling" toegepast. Deze term staat voor het (her)scheppen van rand- en basisvoorwaarden voor de ontwikkeling van een oorspronkelijke, gebiedseigen flora en fauna. Zo is de bovengrond van de hellingweide aan de Wortelboerstraat in verschillende diepten (15–40 cm) afgeplagd. Met deze maatregel hopen we de vestigingsmogelijkheid te vergroten van kwetsbare, traag kiemende plantensoorten en tevens soorten met een geringere concurrentiekracht kiemkansen te bieden. Het gaat daarbij om bijvoorbeeld *dotterbloem*, *ratelaar*, *veldrus*, *sterzegge*, *bosbies*, *ge-vlekte orchis* en *meiorchis*. Zoals in de bijgaande inventarisatielijst is te zien, groeit er nu al een aantal van bovengenoemde soorten in het gebied en dat biedt dus goede perspectieven voor een gevarieerde vegetatieontwikkeling. De cursief gedrukte kwaliteitsoorten waren voorheen in elke 'moat', 'mors' of 'mede' in Noordoost Twente te vinden, maar zijn nu, na diverse ingrepen als ontwatering, overbemesting en schaalvergroting, teruggedrongen naar natuurreservaten en een enkele slootkant.

De vanuit de Binnenes afkomstige beek, die voorheen vrijwel onzichtbaar en diep ingesleten parallel aan de Almelsestraat stroomde, heeft bij de herinrichting een nieuw, ruim profiel gekregen dat veel hoger in het maaiveld ligt, waardoor een vrije meandering van de beek weer mogelijk is geworden. De beek is weer zichtbaar en glinstert soms in de zon. Er zijn zo ook weer kansen ontstaan voor de macro-fauna (het kleine waterleven in het beekwater, waaronder kokerjuffers, wantsen etc.) en amfibieën.

Aangezien het een stadsrandlocatie betreft kwam er bij het grondverzet veel afval uit vroegere tijden naar boven, waaronder puin, glas en enkele interessante archeologische vondsten. Dit uit zich ook in de eerste plantengroei die zich manifesteert. Veel soorten die in dit pioniersstadium kiemen indiceren een zekere mate van chaos en voedselrijkdom, waardoor planten als blaartrekkende boterbloem, pitrus, mannagras, de kans krijgen. De verwachting is dat deze soorten onder invloed van een verschalend maaibeheer geleide-

lijk zullen afnemen en op het moment dat er een zekere stabiliteit in dit milieu terugkeert zal de veelsoortige hooilandflora, zoals we die kennen van het Appellaantje, zich hier ontwikkelen.

Om het bestaande park met de daarvoor liggende weiden tot een eenheid te smeden, zijn aan weerszijden meidoornhagen aangeplant; dergelijke doornhagen vergroten tevens de ecologische waarde van het gebied. Voorts zijn verspreid langs de beek plukjes wilgenstruweel aangeplant om de biotoop aantrekkelijker te maken voor (zang) vogels en vlinders.

Beheer

Rondom Ootmarsum liggen meerdere beekdalmilieus die gelijkenis vertonen met de weiden van Engels 'Tuin, zoals Het Ribbert, Kersbergdal, Molenbeekdal en Het Appellaantje. Een gemene deler bij deze milieus is het optreden van kwelwater tot maaiveldhoogte. Juist doordat deze gebieden permanent vochtig zijn, is hun betekenis voor flora en fauna zo groot. De specifieke hooilandflora blijft echter enkel in stand indien er jaarlijks gemaaid wordt, en het maaisel afgevoerd wordt. Door dit verschrallend maai-beheer neemt de grasgroei af waardoor er steeds meer kiemingsruimte ontstaat voor kwetsbare, langzaam ontwikkelende bloeiende kruidachtigen. Blijft het hooien achterwege, dan treedt verruiging op gevolgd door moerasbosvorming. De beekbedding is het meest voedselrijk met een weelderige begroeiing en moet derhalve twee keer per jaar gemaaid worden. Om het aspect "open water" te behouden dient de beekloop bovendien eens in de drie jaar uitgebaggerd te worden.

Uit overweging van kostenbesparing zie je tegenwoordig natuurbeschermingsorganisaties als Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten in de verleiding komen kleine, moeilijk beheerbare terreintjes zoals bovengenoemde beekdalen te laten 'verbossen'. Enigszins begrijpelijk is dit wel, aangezien het beheer van dergelijke terreinen -met aangepaste apparatuur en veel handwerk- relatief prijzig is. Stichting Natuur & Milieu Ootmarsum is echter van mening dat de specifieke hooilandflora zo waardevol is, zowel vanuit ecologisch, landschappelijk, cultuurhistorisch als ook ethisch perspectief, dat zij zich tot het uiterste wil inzetten om deze kleurrijke, beleevingsvolle bloemenweelde te behouden en waar mogelijk te herstellen.

Engels' Tuin in groter verband

Er kan een discussie gevoerd worden over de waarde en betekenis van de relatief kleine natuurgebiedjes, veelal gelegen in of aan de bebouwde kom, die de bovengenoemde brongebieden rondom Ootmarsum vormen. Tezamen hebben ze slechts een oppervlak van enkele hectares. Het is om die reden van belang het netwerk van bronnen en beken op de stuwwal als een organische eenheid te zien, dat als een bloedvatensysteem het landschap vitaliseert; de immer stromende beken vormen de ziel van dit oude cultuurlandschap.

De laatste jaren neemt de aandacht voor de bronnen en beekdalen in Noord-oost Twente toe en groeit het inzicht dat herstel van de oude structuren alleen kans van slagen heeft indien samen gewerkt wordt in een groter verband. Als stichting willen we proberen de diverse participanten (agrariërs, particuliere grondeigenaren, staatsbosbeheer, landschap Overijssel, gemeente, waterschap, etc.) bij elkaar te brengen teneinde de beekdalen duurzaam in stand te houden. Het kan dan gaan om (her)inrichting, continuïteit van het beheer, randenbeheer van aan beekdalen grenzende akkers en het opheffen van diverse bedreigingen zoals afvalstort, instroom van mestwater en rustverstoring. Om een kader te scheppen voor herstel heeft de stichting vorig jaar het "Landschapsherstelplan Ootmarsum" gepresenteerd.

Landschap Overijssel heeft dit plan inmiddels opgepakt en in het kader van het Provinciale project "Terug naar de Bron" zal nog dit najaar het Kersbergdal in Nutter als vervolgproject op Engels' Tuin ter hand genomen worden en een natuurtechnische herinrichting krijgen. Als er dan ook nog langzamerhand rogge met daarin akkerkruiden als klapproos en korenbloem op de aanliggende esgronden terugkomt, zal de oude glorie van dit -voor Nederland unieke- landschap op kleine schaal herleven!

AANGETROFFEN SOORTEN DOTTERWEIDE ENGELS' TUIN

Inventarisatie 1 mei 2000

- RANUNCULUS ACRIS - scherpe boterbloem
- *EQUISETUM FLUVIATILE* - holpijp
- ALOPECURUS GENICULATUS - geknikte vossestaart
- ALOPECURUS PRATENSIS - grote vossestaart
- *CALTHA PALUSTRIS* - dotterbloem
- FILIPENDULA ULMARIA - moerasspirea
- CAREX NIGRA - zwarte zegge
- CAREX DISTICHA - tweerijige zegge
- CAREX ACUTA - scherpe zegge
- AJUGA REPTANS - zenegroen
- *JUNCUS ACUTIFLORUS* - veldrus
- EQUISETUM PALUSTRE - lidrus
- STELLARIA ALSINE - moerasmuur
- MYOSOTIS PALUSTRIS - moeras vergeet mij nietje
- CARDAMINE PRATENSIS - pinksterbloem
- *CARDAMINE AMARA* - bittere veldkers
- *LUZULA PILOSA* - ruige veldbies
- PERSICARIA AMPHIBIA - veenwortel
- BELLIS PERRENIS - madeliefje
- URTICA DIOICA - grote brandnetel
- AEGOPodium PODAGRARIA - zevenblad
- SYMPHITUM OFFICINALE - smeewortel
- VALERIANA OFFICINALIS - valeriaan
- RANUNCULUS FICARIA - speenkruid
- *SENECIO AQUITICA* - waterkruiskruid
- *VERONICA BECCABUNGA* - beekpunge
- RANUNCULUS REPENS - kruipende boterbloem
- CHLICHOMA HEDERACEA - hondsdrif
- RUMEX OBTUSIFOLIUS - ridderzuring
- ANTHOXANTHUM ODORATUM - reukgras
- GLYCERIA MAXIMA - liesgras
- HOLCUS LANATUS - witbol
- TRIFOLIUM PRATENSE - rode klaver
- RUMEX ACETOSA - veldzuring
- MYOSOTIS LAXA - zompvergeet mij nietje
- CIRSIUM PALUSTRE - kale jonker
- LAMIUM ALBUM - witte dovenetel
- *SCIRPUS SYLVATICUS* - bosbies
- POTENTILLA ANSERINA - zilverschoon
- LOTUS ULIGINOSUS - moerasrolklaver
- *LATHYRUS PRATENSIS* - veldlathyrus
- STACHYS SYLVATICA - bosandoorn
- *PERSICARIA BISTORTA* - adderwortel

N.B. Cursief = belangwekkende-/kwaliteitsoort

Rob Meijer, 2002

Engel's Tuin

*Hij ligt pal voor de bebouwde kom,
telkens als ik de Kuiperberg af brom,
en dan rechtsaf sla, zo schuin,
dan zie ik ginds Ootmarsum en hier Engels' tuin.*

*'t Park is nu helemaal anders, zoals dat altijd gaat,
rondom staan nu veel huizen en loopt de Wortelboerstraat.
Maar eens was het een hele wereld in het klein,
waar we wel dag en nacht bezig wilden zijn.*

*We vochten cowboy en indianen,
en daar zat ergens een kist met een verborgen schat...
Daar kreeg het struikgewas lianen,
waarachter het gevaar verborgen zat*

*Daar werd gestoeid, gespeeld met heel veel 'wil',
en 't eindigde vaak in gegooi met kikkerdril.
De eerste schreden op dun ijs, het was een wonder,
werd zakken met je houten schaatsen en veel gedonder..*

*Ik leerde daar het mijn en dijn:
landveroveren, pingelen met een mes
werd je landje dan te klein,
had je verloren en ging je op de fles.*

*Geen vogelnestje veilig, de slootrand je ravijn,
er werd gevochten en gespeeld,
daar werd er geen moment verveeld
en een bebloede knie, die deed geen pijn.*

*En als je stiekem sigaretten rookte
die van 'Bloemens snij-tabak',
dan stond je steevast vet te kotsen in de eerste beste plantenbak !*

*Met je nieuwe laarzen in je hand,
stapte je over de vijverrand
om die grote goudvis dan te paaïen,
en 'm met een boog op het gras te zwaaien.*

*In Engels' tuin jouw wereld, o,zo klein,
daar kon je op gegeven dagen helemaal je eigen zijn.
Je had een brandglas en je brandde
een stukje celluloid weg op het stuur.
En had je even niks om handen,
dan ging je op weg naar een volgend avontuur.*

*We aten beschuitbollen uit Grimbergs' bakkerij,
daar kwamen dan de mooiste verhalen bij:
Hennie wist, "kinderen komen uit de navel",
en wijs nam hij maar weer een hap uit de illegale wafel.
De tijd die vloog, en net als je iets meer wilde weten,
kwam je kleine broertje: "thuishkomen, eten"!*

*De Engels' tuin van de bisschoppelijke hof,
een plek waar veel historie werd geschreven.
Nu denk ik vaak, ik bof
dat dit van vroeger hier steeds is gebleven.*

*Het theehuis, de stenen bank en al dat groen....
Wat zou ik mijn tijd daar graag nog eens overdoen !*

Toren

Half veer. 't Lof is oet. Vear misdeenderkes kneelt rap veur 't altoar, jaagt 'n vleege weg van 't gezicht en trapt mekaar op de hakken bie 't votloopt. Zoavöl hōast.

In de sacristie rolt ze hoast oawer mekaar hen, en as ze toch nog effen moesstil kneelt, hef ter een 't witte koarhemd a oawer 'n kop hen trokken. Völ later pas komt keploan Kroeze binnen. Hee hef zien heuft terugtrokken in de grote koorkap asof-e griep hef. Hee lōp as in nen drōam: deep in gedachten. En as-e toch nog 'n vaag kruuske maakt oawer de vear jungskes, kik-e de aandere kaant oet.

Köster Hendrik Jaansen steet zich alles aan te kieken, kearsrecht, de haande achter de rug. Hee is de geliekmoatigheid zölf en zeg gin woord as 't nich nödig is. De keploan is nog aait in ziene eigen roatselachtige wereld, as de misdeenders - drok, drok, harop fluusterend - togen en superplies in de eeken muurkast hangt.

't Is nen doonkern zondagmiddag. Der is gin voetballen, der is gin snee. Der is in heel Oatmösche niks te doon. Alle leu zitt in hoes, hoalt zondag bie 'n warmen kachel.

Tweeden Kesdag, 1949.

Mer dan is bie oons jongs de hōast ineens oawer.

-“ 't Loek van 'n toren is los”, fluustert Wim Bloomen. Dree köpkjes kiekt 'em an. As Wimken Bloomen dat zeg...Den woont vlak onder 'n toren. Mer an de aandere kaant. Het is oons strengstens verboden um doar hen te goan. As de köster der achter komp.... Wie hebt 't a es earder probeerd. Toen hef-e 't loek achter oons dichtdoan en oons veur straf 'n uur in dat doonkere, tochtige trapgat loaten zitten.

Mer de kaans is toch te mooi. Achter in de kark wocht wie mekaar op. Wel wadden dee andere twee? Guus Brons? Jan van Bakker Van Benthem mischien of Jan Luttikhoes? Werschienlik Ben Möshoes. – Boaven oons, en boaven de heufde van de leu dee onder 'n toorn deur de kark oetloopt, spölt Jan Terborg ne dreunende toccata, - alle registers van 't grote örgel los. De trap noar 't zangkoor mag noe röstig kraken, gin meansche zal 't hōaren.

Wie wocht nog effen tot Merie Silderhoes hear kearske hef anstokken en ok noar hoes hen geet. Dan stoef wie noar boawen.

De tweede trap geet achter 't öargel langs. Den dre'jt, hoog boawen 't doopvont, smal en steil vot noar links, 't duuster van 'n toorn in. Op 'n tast kroep wie

achter mekaar an noar boaven. En dan, noa dreekwart slag kiekt wie ineens oawer de hoogste òargelpiepen hen in de rōakerige deepte van de leuge kark. Wie haolt oons effen good vast. Ok tot hier is 'n wierook van het Lof deur-drongen. Heel in de wiedte dōt kōster Jaansen met nen langen stok de kearsen oet.

En dan is doar 't loek. Het hef 'n klein kiekgat en 't hangt scheef veuroawer boaven oons. Oeterste greans van de bekeande wereld. De twee earste jongs drukt het loek met mōjte op en wie kroept langs hear hen. Dit is ne ni'je wereld: het heuvellandschap van de gewelven, de smalle loopplaanken zonder lōnningen dee der tussendeur slingert, de balken, het hoge karkendak. Of-en-too is ter 't lecht van 'n klein dakrāāmke. Wie loopt stil en gespannen achter mekaar an. In de wiedte zee wie de ketrol van 't grote kruus dat boawen 't altoar hangt.

- "Kiek good oet. Wel doar invalt koomp 'ter nooit mer oet ", zeg Wim Bloomen. En hee wis oons de enorme, duistere trechters tussen de bolle gewelven.

- "Dee goat deeper dan de vloar. Dee goat tot in de *kealders*! Doar bint-er vrogger a heel wat in terecht kommen."

De kealders onder de kark!

Wie jongs heb 't altied wa wetten. Iedereen dee de half acht-mis hef deend, wus ter van: onder de kark was nen kealder. A'j bie 't Jozef-altoar mer har genug met de knee op de roade vloartegels kneelden, dan heurde-n-ie hoe hol of 't doaronder was. Mer ja, breng dat de grote leu mer is an 't verstaand, hē!

Wie hebt' wa zeen, wie goat rap vot. Het is oons vōls te gebeurlik in dat halfduuster met aal dee gammele plaanken oawer peilloos deepe, holle pilaren. Terug bie 't loek, bie 'n klein rāāmke, maakt Wim Bloomen ne grote kist los. Dee lig vol met misbeuke, oalen en hele oalen. De meeste groezelig en scheurd. Mer 'n paar hoast ongebroekt. Hee beurt een exemplaar oet de kist en zeg met oetgestrekken gezicht:

- "Met dissan bin ik an 't leazen. 's Middags noa school of zoa."

Hee kwam hier dus vaker!

En dan geet-e zitten in 't dikke stof van de plaanken vloar, leg 't zwoare book met koperbeslag op ziene knees en least oons 'n stuk veur in zien misdeenders latien. Wie luustert in deepen earnst. As-e kloar is veagt-e ne haandvol doade vlegen bie mekaar, smit dee in 't book en klapt 't dicht.

Dat is vrōmd. Wie kiekt 'em an.

- "Dan wer ik 't volgende kear woar of ik blewwen bin", zeg Wim.

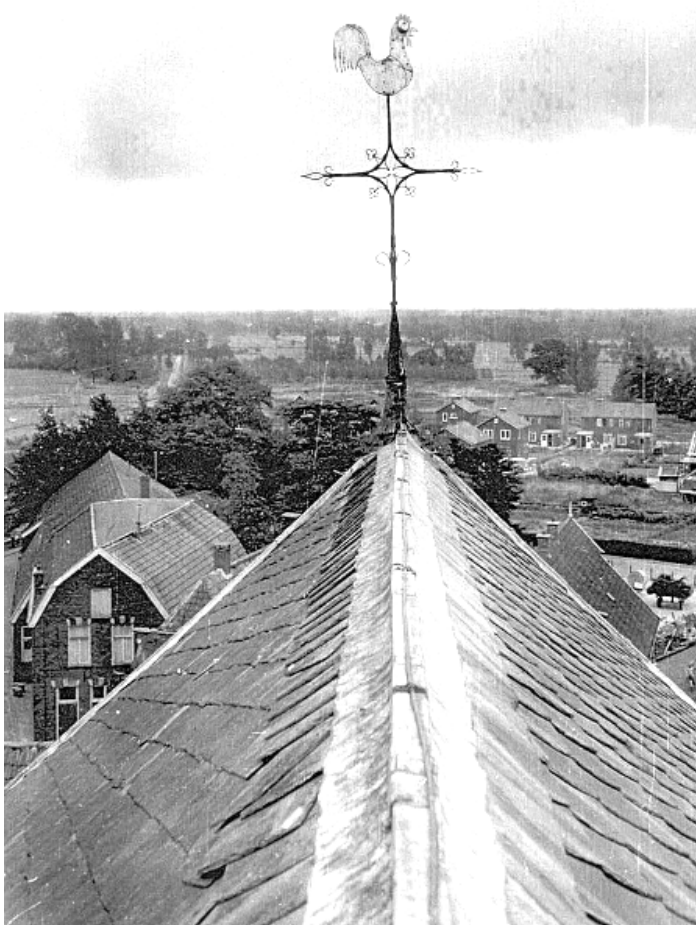
Ach ja, natuurlik. Da-w doar toch nich an dacht hebt. Wie knikt begriepend en vol ontzag.

Nog 'n träpken hoger.
 Dan heur wie boaven
 oons ineens 't
 boeschen en fluiten
 van de weend. Mer
 ook, vlakbie, een hard
 en regelmoatig tikken,
 een onplezearig geluud
 in 't tweeduuster. En
 doar, half boaven oons
 zee wie noe ineens ne
 kamer met 'n reus-
 achtig uurwerk dat
 veurnaam en kalm tikt
 en kraakt en woarvan
 de grote taandraare
 schokkend verdan
 loopt.

Joar-in, joar-oet, deank
 ik. Zoavöl stof!

En dan wea'jt oons
 ineens de koale
 weend um de oaren.
 Wie stoat bie de klok-
 ken. Dit is 'n plechtig
 oagenblik. Met inge-
 hoalden oadem kiek
 wie deur de klankbor-
 den en zeet beneden
 oons de stad um oons
 hen-liggen. Oatmö-
 sche zoa-a-w 't nog
 nooit hadden zeen. De
 leuge markt met de

leenden-böäme veur 'n weenkel van Ti'jhoes. De kromme ströatkes van boawen. De huuze dee onder heare verwearde kappen dicht teggn mekaar an bint kroppen. Oaweral bint lechtkes achter de raams. Wieder vot op de Loagse stroat geet nen fietser in nen swarten jas noar 'n Postelhook, klein en anoniem as ne vleeg. Achter de böme van Engels Tuun en boaven de Bölter in Nutter is de locht nog road, het leste stuk'ke dag. Boeten de fluitende weend is ter gin aander geluud. En ok gin beweging.

*Uitzicht vanuit de toren over de onbebouwde Cellenkamp.
 Links de cichoreifabriek van Bloemen aan de Keerweer.*

Foto: Rijksdienst v/d Monumentenzorg, Zeist

Oatmösche haolt Kesmis.

Oet'n mist van 'n Cellenkaamp komp pikzwart 'n oavend ankroepen as 'n onweer oawer zee. - 't Wodt tied da'w noar hoes goat .

Mer dan val wie alle veer hoast oet 'n toaren van schrik as achter oons ineens de grote klok slöt. Veer harde dreunen. Zölfs Wimke Blomen möt zich effen vasthoalden.

PS 1.

Den Kealder. Twintig joar later wer de oale Simon & Judas groondig opknapt en gerehabiliteerd. En wat dach-ie dat ze antroffen? Ne crypte, met nöast het stenen träpke van 'n dichtgemetselden ingang de stoffelijke resten van 'n laatsten Heer der Commanderie.

PS 2.

Den toaren. Ik mör der toch iets oawer kwiet.

Het was onder 'n börrelke op ne receptie an de Ganzemarkt, dree-hoog, as Gerrad Frommink, nen oald-annemmer der bie komt stoan. Wie kiekt oawer de huuze en noar de oale kark.

- “Jammer toch van den oalen toren”, zegt der een. “Den krieg wie nooit weer”.

En dan komp weer 't bekeande verhaal van den toren, den wie alleen nog kent van oale preanten of van 'n eankel schilderij. En den zoa bouwvallig zol wean.

- “Mer wer ie dan nich, Brookhoses, wel den toren toen hef ofbrokken?”

En Frommink vertelt mie hoe in 'n oald archief... No ja.

- “En dan wer ie zeker ok nich hoe den annemmer hetten den 'em toen met zovöl mööite hef ofbrokken?”

Ik veulden a wat ankommen, mer 't was toch noch effen onplezearig toen-e 'n naam neumd': den annemmer oet 1810 of zoa, den hetten: Broekhuis.

- “Mer in iedere familie is wa wat”, zea Gerrad Frommink grootmeudig. “En zoa is't mer net.”

'n Mooi vertelsel oaverleaft de tied.

'n Präötke met Ben en Marietje Blokhuis

Vriendelijk en professioneel, wellicht zoals ze een belangrijk deel van haar leven hun gasten voor hun hotel te woord stond, heeft Marietje de afspraak met mij geregeld.

“Wie hebt de gewoonte um op dinsdag modd’n um tien uur koffie te dreenk’n met Marga en Jan. Dan bepraot wie alle werkzaamheden. Ie könt daor röstig bie komm’n meer ie hebt der niks an. Wee’j wat.....kom um half elf.

En.....eigenluk bi’j ne wek te vroom want Ben is nog al hardheurig.....en.....hee krig ’n neij’t heurapperaat..... mear dat doert nog ne wek.”

Tijdens mijn wandeling naar onze eerste ontmoeting spelen teksten uit de streekroman “ERVE ten MODENKOTTE”, van onze plaatsgenoot Egidius Wientjes, door mijn hoofd. In het boek dat in 1946 verscheen en waarvan Heemkunde vorig jaar een 2^e druk verzorgde, wordt “’t Rolink” o.a. vermeld als belangrijke gelegenheid voor de jeugd uit de omtrek om elkaar op dansavonden te ontmoeten.

Op verschillende plaatsen in de tekst worden de ontmoetingen en gebeurtenissen aldaar met een zodanige vanzelfsprekendheid verteld, dat alleen daarom al de conclusie gewettigd is dat er in de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog al sprake was van een breed en goed bekende horeca-gelegenheid. In hetzelfde boek speelt ook een boerenplaats “De Raotger” een belangrijke rol.

Dat ook deze naam zou opduiken tijdens de voorbereiding van dit “Präötke” had ik niet verwacht.

Omdat o.a. ter gelegenheid van diverse jubilea, verbouwingen en wisselingen van eigenaren, de regionale pers haar best deed de geschiedenis van dit hotel uit te pluizen, was het niet al te moeilijk belangrijke data voor hotel “’t Bosch” in de volksmond “’t Rolink”, later “Blokhuys-Rolink” op een rij te zetten. In deze rij plaatsen we dan vervolgens de mensen waarom het allemaal gaat in dit “Präötke”, Ben en Marietje Blokhuis.

Hotel Pension 't Bosch, (juli 1929)

De historie in kort bestek

- *Tweede helft 18e eeuw:* Op de plek van het hotel stond vroeger een jachthuis. Eigenaar was Friedrich van Heijden Hompesch, die op het Huis Ootmarsum woonde en tevens Drost van Twente was. Hij had in die omgeving ook een wildbaan laten aanleggen van ca. 25 hectare. Diverse straatnamen op “Plan Vinke” herinneren ons aan dit rijke verleden. In

oude geschriften wordt de plaats waar “het jagershuys” stond aangeduid als “’t Bosch”. Hiermee is ook de naam Hotel “’t Bosch” verklaard.

- *Rond 1800 nam de invloed van de heersende klasse sterk af; o.a. tengevolge van de inval der Fransen (De Napoleontische tijd) . Veel landerijen vielen uiteen en werden verkocht. Zo ook de wildbaan en het bijbehorende jachthuis.*

Op de voorgrond: de grondleggers van Hotel 't Bosch, Gezina Maria Luttikhuis (“Roatger”) en Bernard Rolink.

Achter v.l.n.r. Jan Rolink, Maria Rolink en haar verloofde Johan Blokhuis (1916).

- *In 1878, nadat het perceel met jachthuis enkele keren van eigenaar was gewisseld, schonk de derde eigenaar Luttikhuis, toen bekend als “De Roatger”, het jachthuis als een soort bruidsschat aan zijn dochter Gezina Maria, ter gelegenheid van haar huwelijk met de heer Bernard Rolink. De naam “Rolink” klinkt vandaag de dag velen nog bekend in de oren en dank zij de ondernemersgeest van vooral Gezina Maria ontstond in het jachthuis een eenvoudig koffiehuis, waar ook wel bier en wijn geschonken werd. Het verhaal wil dat zij, merkend dat er behoefte bestond bij haar gasten om ook te kunnen overnachten, haar man, die wagenmaker van beroep was, aanspoorde enkele eenvoudige slaapgelegenheden af te timmeren. Aldus geschiedde en daarmee was eigenlijk “Hotel Rolink” een feit.*

Hotel-Pension Rolink bij Ootmarsum. "Kegellokaal" (1925).

In het midden opa Bernard Rolink. Aan weerszijden van hem Johan en Maria Blokhuis-Rolink met hun kinderen v.l.n.r. Bennie, Frans en Sinie.

- In 1916 trouwde hun dochter Maria met Johan Blokhuis uit Denekamp. Vanaf die tijd werd gesproken van "Hotel Blokhuis-Rolink". Het echtpaar Blokhuis-Rolink was zeer vooruitstrevend. Voortdurende uitbreiding van het hotel en modernisering waren het gevolg. Als eersten in de omgeving hadden zij een kegelbaan en een tennisbaan.

Op de tennisbaan. Vooraan rechts Maria Blokhuis-Rolink, de moeder van Ben.

Uit dit huwelijk werden 3 kinderen geboren: Bennie, Frans en Sinie. De hoofdpersonen van dit "Präötke" komen nu langzamerhand in beeld.

- Als kind al had Ben een heleboel taken in het bedrijf van zijn ouders en geleidelijk aan nam hij de verantwoordelijkheid voor het totale reilen en zeilen op zich. Vooral om de zorg voor de keuken op zich te nemen was Marietje in dienst gekomen bij Ben zijn ouders. De twee werden verliefd op elkaar en in 1955 trouwden zij en zetten samen de werkzaamheden voort waar ze al zo vertrouwd mee waren; 23 prachtige jaren lang.
- In 1978 vierden ze het 100-jarig bestaan van het hotel en tegelijkertijd deden ze het over aan Hans en Mariët Mensink. Ben en Marietje bouwden een nieuw huis naast "hun" hotel. Een extra ruim huis om, als hobby, toch nog wat gasten te kunnen herbergen. Het was wel kleiner dan ze gewend waren en dat was ook de opzet. Dat kwam ook tot uiting tijdens de naamgeving van hun nieuwe onderkomen: "'t Bosch" werd "'t Buske".

- *In 1999 kreeg het hotel wederom een andere eigenaar en een andere naam. Victor Westenberg en Elke Schlembach traden aan, verbouwden het hotel, vooral intern, rigoureus en in 2000 opende burgemeester van den Baar hotel “De Landmarke”.*

Ontmoetingen met Ben en Marietje

Een prachtige ochtend, einde zomer. Het zonovergoten terras van “t Buske” ligt er uitnodigend bij. Uitzicht op de tuin en het iets verderop gelegen hotel “De Landmarke”. Gevoelsmatig nog altijd een beetje hún hotel. Je merkt het aan de blikken in die richting en alles ademt nog de sfeer van de bij hen en zo’n hotel behorende belangstelling en gastvrijheid. Jan, de tuinman, steekt zijn hand op als Marietje en ik op het terras plaats nemen. Even later zet Marga de geurige koffie voor ons neer. Enkele hotelgasten, die hun wandelroute richting Klein-Agelo beginnen, krijgen nog wat hints aangereikt voor onderweg. Dan komt Ben, handig manoeuvrerend met zijn scooter-mobiel (hij is wat slecht ter been) over de smalle tuinpaden, in onze richting. Het “Präötke” kan beginnen.

“Een prachtige tijd”, zo kijken ze terug op hun werkzame leven. Een leven in de horecawereld dat voor Ben al vroeg begon. “Met zeuv’n jaor stun ik a glaaz’n te speul’n in de kök’n”. Om er aan toe te voegen: “Jao ik stun der a bie toen de keggelbaan wodd’n bouwd, ik was toen veer”. Het blijkt in 1924 geweest te zijn. De baan was nog niet overdekt maar wél de eerste in Ootmarsum en omgeving.

O, er waren ook de nodige zorgen. Ben zijn moeder was de laatste twee jaar van haar leven blind, de oorlogstijd, Marietje overleefde ternauwernood een ernstige hartaanval en.....“olderdom koomp met gebreek’n” zegt Ben, wijzend naar zijn scooter-mobiel, die keurig in de schaduw van een rhododendron is geparkeerd, “Mien onnerstel wil nig meer”.

Maar relativeren ze: “Oaweral is wa wat” en zich een uitspraak herinnerend van een bekende Ootmarsummer klinkt het uit beider mond: “En bie oons wa heel völ”.

Lachend kijken beiden terug op het leven in hún “familiehotel”, een begrip dat in hun beleving letterlijk moest worden genomen. Hun gasten behoorden tot de familie. Een vervolgboeking, na een eerder verblijf, werd als een soort thuiskomst beleefd. Vaak werden ze door een prominente familie die vaker bij hen logeerde een avond uitgenodigd.

Prominent? Inderdaad, in hun beginperiode was op vakantie gaan alleen weggelegd voor de beter gesitueerden. “Gewone leu hadd’n in dee tied wa wat aans te doon”.

Hoe druk ook, een persoonlijk welkom hoorde er bij voor de rechter uit Leeuwarden, de chirurg uit Haarlem en...niet te vergeten: de heer Willem Drees, toen nog wethouder in Amsterdam, en zijn vrouw.

Alhoewel een deel van de hotelactiviteiten, o.a. de reizen met de Nederlandse Reisvereniging, in de Tweede Wereldoorlog nog doorging, werd in het laatste oorlogsjaar het hotel gevorderd door de “Wehrmacht”. Verschillende zalen werden volgestouwd met stro om als slaappleaats te dienen voor de soldaten. Een deel van hun hotel werd voor de familie Blokhuis verboden terrein.

Met een glimlach herinnert Ben zich nog de Duitse soldaten die, evenals de Nederlanders, een broertje dood hadden aan de oorlog. De glimlach maakt plaats voor een gulle lach als hij het grote vat jenever ter sprake brengt waarover de Duitsers beschikten.”Wa vief honderd liter”. De toezegging dat hij er wel een emmervol uit mocht tappen, heeft hij niet meer kunnen verzilveren omdat de soldaten tijdens hun overhaaste vertrek in mei ’45 ook het vat jenever meenamen. Nagenoeg zonder verversing werden de legersteden overgenomen door de Amerikanen.

Na hun vertrek kon de grote schoonmaak beginnen. Het stro en alles wat aan de oorlogstijd herinnerde ging op een grote brandstapel in vlammen op, behalve.....Ben zijn motor, een DKW die, gedemonteerd in vele afzonderlijke delen de oorlog had overleefd.

Nog herinnert hij zich hoe hij, vlak vóór de oorlog, op die DKW, zijn eerste rijbewijs haalde. Voor het examen moest hij zich melden op het plein voor het slachthuis in Almelo. Toen hij, op de vraag van de examiner: “Hoe ben je hier gekomen”, eerlijk antwoordde: “Op de motor” was de man zo onder de indruk dat hij hem zonder verdere plichtplegingen zijn rijbewijs overhandigde.

Veel herinneringen borrelen op. Wat de een niet weet, weet de ander. Merkbaar is het, dat ze lange tijd samen een heel omvangrijke klus geklaard hebben. Eigenlijk al vanaf het moment, ver voor hun huwelijk in 1955, toen Marietje, geboren Peters, in dienst kwam bij de ouders van Ben om de zorg voor de keuken op zich te nemen. Het bleek dat ze zich zodanig bij het geheel betrokken voelde, dat ze spoedig van de hoed en de rand wist. Amor deed de rest.

In de naoorlogse jaren breidden ze uit en moderniseerden het hotel om aan de toenemende vraag en wensen te kunnen blijven voldoen. Constante belangstelling van particulieren en van gasten via reizen van Lindbergh en de NS was het gevolg.

“En met hoe völ leu bi’w wa nig kunnig wodd’n deur al dee vergadering’n”, brengt Marietje een andere belangrijke activiteit ter sprake. “Al wek wa ’n paar” beaamt Ben. Vergaderingen van de NS, VVV, Cultuurtechnische diensten, het Staatsbosbeheer en de ruilverkavelingscommissies van Age-lo/Reutum en de Beneden Dinkel. En weer bevestigt een anekdote hoe ontspannen de omgang was met hun gasten.

Een belangrijk persoon komt, na een bezoek aan een ruilverkavelingsproject binnen met nogal veel modder aan zijn voeten en laat zich ontvallen dat hij naast de verzorging van de inwendige mens, een etentje als onderbreking van de middagvergadering, ook de verzorging van de uitwendige mens, zijn smerige voeten, wel op prijs zou stellen.

Marga, die in de aanhef al even werd genoemd, aarzelt niet zich in de statige vergadering aan te dienen met een teiltje sop en een harde borstel om de klus te klaren. Gelach en applaus waren haar deel.

Een heel goed gevoel hebben ze over de talrijke contacten met clubs, verenigingen en organisaties uit de directe omgeving. Groepen mensen die voor hun activiteiten van hun accommodatie gebruik maakten. Gewoon omdat ze zich er lekker thuis voelden of omdat bijvoorbeeld Ben er zelf als lid bij betrokken was. Bij dit laatste kan worden gedacht aan de kegelclub “Ons genoeg” en aan “de Aogeler jagers”.

Aan tafel ontstaat enige hilariteit als, al vertellend, opnieuw wordt genoten van humoristische voorvallen uit de talrijke feestelijke bijeenkomsten zoals bijvoorbeeld de bruisende Caeciliafeesten van het herenkoor van de katholieke kerk.

Sfeer! Stemming! Machtig mooi, zo luiden de kwalificaties. Om nooit te vergeten het loflied op “Carolientje”, telkenjare gezongen door Bennad Geerdink. Traditie was ook dat “Vink’n Hennie”, tijdens het ‘s nachts naar huis wandelen, wakker werd gezongen.

En....nu wordt geen naam genoemd.....het al wat oudere lid van het koor dat, om zijn thuis gebleven vrouw te verrassen, een gebraden haantje, slecht ingepakt, in zijn binnenzak had gestoken. Natuurlijk werd het ontdekt en.....aan elkaar doorgegeven, waarna iedere aanwezige wel enkele keren de gelegenheid te baat nam om op de “bergplaats” een ferme tik te geven.

De herinnering hoe tenslotte het vet uit het colbert lekte, werkt nog op de lachspieren.

Kegelclub Ons Genoegen: Staand v.l.n.r. W. Heisterkamp, B. Sleiderink, B. olde Meule, H. Tenniglo, M. Schulten, H. Aarnink, G. Brookhuis. Gehurkt v.l.n.r. B. Blokhuis, F. Blokhuis, J. Wilms

Vanaf de oprichting is Ben al lid van de kegelclub “Ons genoeg”. Al meer dan 60 jaar.

Een vriendenclub zonder weerga en via “zijn” club kreeg hij veel kegelvrienden uit andere clubs.

Jaarlijks waren er talrijke feestelijke ontmoetingen met soms verrassende gebeurtenissen. Hij herinnert zich de keer dat het onder vrienden kwam tot een pikant lijkende “striptease”. Eén der gasten stelde een weddenschap voor dat hij iets zou doen dat niemand hem zou durven nadoen. Uiteraard was er een durfal in het gezelschap die de handschoen op nam. Toen de twee in de kring der mannen stonden, trok de uitdager, tot hilariteit van allen, zijn broek uit. Ondanks luide aanmoedigingen van de omstanders droop de uitgedaagde af toen hij merkte, dat zijn opponent zich op de wedstrijd had voorbereid door meerdere broeken over elkaar aan te trekken.

Jagen is Ben z’n lust en z’n leven. Zijn eerste “jachtakte” dateert van 1945. Met enig vermaak herinnert Marietje zich nog een zinsnede uit het in ambtelijke taal gestelde document “.... geeft toestemming tot het in bezit hebben van een “schietgeweer” ...”.

De Aogeler jagers hebben een speciaal plaatsje in het hart van zowel Marietje als Ben. Ben is nog steeds van de partij en, zo zegt hij: "Ze bliuw't nog aait ligg'n ak ze raak". Hij geniet zichtbaar als dit onderwerp ter sprake komt. "t Begun vaak achter 't kanaal; bie Pedoers Merie. A'w der ankwamm'n reup ze a van wied'n: "Kom d'r in, de koffie is klaar!"

Legendarisch zijn de "Jachtmäölkes bie 'n Bosman in Aogel". Ongedwongen en gemoedelijk zoals we daar vaak bij elkaar geweest zijn. Elke bijeenkomst zou je zo weer over willen doen. En natuurlijk hoort bij de jacht een verhaal.

Een jachttafereel, een vossenjacht van de Aogeler jagers in de winter van 1947 of 1948.

U ziet v.l.n.r.: H. Bruns (jager), J. Wiegink, E. Stevelink, Ben Blokhuis (jager), H. Aarnink (jager), G. Luttikhuis (jager), J. Stevelink (jager). J. Stevelink, Th. Bruns, A. Bruns (jager), Fr. Bruns, M. Bruns en de kinderen Cor en Wim Bruns. Aan de stok hangen twee vossen.

Over vriendelijke rivaliteit tussen "de Aogeler jagers" en een andere groep waarbij een jager uit het andere kamp "nen haaz'n" afhandig wordt gemaakt en er "nen balkhaaz'n" (een kat) voor in de plaats wordt gelegd. De echte haas gaat "onner de stölp" (in de pan) en wordt met zeer veel genoegen soldaat gemaakt. Zelden smaakte een hazenbout zo heerlijk en er werd wat afgelachen tijdens de maaltijd. De gedupeerde weet uiteraard uit welke hoek de wind waait en zint op wraak. In het spel waarin men probeert elkaar de dode kat aan te smeren, belandt deze aan de deurknop bij de één, wordt onder rembours verzonden naar de andere partij die voor het in ontvangst nemen van de gesloten doos ook nog moet betalen. Tenslotte wordt het kadaver onder de auto van één der "Aogeler jagers" vastgebonden. Die reed

daar dagenlang mee rond zich meer en meer afvragend waar die vreselijke stank in zijn auto toch vandaan kwam.

Prachtige verhalen. Verhalen die gemakkelijk opborrelen uit een geheugen vol goede herinneringen. Herinneringen die talrijk zijn en die heel duidelijk maken dat ze intens hebben meegeleefd met de velen die individueel of groepsgewijs, privé of zakelijk, hun weg kruisten.

Dat zo velen dat ook heel erg op prijs hebben gesteld bleek bijvoorbeeld overduidelijk ter gelegenheid van hun afscheid dat tegelijk met het 100-jarig bestaan van “Hun Hotel” werd gevierd.

100-Jarig bestaan van Hotel 't Bosch'. Een afscheid en een nieuw begin: Ben en Marietje Blokhuis met de nieuwe eigenaren Hans en Mariët Mensink.

Mooie herinneringen beamen beiden maar, zo klinkt het heel realistisch, het heden is ook nog heel belangrijk. Het heden waarin ze genieten van hun, in vele opzichten, rustiger leven, hun vele bridgecontacten met leeftijdgenoten uit Ootmarsum en omgeving en ze het “kruusjass’n met de noabers” slechts bij hoge uitzondering overslaan.

Ben, Marietje, bedankt voor jullie vriendelijke onthaal, jullie openhartigheid, de heerlijke koffie en het geduld om de vele vragen te beantwoorden. Ik wens jullie, na de gelukkige tijd in “’t Bosch” een voortzetting daarvan in “’t Buske”. “Good gaon”!

De Marktstraat in 1899. Rechts het Vincentiusgebouw met op de stoep de heer Hartman. Vroeger stond op deze plek de Latijnse school, die in 1869 werd opgeheven. Het pand werd vervolgens ook gebruikt als Herensociëteit. In 1901 vestigde de heer A.C. Beukers hier Hotel de La Poste.

Ootmarsum Danste rond de Vrijheidsboom*

Het duurde altijd enkele dagen voordat ‘de Opregte Haarlemmer Courant’ en andere kranten met de postwagen uit Deventer bij het Posthuis ‘de Koppelpaarden’ aan de Marktstraat van Ootmarsum afgeleverd konden worden.

Posthuis 'de Koppelpaarden' aan de Marktstraat

Samen met enkele andere kranten zoals de Overijsselsche Courant, de Hoogduitse krant, de Rotterdamsche, de Postrijder en de Nieuwe Europese Staatssecretaris werden deze kranten voornamelijk gelezen door de bestuurlijke bovenlaag van de bevolking van het kleine stadje Ootmarsum dat omstreeks de tweede helft van de 18^e eeuw ± 1100 inwoners telde. Van het posthuis, tegelijk logement voor de doorgaande reizigers naar Nordhorn, Lingen en verder, werd een druk gebruik gemaakt. Ook werden daar vergaderingen en andere bijeenkomsten gehouden.

* Dit artikel verscheen eerder onder andere titel in 't Inschrien, 34e jaargang. nr. 2

In de tweede helft van de 18^e eeuw was de postroute vanuit Amsterdam, Deventer, Almelo, Ootmarsum en verder de grens over naar Hamburg en Hannover een belangrijke verkeersweg.

Zo zag de Grotestraat er uit in het midden van de 19de eeuw. In 1870 werd de Zuiderpoort afgebroken. Het witte pand links is hotel De Keizerskroon.

De Zuiderpoort passerend, reden de wagens via de Schildstraat (nu Grotestraat) en Steenstraat (nu Marktstraat) de stad binnen om door de Stenenpoort de weg naar Frensdorf te volgen.

Van oudsher was Ootmarsum een bestuurlijk middelpunt en bleef dit tot in de Franse tijd. Deze functie had haar stempel gedrukt op de kleine samenleving van het stadje. Een vertolking daarvan, afgedrukt in 'Twentsche Eigenheimers' van Mr. G.J. ter Kuile Sr. op blz. 195, geeft dit op treffende wijze weer:

"(...) de huizen met oude houten gevels, in de stille stijve straten de stijve deftige personages met pruiken, pijpen en pantoffels, glurend achter de glazen als de hoorn van de postillon weerklinkt; de gewichtig doende burgers in hun ouderwetsche rokken met kanten lubben en breede mouwopslagen, met korte broeken, dikke kuit en welgedane gezichten; hun vrouwen in kleurige kleeven met wijde rokken en nauwe lijffes en zonderlinge kapsels (...)"

De bestuurlijke bevolkingslaag bestond uit aanhangers van het als staatsgodsdienst voorgeschreven gereformeerde geloof; het was een voorwaarde

om een bestuurlijke functie te bekleden. Ootmarsum had zelfs twee predikanten, waarvan Ds. Van Loo (1754-1797) bekend is door zijn dagboek. Om beurten hielden zij dienst in de Grote kerk van de stad. Onder de bestuurders komen wij namen tegen van families, waarvan een aantal na de Franse tijd is weggetrokken of uitgestorven. Namen zoals de Van Beverfordes, Campstedes, Cramers, Dröghoorns, Van Laers, Penninks, Van Rhees, Stavermans en anderen.

Als vervolg op het onderwijs aan de Nederduitse (lagere) school leerden hun kinderen vaak verder aan de Latijnse School in Ootmarsum of Oldenzaal.

Er heerste een betrekkelijke welvaart onder een klein deel van de bevolking, een groter aantal was minder vermogend. Het dagelijks leven werd in beslag genomen door zorg voor het bestaan en uitwisseling van nieuwtjes omtrent familieaangelegenheden. Veel gezinnen, die van oudsher in de stad woonden, hadden er familiebanden. Rondom de stad, maar ook in de stad, hadden de meeste bewoners akkertjes en tuintjes. Pluimvee en varkens werden gehouden in schuurtjes of andere bijbouwsels.

Het doen en laten van de adellijke familie Van Heiden Hompesch op het Huis Ootmarsum was een dankbaar gespreksonderwerp.

Ook de regelmatig weerkerende zittingen van het stads- en landgericht in het stadhuis gaven genoeg stof tot praten. De notabelen gingen veel bij elkaar op bezoek of troffen elkaar in de sociëteit 'Fraternitas'. Dit was een soort vereniging of gezelschap van intellectuelen, die om beurten bij elkaar thuis bijeenkwamen. Hier werden ook de berichten uit de krant besproken. De politieke ideeën over soevereiniteit en opvattingen over rechten van de burgerij in de landelijke en provinciale bestuursorganen waren in genoemde kringen doorgedrongen en vonden ingang bij de leden van Fraternitas. Verder waren het jachtrecht en de drostendiensten een dankbaar onderwerp van gesprek. Uit de kranten werden de gebeurtenissen in het buitenland en met name in Frankrijk nauwlettend gevolgd en besproken. Vooral A. Vosding van Beverforde werd in deze kringen een toonaangevende figuur. De invloed van de universiteiten op de in Utrecht en elders studerende jongeren uit Ootmarsum, zoals Wennemar Dröghoorn en Hendrik Knijpinga Cramer, bleef niet zonder gevolg.

De kranten berichtten over de ontwikkelingen binnen de republiek, de strijd tussen patriotten en prinsgezinden en de oprichting van schutterijen of burgerwrijkorpsen in het land. Op 2 oktober van het jaar 1783 werd in Ootmarsum ook een burgerwrijkorps opgericht, tot groot ongenoegen van drost S. van Heiden Hompesch. De exercitieplaats was op de Handbleek in de Stadsmarsch. (Mors). Regelmatig werd er door het met geweren en sabels uitgeruste korps geoefend. De oefeningen van de 105 schutters mochten

door de donatrices worden bijgewoond, waarbij zij een rode strik met een zwart roosje erin op de borst droegen.

Aan het einde van de zomer van 1787 kwam uit Zwolle het bericht dat Pruisische troepen het plan hadden om via Overijssel op te trekken naar Holland en ingekwartierd zouden worden in Ootmarsum. Dit bericht veroorzaakte veel opschudding. Bevreesd voor plundering werd door veel inwoners have en goed elders in veiligheid gebracht.

Op 18 september was de bevolking van Ootmarsum getuige van de intocht van Pruisische huzaren van het korps van Von Goltz, onder leiding van overste Göcking. Vooral de patriottisch gezinde burgers verwachtten het einde van het streven naar vrijheid. Een citaat uit een handschrift van Wenemar Dröghoorn:

“O gedenkwaardige en mogelijk voor de vrijheid noodlottige dag!, moest ik helaas lang leven om een aanschouwer te zijn van sulk een treurtoneel ,O doodelijke slag voor de stervende vrijheid “

Het Ootmarsumse vrijkorps werd ontwapend en de geweren in beslag genomen. Vosding van Beverforde, majoor van het korps, vluchtte naar Nordhorn.

Op 5 oktober vond in Ootmarsum de legering plaats van prinsgezinde troepen onder bevel van overste van Eysch. Behalve de burgemeesters kreeg iedereen inkwartiering. De maand daarop braken er onlusten in de stad uit. De gelegerde manschappen vielen inwoners lastig, vernielden ruiten en huisraad. Ook werd er geplunderd. De jaren hierna tot 1795 kenmerkten zich door het intimiderend gedrag van de nieuwe oranjegezinde bestuurders in de plaatselijke overheid.

Een voor veel Ootmarsummers als heugelijk ervaren feit, was het plotse-linge overlijden van Sigismund van Heiden Hompesch op 5 juni 1790. Veel inwoners haalden opgelucht adem! Deze Van Heiden was een vriend van stadhouder Willem V en uitermate anti-patriottisch. Door zijn negatieve houding ten aanzien van de overwegend rooms-katholieke bevolking was hij weinig geliefd! Enkele dagen na zijn overlijden klonk regelmatig de kerkklok van de Grote kerk om de voormalige drost te ‘verluiden’. In de nacht van 9 op 10 juni keek een groot aantal Ootmarsummers zwijgend naar de voorbijtrekkende begrafenisstoet, verlicht door 12 tot 14 flambouwen, vastgehouden door zijn meiers (horige boeren) uit Groot en Klein Agelo. Zijn bijzetting vond plaats in de adellijke grafkelder in de kerk, thans nog aanwezig als columbarium in de rooms-katholieke kerk.

Langzamerhand kwam er nu meer vrijheid voor de katholieken in Ootmarsum. In het hofmeiershuis (hoek Ganzenmarkt / Grotestraat) overleed in 1794 de weduwe van de hofmeier Hermannus van Beverforde. Enige jaren later betrok haar stiefzoon Antony van Beverforde dit pand. Haar zoon

mr. Hendrik Knijpinga Cramer (laatste drost van Twente) woonde in het pand Walstraat 1.

De novemberdagen van het jaar 1794 brachten voor Ootmarsum veel angst en onrust. De oprukkende Franse legers dreven de Pruisische en Engelse troepen voor zich uit. Door Ootmarsum trokken tot begin maart 1795 allerhande vreemde troepen. De Grote Kerk werd als paardenstal, gaarkeuken en hospitaal gebruikt. Regelmatig werden er soldaten ingekwartierd. Eindelijk trokken dan op 2 maart de eerste Franse troepen Ootmarsum binnen, die ook weer ingekwartierd werden.

Begin januari pakte de weduwe van Sigismund van Heiden Hompesch haar koffers en reisde af naar Bentheim om later door te gaan naar Braunschweig, waar zij in 1803 overleed. Het Huis Ootmarsum kwam leeg te staan hetgeen het naderende einde betekende van de havezate en vroegere Commanderie van de Duitse Orde.

*Binnenplaats van 't Huis Ootmarsum, met het gezicht op de voormalige kapel.
Gewassen pentekening door Abraham de Haen uit 1730 naar een tekening van
Cornelis Pronk uit 1729*

7 maart 1795 was een feestdag in de stad: Ootmarsum danste om de vrijheidsboom en ging vol verwachting de nieuwe tijd tegemoet... Het viel echter tegen. De handel en de economie stagneerden en de algehele verarming eiste in Ootmarsum zijn tol. De nieuwe opvattingen ten aanzien van de vrijheid van godsdienst hadden tot gevolg dat de katholieken aan het stadsbestuur konden deelnemen (1796). De eeuwenoude gilden werden afgeschaft; zij pasten niet in de nieuwe opvattingen. Opschudding verwekte

het proces in 1798 voor het stadsgericht tegen pastoor Helter wegens het lezen van de mis door de gevluchte Franse priester Petit. Helter werd niet beboet, maar moest de kosten van het proces betalen.

In 1809 werd door Koning Lodewijk Napoleon, tijdens zijn bezoek aan de stad, de Grote Kerk aan de rooms-katholieke parochie teruggeven. De intocht van de koning bracht veel volk op de been, hij werd door 200 ruiters feestelijk ingehaald. Het afschaffen van de hofhorigheid (1809-1810) had grote gevolgen voor de boerenstand.

De inlijving bij Frankrijk in 1810 met als gevolg dienstplicht en paardenvorderingen legde een grote druk op de bevolking van de stad met omgeving. November 1813 was voor Ootmarsum een maand waarin allerlei geruchten de ronde deden over naderende bendes Russische kozakken.

Op 12 november was het dan zover: een ruiterafdeling Kozakken van kolonel Narischkin trok door de stad op jacht naar achtergebleven Fransen. Dit was echter nog niet het einde van alle zorgen want weer kwam het tot inkwartiering en verplichte leveringen. Met het uitsteken van de nationale vlag omstreeks 5 december 1813 kwam er echt een einde aan de Franse bezetting en kon Ootmarsum een nieuwe periode ingaan.

Bronnen

Oud-archief der Gemeente Ootmarsum.

Archief 'Van Beverforde', Vereniging 'Oudheidkamer Twente'

Archief Vereniging Heemkunde Ootmarsum en Omstreken.

Literatuur

Dingeldein, W.H., Uit het leven van Joan Georg Dröghoorn te Ootmarsum in: Verslagen en Mededelingen, Ver.O.R.G. 56^e stuk, Tweede reeks, twee en dertigste stuk. 1940

Dingeldein, W.H., Een Ootmarsums burgergezin in de Patriottentijd in: "Uit leven en werk van W.H.Dingeldein", Stichting.Heemkunde Denekamp 1988.

Hilbrink, J.A.M.C., "De activiteiten van Antony Vosding van Beverforde", Oldenzaal. 1983.

Kokhuis, G.J.I., "De geschiedenis van Twente", Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam-de Bruyn. Oldenzaal 2000.

Röring, W.G.A.J., "Kerkelijk en Wereldlijk Twente", 1909-1911, Witkam B.V.Enschede, Herdruk 1978.

Spee, P.H.L., "Ootmarsum", M.O. scriptie, verkorte bewerking "Ootmarsum en de Patriottenbeweging".

Noordelijke Leergangen Zwolle. 1978.

Stichting Heemkunde Ootmarsum, 1996, Werkgroep Geschiedenis I, "Het Vredegerecht van Ootmarsum".

Stichting Heemkunde Ootmarsum, 1981, Werkgroep Geschiedenis I, "Jaartallenboekje Ootmarsum"

Eweg, H.J., "Toch....het Drostenhuis", in: Jaarboekje 1997. Stichting Heemkunde Ootmarsum.

De Ootmarsumse Burgermeesters Holst

In Ootmarsum leefde van 1600 tot 1750 een protestant geslacht Holst, dat in die plaats meerdere burgermeesters heeft geleverd.¹ Omdat hierover in Ootmarsum nauwelijks iets bekend zou zijn, is mij gevraagd dit stukje te schrijven. Mijn familieband met dit geslacht, via mijn moeder, is onlangs gebleken. Van dit geslacht weet ik nog niet alles, zodat ik opensta voor aanvullingen en verbeteringen.

Bürgermeester is geen verschrijving. In steden werden, afhankelijk van hun grootte, jaarlijks uit de eigen burgers een of meer burgermeesters gekozen die namens allen de zaken regelden die zich in een jaar voordeden. Sommigen werden, kennelijk omdat zij het goed deden, herkozen. De woorden burgemeéster, wethouder en raadslid, en de functies die daarbij horen, dateren van na 1811.

De generaties Holst in Ootmarsum en hun activiteiten aldaar

Ootmarsum, dat hoef ik u niet te vertellen, was in haar glorie tijd een belangrijke stad, die mensen van buitenaf aantrok om handel te drijven of een functie te bekleden en ook, om zich er te vestigen. Daarvoor was het noodzakelijk om burger te zijn van zo'n stad. Zo vestigde zich al in 1436 het weversgeslacht Warnars in Ootmarsum, afkomstig uit het ver weggelegen Vlaanderen.² Tegen het einde van de 16e eeuw kreeg de eerste Holst: Johan Holste, het burgerrecht van Ootmarsum,³ in 1601 gevolgd door, vermoedelijk, zijn jongere broer Hermen.⁴ Helaas noteerde men toen niet met welke bedoeling deze Holsten waren gekomen: handel drijven, andere activiteiten uitoefenen, of wonen. Ik beschouw hen als de eerste generatie met die naam die naar deze stad is getrokken. Zijn grootouders woonden in Hestrup onder Nordhorn. Het is onwaarschijnlijk dat Johan kinderen heeft nagelaten omdat hij vóór 1601 moet zijn overleden. Hieronder toon ik een sterk ingekorte

¹ Zie mijn boekje 'Huls(t) onthuld', Enschede 1997

² 'n Sloopsteen nr 65 blz 3 e.v., artikel van K.J. Uildriks: in de 17e eeuw waren Warnars in Ootmarsum 7 maal 'burgemeester'. Bedoeld is burgermeester

³ Johan Holste: hij verkreeg in 1589 (moet dus geboren zijn vóór 1566) het burgerrecht van Ootmarsum, maar komt niet meer voor in het verpondingregister van 1601

⁴ M. Hermen Holse. M. betekent hier waarschijnlijk Meester chirurgijn of heelmeeester

versie¹ van de volgende twee generaties, met romeinse cijfers per generatie. Kinderen van Hermen Holste waren:

II.1 Jan Holste (circa 1595-na 1632). Genoemd naar grootvader Jan ten Hulshuis in Hestrup.² Chirurijn. In 1632 vond in zijn huis een noodgericht plaats tussen medici.³ Verslag hiervan werd opgetekend door zijn zwager Berent Kremer, secretaris van Ootmarsum, getrouwd met zijn oudste zuster. Kinderen: Harmen Holst (III.1) en Derck Holst (III.4)

II.2 Mr Hendrik Holst (circa 1595-voor 1660) Zijn echtgenote was een Ten Winkel. Hij werd vermoedelijk genoemd naar de vader van zijn moeder. In 1650 kocht hij voor 1 gulden en 15 stuivers de trapstenen voor de Gasthuis-kercke.⁴ Mr kan hier staan voor Meester chirurgijn. In 1653 met zijn zwager Herman ten Winkel beleend met het goed Hulsinck onder Reutum, dat al in 1651 als 'het goed Wilminck' was verworven door zijn andere zwager, de hiervoor vermelde Berent Kremer.⁵ Kinderen: Gerrit Holst (III.6); Mr Matthias Holst (III.9); Derck Holst (III.11); Gesina Holst, overleden voor 1684, getrouwd vóór 11-1663 met Alert Palthe. Hertrouwd in 1664 in Ootmarsum met advocaat Gerhard Kremer, zoon van de hiervoor vermelde Berent Kremer en de oudste zuster van zijn vader: een huwelijk tussen 'broerskinderen' en daarvoor was dispensatie vereist.

II.3 Oudste dochter Holst (circa 1600-na 1632). Gehuwd met Berent Kremer die in 1632 werd aangesteld tot gemeentesecretaris.⁶

II.4 Jongste dochter Holst (circa 1600-na 1668). Gehuwd met Herman ten Winkel.⁷

Uit hun huwelijkspartners blijkt dat de Holsten in Ootmarsum binnen twee generaties waren doorgedrongen in de hogere kringen. Naast ongetwijfeld eigen capaciteiten was het 'de ware Nederduitse religie' die zij hadden aangenomen, die het mogelijk maakte dit niveau te kunnen bereiken. Dan komen wij nu tot de derde generatie, die de burgermeesters leverde:

III.1 Harmen Holst (1630/35-1673/75), Chirurgijn en *burgermeester* in Ootmarsum. Voor 9-3-1663 (kocht op die dag met zijn vrouw een boom-

¹ Ook qua jaartallen sterk ingekort omwille van de lengte van dit artikel

² Hij was een Hölcher: klompenmaker. Klompenmakers en chirurgijnen waren georganiseerd in één gilde

³ C.J. Snuif: Verzamelde Bijdragen tot de Geschiedenis van Twenthe blz 439

⁴ C.J. Snuif blz 311

⁵ Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse leenprotocollen blz 1477

⁶ C.J. Snuif blz 440

⁷ Gegoed onder Reutum. Na zijn dood werd op 21-1-1668 Jan Adolph de Meijer, burgermeester, beleend met het Hulsinck. Hij was een broer van Anna de Meijer, getrouwd met Harmen Holst (III.1)

gaard in Ootmarsum) getrouwd met Anna de Meyer (circa 1630-voor 1667), vermoedelijk zuster van de Hofmeijer van de Hof te Goor, Jan de Meijer. Hertrouwd te Weerselo in 1667 met de Ootmarsumse Cuniera Wijchminck, overleden voor 20-2-1700. Kinderen: uit het 1e huwelijk Wijbrant Holst, geboren circa 1663, jong gestorven, Mr Wijbrant Holst (IV.2), Anna Gesina Holst, overleden na 20-9-1681, Hendrik Jan Holst, ongehuwd overleden na 20-2-1700, Fenna Holst, overleden circa 1715. Getrouwd in 1703 met Daniel Snoer, hertrouwd in 1708 met Barthold Jan Lipman.

III.4 Derck Holst (1630/35-1685), barbier/chirurgijn, in 1656 burger te Schüttorf, woonde daarna in Bentheim, in 1666 aangesteld tot Burgsteinfurter Hofchirurg.¹ In 1660 getrouwd met Clara Homoet, dochter van Ds Hermannus Homoet. Kinderen: Geertruida Helena Holst, getrouwd met Gerrit Boevinck, organist te Goor; Hermannus Holst, getrouwd met Swaentjen Grol, hertrouwd met Stijntjen ten Postel, geen kinderen; Gerrit Holst (IV.14)

III.6 Gerrit Holst (1620/25-1699/1704), brouwer, 1666-69 *burgermeester*, 1678/99 oud-burgermeester. Getrouwd voor 1650 met N.N. Egbers. Kinderen: Joan Holst (IV.16); Aleida Holst, getrouwd met Derk Somberg; Hendrik Holst (IV.19). Hertrouwd voor 1660 met Geertruid Hendriks, kinderen: Albertjen Holst, getrouwd met Hendrik Tijdeman; Johanna Holst, getrouwd met Helmigh Volckers; Jan Hendrik Holst (IV.25); Hindrikjen Holst, getrouwd met Lambert ter Schiphorst te Denekamp.

III.9 Mr Matthias Holst (1630/40-voor 1-1698), chirurgijn, in 1692 getrouwd met Altjen Egbers. Vier kinderen, nageslacht niet bekend.

III.11 Derck Holst (1640/45-na 9-1696), chirurgijn, *burgermeester* in 1684. In 1678 getrouwd met Gesina Homoet (haar 1e huwelijk was met Lodewich Leferkink, Bentheim), dochter van Ds Hermannus Homoet. Hertrouwd in 1696 met Cuniera Eylers. Uit het eerste huwelijk van Derck worden vier kinderen geboren. Verder nageslacht is niet bekend.

De vierde generatie leverde geen burgermeesters meer. Wijbrant (IV.2), Joan (IV.16) en Jan Hendrik (IV.25) bleven in Ootmarsum en zijn in mannelijke lijn uitgestorven, Gerrit (IV.14) trok naar Rijssen, met nageslacht tot vandaag in het westen van Nederland (als Holst en als Roland Holst), Hendrik (IV.19) trok naar Den Haag en is in mannelijke lijn uitgestorven.

¹ In Nederlandsch Patriarchaat jrg 1924 blz 135 opgevoerd als stamvader van het protestante geslacht Holst

*Christelijke Gemengde Zangvereniging Looft den Heer in de jaren dertig van de vorige eeuw.
Bovenste rij v.l.n.r.: Egbert Toet, Henk Rademaker, Henk Scherphof, Hendrik Brookhuis, Henk Martens.*

2e rij: Stien Frowijn, Frederike Frowijn, Sina Molendijk, Jo van Zuilekom, Fenna Maatman, Johanna Scholten, Sien Oortman, Riek Smit, Marie Beld-Schepers, Rudolf Corté, Mientje Janse, Riek Florijn, Femie Janse, Carel Janse, Fennie Martens, Geertje Smit, erachter Henk van Zuilekom, Carel Florijn, Claar Florijn, Willy van Zuilekom, Mevr. Krom-Götter.

Zittend: mevr. van Zuilekom-Krom, Grietje Krom-Bouwman, Sina Rademaker, Fitse Wilmes, meester Reinders (dirigent), Scherphof sr., Henk van Zuilekom sr., mevr. Scherphof.

Christelijk Gemengde Zangvereniging Looft den Heer/Ootmusica 75 jaar

2002 een jubileumjaar met jubelend gezang en een prachtige musical

Het jaar 2002 staat in de herinneringen van de leden van de Christelijk Gemengde Zangvereniging Looft den Heer/Ootmusica gegrift als een heel bijzonder jaar. Het is het 75e jaar van het koor en dat vierde men in feite van het begin tot het einde van het jaar. Het hoogtepunt in dit jubileumjaar was ongetwijfeld de opvoering van de musical 'Jozef en de Duizendkleurenjas', en vermoedelijk is dit jubileumonderdeel ook één van de hoogtenpunten uit het 75-jarig bestaan. Voor de leden een unieke ervaring, die men naast de vele andere uit het bestaan van het koor, ook met de nodige warmte koestert.

Op 27 en 28 september 2002 werd de musical "Jozef en de Duizendkleuren Jas" opgevoerd door Christelijke Zangvereniging Ootmusica onder leiding van dirigent Frans Heijdemann.

Oprichting

De heuglijke oprichting van het koor vond plaats op 2 februari 1927. Het eerste schriftelijke verslag is te vinden in de notulenboeken, die de vereniging in al die jaren heeft bijgehouden. De notulen staan in een hardkartonnen schrift en zijn met de hand geschreven, meestal keurig, soms nauwelijks te volgen. Het eerste verslag is opgemaakt door secretaris van Zuilekom en vermoedelijk is de heer Jousma voorzitter. De dirigent, destijds directeur genoemd, is de heer Tukkers. Het belangrijkste onderdeel van de vergadering was het bespreken van een uitvoering.

Hoofdzaak was voor deze vergadering het bespreken der te geven uitvoering. Deze werd vastgesteld op Zaterdag 1 dec. 's avonds 7 uur in de Ned-Herv. Kerk. Vervolgens werd het programma opgesteld. Zangnummers, voordrachten en samenspraken wisselen zich hierin af. Een voorstel van R.C. Corté, luidende dat elk lid niet meer dan 1 huisgenoot mag meebrengen, die gratis de uitvoering mag bijwonen, wordt in stemming gebracht. Het voorstel wordt aangenomen met 11 stemmen voor, 1 tegen, 3 blanco. Daarna wordt gesproken over het tableau en het te maken podium voor de uitvoering in de kerk. De dames belastten zich met het in orde brengen van het tableau en de heren met het opstellen van een podium. Verder werd nog besloten dat de directeur Tukkers een gratificatie zou ontvangen van f -,75 boven zijn gewone honorarium. Niets meer aan de orde zijnde, sloot de voorz. de vergadering.

Het zijn prachtige anekdotes uit de historie van de zangvereniging. En in al die jaren is er in grote lijnen nooit zo heel veel veranderd. Neem bijvoorbeeld het werven van donateurs, waarmee men in 1929 al is begonnen en waarvan het koor nog steeds gebruik maakt.

In alle opzichten is de vereniging vooruitgegaan, zowel in zangprestaties, ledental en de kas. We hebben een flink aantal steunpilaren gekregen in den vorm van donateurs.

In datzelfde jaar 1929 bedankte de heer Hagedoorn als voorzitter, een functie die hij slechts een jaar bekleedde. De reden voor zijn afscheid werd niet gegeven, al zal dat geen drastische geweest zijn, want weer een jaar later kozen de leden Hagedoorn opnieuw tot voorzitter. In dat overbruggingsjaar werd de heer van Reenen tot voorzitter gekozen. Deze aanvaardde de functie onder één voorwaarde, namelijk dat er een middel gevonden moest worden voor het openen van de repetities en vergaderingen met gebed en het

sluiten met dankzegging. Hij wilde het (dank)gebed vervangen en voelde zich blijkbaar niet in staat om op deze wijze te openen en te sluiten. Vervolgens raadpleegde het bestuur ere-voorzitter ds. ten Have en deze sprak het verlossende woord: "In plaats van gebed of dankzegging kan men ook openen en/of sluiten met het zingen van een gezang of psalm".

De uitvoeringen kregen in dat jaar 1929 steeds meer de vorm, die tot ver in de jaren '90 bleef gehandhaafd. Het koor zingt een aantal liederen, er volgen samenspraken en in dat jaar 1929 deed ook het fenomeen 'de grabbelmand' zijn intrede. De uitvoeringen vonden plaats in de Hervormde Kerk en het idee was om de grabbelmand in de consistoriekamer te plaatsen. Tegen betaling konden de bezoekers van de uitvoering in de mand grabbelen, terwijl er tevens gelegenheid was om koffie te kopen. In de latere jaren werden de samenspraken vervangen door een toneelstuk, meestal een klucht. Daarnaast verving men de grabbelmand al na een paar jaar door een grote verloting.

Toneelstuk uit de jaren vijftig.

Achter v.l.n.r.: A. Baanstra, Meindersma, Alie Slot, Langenberg.

Voor: André Smoes, Dinie Koops, Dinie Schepers, Christien Pool, Henk Koops en Gerda Hagedoorn.

*Uitstapje van zangkoor Looft den Heer naar Vossenberg in Duitsland 1932.
 Staand achter v.l.n.r.: onbekend, Herman Hagedoorn, J.W. van Zuilekom, Theo Böhmers,
 Henk van Zuilekom, Carel Florijn, Egbert Toet, onbekend, Scherphof, onbekend, Carel Janse.
 Dames midden: Frederike Frowijn, Fitse Wilmes, Stien Frowijn.
 Voor v.l.n.r.: Riek Florijn, Truus Martens, Willy van Zuilekom, Johanna van Zuilekom-Krom,
 Mevr. Scherphof, Femie Janse, Riek Florijn, Mej. Smit, Fenny Martens, Sina Molendijk*

Uitstapjes

Ieder jaar weer is een deel van de verslagen gewijd aan de steeds terugkerende uitstapjes. Er wordt in die beginjaren een reiskas in het leven geroepen. Het geld uit deze kas kwam echter ook in de clubkas en dat leidde in de vergaderingen en binnen de besturen tot de nodige discussies. Het doel van de uitstapjes varieerde ook. Als de bodem van de kas in zicht kwam, bleef het koor dichtbij huis of werd het uitstapje zelfs uitgesteld. Bij een redelijk tot goed gevulde portemonnee schroomde men niet om ver Duitsland in te trekken of de grote steden in het midden en westen van het land te bezoeken. En in die jaren voor de oorlog waren dat toch voor de 'leu oet Twente' echte wereldreizen. Misschien is "het verkennen van de wereld" ook wel een reden geweest om daar zoveel aandacht aan te schenken. Die uitstapjes worden trouwens nog steeds door het koor gemaakt. Een aantal jaren geleden heeft men een weekend lang het eiland Ameland "onveilig" gemaakt. Het werd een sfeervolle gebeurtenis met een wel heel bizar slot. De baas van de kampeerboerderij zou de bagage op de slotdag naar de boot brengen, maar hij bleek de verkeerde koffers, beauty-cases, tassen en hutkoffers bij zich te hebben. De afvaart van de veerpont was een kwartier later gepland. En die 'krenge' van lijnboten varen normaal gesproken keurig op tijd. Tevens moest het koor weer terug naar het vasteland, want rond

20.00 uur had de organisatie een diner georganiseerd ergens halverwege Friesland-Twente. Goede raad was duur, maar na een kort overleg werd besloten in allerijl de bagage op te halen. Twee koorleden gooiden zich in de wagen en kregen de hond van de baas mee op schoot. De eigenaar van de kampeerboerderij probeerde telefonisch wat te regelen met de kapitein van de veerboot en ondertussen scheurde hij met zijn wagen met open laadbak over de smalle weggetjes op weg naar de overnachtingsplek, die op zo'n 8 kilometer van de haven lag. Nog nooit werd er vervolgens zo snel een wagen ingepakt met bagage van zo'n 50 mensen. Binnen de kortste keren was het drietal, nu zonder hond, op de terugweg en de chauffeur reed op de Engelse manier aan de linkerkant van de weg om zodoende het in zijn ogen langzaam rijdende snelverkeer te kunnen passeren. Er werd bitter weinig gezegd in de wagen deels uit angst, deels om de concentratie vast te houden, en deels om nog net voor een tegenligger op de rechterweghelft te komen. Negentien minuten later kwamen de "Dukes of Hazard" bij de haven. De tactiek van het koor was om allemaal een stuk bagage aan te pakken, ongeacht van wie, om daarmee zo snel mogelijk naar de boot te rennen. In deze gestresste situatie waren er toch nog een paar, die naar hun eigen tassen zochten, maar kordate leden smeten hun een tas in de arm en zeiden: "Naar de boot", en men gehoorzaamde braaf. Op het moment dat het laatste koorlid de loopplank afliep werden de trossen losgegooid en voer het schip de haven uit. In het jaarverslag werd melding gemaakt van een zeer geslaagd uitstapje naar Ameland.

Ons Gebouw

In de beginjaren dertig ontstonden er plannen om tegenover de kerk een verenigingsgebouw te bouwen. In diverse jaarverslagen werd daar melding van gemaakt en men hoopte steeds dat de vereiste vergunningen werden afgegeven. De tijd toen bleek niet zoveel anders te zijn dan nu. Ook met de bouw liepen de betrokkenen steeds weer tegen teleurstellingen aan.

Onze ex-secretaris J.H. van Zuilekom, die tot veler spijt bedankt heeft als lid onzer vereeniging, liet in 't vorig jaarverslag een optimistische toon hooren over ons toekomstig verenigingsgebouw en verwachtte, evenals vele anderen, dat de totstandkoming van dit gebouw wel spoedig zou plaats hebben, en dat wij binnen afzienbaren ~ wel ons eigen ~ gebouw zouden betrekken, maar de tijd heeft ons anders geleerd. Allen kenden wij de situatie en verwachtten, zoodra het huis leeg zou komen, dat men spoedig zou beginnen met de bouw hiervan. Thans is het huis reeds enkele maanden geleden ontruimd, en door onvoorziene omstandigheden is men nog niet begonnen, maar thans zijn we al zo ver gevorderd, dat zoodra de

goedkeuring van het Classicaal Bestuur onze Herv. Kerk is ontvangen, het verenigingsgebouw spoedig zal verrijzen.

Dat spoedig verrijzen gebeurde inderdaad, want een jaar later kon Looft den Heer haar eerste uitvoering geven in het verenigingsgebouw, dat de naam "Ons Gebouw" kreeg, hetgeen een gezien die tijd logische, maar toch enigszins chauvinistische benaming was. Het gebruik van het gebouw bleek een succes met een kleine schaduwzijde.

De tweede avond van de uitvoering was Ons Gebouw tot in alle uithoeken bezet, er waren naar schatting circa 190 personen aanwezig. Maar wat Ons Gebouw betreft, hierop berust een schuld van f 1000,-, laten wij dus niet alleen de genietingen en de lusten hebben, maar laten wij mede verantwoording hebben en niet alleen de Kerkvoogdij met de lasten laten zitten. In deze is samenwerking een eerste eisch, dat wij dat allen mogen begrijpen en tevens het vraagteken van onzen predikant ~ tijdens de opening geopperd ~ met onze medewerking laten verdwijnen, met andere woorden laat de Chr. Vereenigingen schouder aan schouder staan, onze beste krachten te geven, dat wij toonen een gebouw waardig te zijn.

Die laatste zinnen zijn ook in deze tijd nog steeds van toepassing op het koor. In al die jaren is het imago in feite niet veranderd. Een belangrijke kern van het koor is ook een deel van het fundament van de Ned. Herv. Kerk, een kleine groep, die zich prima staande weet te houden en daarmee respect afdwingt. Dat wil niet (meer) zeggen dat men alleen de eigen belangen dient. Steeds meer is samenwerking gezocht en gevonden binnen de Ootmarsumse gemeenschap. Dat neemt niet weg dat er nog steeds door de koorleden gevochten wordt voor het bestaan van het eigen koor. Dat doet men onder meer door de tweejaarlijkse boedel - en antiekmarkt. De inzet daarbij is hartverwarmend. Maar ook voor de hervormde kerk zijn het veelal dezelfde mensen, die bijvoorbeeld met Siepemarkten of acties ten behoeve van de kerk belangeloos klaar staan en daar veel tijd in willen steken.

Oorlogstijd

Tijdens de Tweede Wereldoorlog draaide de zang nagenoeg "gewoon" door. In de jaarverslagen wordt heel summier verwezen naar de oorlogstijd en men moet als het ware tussen de regels doorlezen wat de mening en de gevoelens van het koor waren. Er werd zelfs nog meegedaan aan een concours, maar uit de stukken blijkt dat toch diverse leden om allerlei verschillende redenen zijn thuisgebleven. Ook is op te maken dat onder meer door brandstofschaarste meerdere repetities niet door konden gaan. Onderling

hadden de leden steun aan elkaar in deze moeilijke tijden en gezamenlijk bleef men moed houden dat er een einde zou komen aan deze oorlog.

Daar het zoo donkere en sobere jaar weer achter ons ligt, heeft de vereeniging zich toch weten staande te houden. Het was geen jaar zooals andere jaren van vele successen die we behaald hebben op de concoursen, maar we mogen niet bij de pakken blijven neerzitten, maar goede moed houden en vertrouwen op God, die zal oordelen.

Zoo hebben we het 16^e levensjaar met onze medewerking aan vele concerten en uitvoeringen niet zoo stilzwijgend voorbij laten gaan, waar we toch aan kunnen terugdenken in deze donkere tijd.

Op 4 maart 1943 heet de voorzitter alle aanwezigen hartelijk welkom na weer een periode van een koude winter en weinig brandstof, waardoor de repetities tot een minimum zijn beperkt. De leden werd nogmaals op het hart gedrukt de vereeniging met hart en ziel te steunen om zo de tijdsomstandigheden te overwinnen en zo met goede moed het jaar 1943 in te gaan.

Eind 1943 werden de activiteiten voorlopig stopgezet. Later zou blijken dat het koor 18 maanden stillag.

Daar het nu kouder werd en voorlopig niet gerepeteerd werd, wegens kolen en lichtgebrek werd er stopgezet. Later werd ook beslag gelegd op het gebouw door de Wehrmacht, zodat er geen gebruik meer gemaakt kan worden van het repetitielokaal.

Na een tijd van 18 maanden stil gelegen te hebben, en met Paschen de bevrijding nabij was, hadden we graag dat de vereeniging weer op gang moest komen, maar hoe. Op donderdag 4 mei 1945 kwam het bestuur voor het eerst bij elkaar om besprekingen te voeren. Er werd besloten twee afgevaardigden der vereeniging de leden te doen aansporen, en ook nieuwe leden meteen aan te werven om deel te nemen, waarmee Henk Scherphof werd gevraagd om met de secretaris Carel Janse op stap te gaan. Als het goed ging zou er op Donderdag 27 mei begonnen kunnen worden.

En het ging goed, want op 27 mei werd een nieuwe start gemaakt. In die maanden, die na de bevrijding volgden, liet het koor ook in het openbaar weer van zich horen. Zo werd de eerste koninginnedag na de oorlog, op 31 augustus met als toetje 1 september, luisterrijk gevierd. Samen met de R.K.-zustervereniging Bene Cantate werd er op het Kerkplein enthousiast ge-

zongen. De volksliederen, die op deze dagen te horen vielen, smaakten naar meer en dus werden er toegiften gegeven, die het talrijke publiek beloonde met een daverend applaus. De bevrijding werd op ‘Ootmarsumse’ wijze gevierd en dat betekende dat men gezamenlijk tot in de late uurtjes feest vierde met als leidraad een geweldige saamhorigheid.

De christelijk gemengde zangvereniging Looft den Heer kende direct na de

Zangkoor 'Looft den Heer' op het zangconcours in Doetinchem 1946.

Onderste rij v.l.n.r.: Greet Florijn, Joke Hagedoorn, Truus Koops, Annie Harmsen, Riek Oortman, Miny Scherphof, Annie Drees, Sientje Kleine Rammelkamp, Johanna Derks, Mej. Klooster, Annie Martens

2e rij: Sien Oortman, mevr. Scherphof, Henk Scherphof, Henk Rademaker, Scherphof sr, Stien Frowijn, meester Reinders, Fitse Wilmes (organiste), Carel Florijn, Carel Janse, mevr. Koster, mevr. Toet, Willy van Zuilekom

3e rij: Ferdie Harmsen (vaandeldrager), Dina Derks, Zus Schepers, Gezine Frowijn, Gerda Harmsen, Sientje Schuurhuis, Dina Harmsen, Fenna Brookhuis, Jo Oortman, Rika Brookhuis, Dientje Rademaker, Sina Molendijk, Annie Schepers, Sinie Martens, Truus Harmsen, Annie Harmsen.

4e rij: Gerrit Koops, meester Baanstra, Bertus Krom, Rudolf Corté, Albert Engbers, Herman Florijn, Ferdie Schuurhuis, Herman Bonke, Hendrik Brookhuis, Gerrit Molendijk, Jan Smit, Gerrit Kleine Rammelkamp.

Bovenste rij: Frits Florijn, commies, knecht van Martens, Bertus Scherphof, Jan Scherphof, Willem Florijn, commies, Henk Molendijk.

oorlog zo'n 50 leden en met dat aantal maakte men een frisse start. Onder hen bevond zich ook Siny Koops-Harmsen, momenteel het oudste lid van het koor. Een plichtsgetrouwe vrouw, die niet verstek laat gaan en een voorbeeld is voor de overigen. Zij heeft de jaren na de oorlog heel intens meegemaakt en in die gehele periode heeft Siny Koops nauwelijks een onvertogen woord over haar lippen laten gaan. Het koor is voor haar een deel van het leven geworden, waarover ze geen enkel negatief woord wil horen zonder dat ze daarbij de realiteit uit het oog verliest; haar positieve instelling wil immers niet zeggen dat ze geen mening heeft. Haar opinie is echter

dusdanig, dat ze niemand wil kwetsen en dat beeld past in grote lijnen bij het imago van Looft den Heer. Alle reden dus om de nu 73-jarige Siny Koops aan het woord te laten over haar ervaringen in de afgelopen 57 jaren.

Mevr. S. Koops-Harmsen

“Direct na de oorlog, op zestienjarige leeftijd, ben ik gevraagd om lid te worden bij Looft den Heer. Muziek heeft me altijd al geïnteresseerd. Bij het wakker worden zong ik al en onder het afwassen stond mijn mond niet stil. Allerlei liedjes uit die tijd zong ik mee. Nee, muziek is en blijft mijn lust en mijn leven. De eerste koorrepetitie zal ik ook nooit vergeten. We zongen ‘Blijf bij mij Heer’ en de tekst en dat lied hadden een geweldige impact, zeker gezien de oorlog, die net achter ons lag. In die eerste jaren groeide het ledenaantal gestaag en kwamen we ruim boven de 50 uit. Daarna, zeg maar de beginjaren vijftig, ging het even wat minder en vervolgens zijn we redelijk

stabiel gebleven. De mooiste herinneringen bewaar ik aan de concoursen. Zo traden we op in een zaalconcours in Almelo en kwamen we uit in de hoogste afdeling. Ik weet nog dat we het nummer ‘De bruid’ als verplicht muziekstuk hadden. We haalden een score van 301 punten, maar ons lid Miny Scherphof vertrouwde het blijkbaar niet en telde de gegeven punten door de jury nog eens na. Bleken we toch 303 punten te hebben. We hebben met die twee punten meer, wel twee uur langer feest gevierd. Bij een ander concours probeerde oom Herman Hagedoorn de jury zogenaamd om te kopen. Het bleek allemaal een geintje. Wij konden het als koor waarderen, maar tot op de dag van vandaag vraag ik me af of de jury het op prijs stelde. Nadat we gezongen hadden liepen we het podium af en opeens hoorden we Herman roepen ‘Jury, kijk eens’ en op dat moment haalde hij een briefje van f 25,- uit zijn bovenzakje van het colbert. Omkoping is blijkbaar al zo oud als de mens leeft.

Zeker met Hulshof stond de gezelligheid en het plezier in het zingen voorop. De laatste jaren hebben we dirigent Frans Heijdemann en deze man heeft een heel bijzonder muzikaal gehoor. Zet maar eens 60 mensen op een rij en hij haalt er zo degene uit, die de verkeerde toon treft. In mijn hele leven heb ik dat nog niet meegemaakt. Ons koor is jaarlijks actief, want met uitvoeringen, concerten en medewerking aan kerkdiensten laten we veel van ons horen. We kunnen ook best goed zingen, al laat ik het oordeel over onze kwaliteiten het liefst over aan de luisteraars. Het zingen levert veel plezier op en dat maakt de vereniging tot wat die nu is: Samen zingen, samen ple-

zier maken en zo ook nog iets betekenen binnen de Ootmarsumse gemeenschap.

De uitstapjes zijn iedere keer weer een belevenis. Wat hebben we veel lol met elkaar gehad. Telkens ervoer je het belang van deze tripjes, want het

De uitstapjes waren iedere keer weer een belevenis.

V.l.n.r.: Hennie Bonke-Florij, André Smoes, Jan Ramelkamp, Henk Toet, Grietje Bonke (Bouwman), Gerda Hagedoorn-Kosters, Hennie Schepers-Kosters, Jannie Lohuis-Schepers.

gaf steeds een gevoel van saamhorigheid. Verder heeft het koor ook steeds op de juiste momenten wat verjonging gekend. Zeker bestuurlijk is het van belang geweest dat jongeren als Zwier Engbers, Bennie Bolk en Jan Molendijk de kar gingen trekken. Zij kwamen ook met het idee om de naam Looft den Heer te wijzigen en deze te vervangen door Ootmusica. Het leverde natuurlijk wel wat discussies op, maar de meerderheid was vóór, dus kregen we de naam Ootmusica.

Natuurlijk moest ik ook wennen aan het tempo, waarmee de jeugd gewend is dingen uit te voeren. Als Bennie Bolk met de rondvraag begon dan ging dat voor mij in een sneltreinvaart, als hij opmerkte 'Straks kan het niet meer'. Het hoort echter bij de jeugd, die een andere levensstijl heeft dan wij gewend zijn. En als ze daar goed mee omgaan, dan is daar niks mis mee. Echter de komst van jongeren moet men niet uitleggen als iets negatiefs, dus niets ten nadele van de ouderen, want mensen als Carel Janse, Jan Rammelkamp en Lucas Molendijk, Jan en Joke Koops om maar een paar te

noemen, hebben er nooit voor hun eigen belang gezeten, maar hielden altijd het belang van het koor in het oog. En die mentaliteit heerst nog steeds in het huidige bestuur. Onze jaarvergaderingen zijn meestal heel gezellig, waarbij ik het van belang vind, dat men respect moet tonen voor elkaars mening.

Voor de toekomst heb ik wel mijn twijfels of het koor bestaansrecht zal houden. Ik durf mijn hand niet in het vuur te steken of we over 25 jaar ons 100-jarig bestaan kunnen vieren. Laat ik voorop stellen dat ik dat wel hoop, want ons laatste optreden met de musical ‘Jozef en de Duizendkleurenjas’ is ook voor mij een geweldig hoogtepunt geworden. Ik werd dan wel de moeder van Cleopatra genoemd, maar ‘die moeder’ was heel trots op wat we die avond met behulp van een aantal prima solisten hebben gebracht. Een dergelijk succesvol evenement met op twee avonden een bomvolle kerk geeft de burger, en dus ons koor Ootmusica, moed om door te gaan,” besluit Siny Koops-Harmsen haar herinneringen aan het koor dat zo’n warme plek in haar hart heeft.

De saamhorigheid komt ook tot uitdrukking bij pannenkoeken bakken tijdens de Siepelmarkten.

V.l.n.r.: Harm Kruit, Johanna Lohuis, Dientje Molendijk, Jan Lohuis, Sinie Flims, Diny Woudstra, Trijntje Altina.

Foto: De Twentsche Courant Tubantia

G. Veldhuis-van Zuilekom

Kerstmis 1945

Koud was het die kerstdag in 1945, vinnig koud. Een paar dagen ervoor had het behoorlijk gesneeuwd en nu vroomde het dat het kraakte. Het begon al donker te worden en uit het kerkje viel een zacht lichtschijnsel op de besneeuwde straat.

Binnen in de kerk was men bezig de laatste hand te leggen aan de kerstverlichting en het podium, waarop wij leden van de Christelijk Hervormde Meisjesvereniging ons kerstspel op zouden voeren. Het podium bestond uit grote kisten die door de Amerikanen, die nog in de school gelegerd waren, aan ons uitgeleend waren. Het trapje naar het podium was gemaakt van pallets van de fabriek van Bendien.

Ik was op weg naar “Ons Gebouw”, het verenigingsgebouw van de Nederlands Hervormde Gemeente aan de overkant van de kerk, om me om te kleden als herder. In het gebouw was het ook koud, maar allicht iets minder dan buiten.

Brandstof was allemaal nog op de bon; het was net na de oorlog en de mensen hadden zo goed als niks.

Dat kon je ook wel op maken uit de kostuums die we aan moesten voor het kerstspel: de herders bijvoorbeeld waren gehuld in oude groene soldatende-

kens en de koningen waren gewikkeld in donkerrode pluchen gordijnen, die een paar dagen ervoor nog bij de mensen voor de ramen hingen!

De vrouw van Ds. Nijland die de rol van aartsengel Gabriël vertolkte, had haar trouwjapon aan met korte mouwen, want ze was in de zomer getrouwd. Maar nu zat ze zelfs met een bontjasje aan nog te rillen al hoewel ze onder haar trouwjurk ook nog een dikke tricot gebreide onderjurk aan had.

De rest moest zich nog verkleden, dat wil zeggen alles over de gewone kleding aan, want waar we hier over praten is wel meer dan een halve eeuw geleden. Toen werd er nog heel degelijk gedacht: niks doorschijnend of zo!

Joke Hagedoorn, als Maria, droeg een mooie lichtblauwe nachtpapon en Minie Scherphof was in het wit. Haar kostuum leek verdacht veel op een witte jasschort met lange mouwen.

“Zou de kerk wel vol komen?”, vroegen we ons af. Maar jawel hoor, het liep steeds door! Nu daar gingen we dan naar de zij-ingang van de kerk, Minie voorop. Haar broer had een mooie zilveren ster gemaakt op een lange stok met in het midden een lampje op een batterij.

Het kerkorgel begon te spelen “Komt allen tezamen”, de kerk was barstensvol, jong en oud, Nederlands Hervormd en Rooms Katholiek. Er waren stoelen bijgeplaatst en er stonden nog mensen tot achteraan toe. Na een meter of drie lopen stootte Minie met de ster tegen een van de grote lampen van de kerk en “boem” uit was ons kerststerretje. Wij zongen dapper verder en bereikten het trapje naar het podium en daar gebeurde waar ik al dagen nachtmerries van had: ik struikelde over de deken die ik om had, maar werd door helpende handen weer overeind gehesen!

Daar stonden we dan op het groene legerzeil dat over de kisten was gelegd, ik vergeet het nooit: “en er waren herders in diezelfde landstreek” Het kerstverhaal uit de bijbel werd door ons verteld en er werden kerstliederen gezongen, maar ondertussen stonden we stijf van de kou. Ook de vrouw van de dominee was blauw aangelopen van de kou en dagenlang heeft ze daarna nog met een flinke griep in bed gelegen.

Toen we de kerk uit liepen onder het zingen van “Ere zij God” begon er iemand in de kerk te applaudiseren en dat zwol aan tot een daverend applaus dat ons nog in de oren klonk toen we overstaken naar “Ons gebouw”. In die tijd werd er in de kerk niet geapplaudisseerd; dat was ‘not done’.

Ieder jaar met Kerstmis denk ik er even aan terug, want het heden is met kleine onzichtbare draadjes verbonden met het verleden!

Dat is de Natuur

Bie oons achter't hoestun'n drie bloom-pöt te wocht'n op nei'je plaant'n. Twee gewone pöt met 'n geatke in'n boddem en nen sierpot met an de binn'nkaant 'n glad leugke glazuur. Feitelijk hadd'n ze daor a völ te lang leug staon en toen wie dan ok, nao de koffie, anstalt'n maak'n um de plaant'n, dee'w eerder den modd'n van 'n tuinder hadd'n haalt, der in te zett'n, vunn'n wie dat 't echt tied wodd'n.

Met de gewone pöt was niks an de haand mear toen wie in den geglazuurd'n pot kekk'n schrukk'n wie. Op'n boddem lag 'n dearke. Ne grote tor leek 't wa. Hee lag op'n rug en met ziene, op 't eerste gezicht, wa 'n stuk of tien hakerigge peutkes krabbel'n e in de locht um weer oawereind te komm'n. Vergew's. Umdat hee op zien hadde schild op het gladde glazuur lag, dreej'n e roond as nen drol in'n pispot; en daor bleef 't bie.

Hoe lang e daor al har ligg'n te klèèj'n zu'w nooit wett'n mear toen wie em der hènig oet haal'n en em op ziene peutkes op 't binnenste van de haand zett'n ha'w 't geveul da'w oale kunnigheed op vesiet hadd'n. Nen ekkelbrommerd, nen meikever zegt de leu dee 't plat nig meer zo eig'n is, zat daor. Doodstil, as of e zich der oawer verwunnern dat e toch nog oawereind was komm'n.

Honderden ha'w der vrooger vang'n, ze in 'n deuske daon met eek'n bleadkes der in en in't deksel haw met nen spieker geatkes tikt um der veur te zoarg'n dat e locht kon krieg'n.

Hee maak'n eerst nen vermeujd'n indruk mear a rap begun e hènig de hele haand roond te kuiern.

Ok Truus stak de haand oet en toen ik mie daor oawer verwunner'n zear ze: "Ach, vrooger deud'n ze mie niks, dan zal e mie noe ok wa nig wat doan". Wie leut'n em van 'n een'n naor'n aanern gengeln en bie het veul'n van ziene kriebelpeutkes wa'w inees weer meer as viefstig jaor terug in de tied. Net as doe'w nog kéener wadd'n ha'w plezeer um 't deerke en wie stiggel'n, net as vrooger, oawer wat 't was: Nen bakker, nen goaldsmid of nen muller. Wie wodd'n 't rap eens met meka. An de kleur van zien schild te zeen haw hier dudeluk met nen muller te doan.

Van vrooger wus wie nog dat ekkelbrommers, veur dat ze vot vleug'n, eerst doodstil gung'n zitt'n. Ze tell'n dan dach'n wie en as keener tell'n wie met: één, twee, drie.....en at e dan vot vleug bie.....twintig,

een'ntwintig....dan klunk vaak 'n gejuich op, zo a'j dat ok wal heurt op 't voetbalvèeld at KOSC ne gaol maakt.

Bezoargd aw wadd'n vreug'n wie oons of, of hee vaak ok honger zol hebb'n. Hee kon daor ja wa daag'n in den pot hebb'n lèèg'n en dan ko'j em nig, zo redeneerd'n wie, met ne leuge maag votstuur'n. Wie leut'n em van de haand oawerstapp'n op'n groot eek'nblad en toen e daor nig heel rap de kaak'n in zett'n prebeer'n wie 't zölde bie 'n beuk'nblad. En of ie 't geleuwd of nig, hee leut zich nig neug'n.

In 'n eerzezen (ogenblik) harre 'n half blad an de veurkaant naor binn'n spölt en an de achterkaant harre der ok a weer 'n paar greune köttelkes oet warkt.

Blickbaar har e zoadeunig genog braandstof inslaon veur de vlucht want, de manier waor op hee daor eff'n later doodstil zat, alleen ziene nösspriet'n gung'n op en daal, kon alleen meer betekenen: "Het oftell'n was begunn'n". Doodstil.....'n moonnd half los.....volgd'n wie de veurbereidingen veur de start.In gedacht'n tell'n wie.... één, twee, drie,..... elf....twaalf.....toen beur'n e ziene schild'n op en spreid'n de daor onder keurig opgevouw'n vlöggel.

Ne koninklijke start, aans ko'jt nig neum'n. Wie keek'n em nao toen e vot snorr'n en hadd'n het geveul of wie nen dubbeldekker hadd'n zeen opstijg'n..

Völ tied um der oawer nao te mijmer'n haw nig want inees.....wie reup'n nog "Ach néééé!!" en "Kiek oet!!".....mear het onheil was nig mear te veurkomm'n.

As'n scheermes zo scharp kwam der nen getelink (merel) in duukvlucht achter 'n hook van 't hoes hen en..... zoa in de vlocht.... hap, sloek, en vot was oonz'n ekkelbrommerd!

Veralttereerd (verschrikt, verbijsterd) kekk'n wie meka an en haost tegliek zèèd'n wie:

"Kiek, dat is noe de natuur!"

Weend en weer wilt ziene gaank hebben.
--

Bouwstenen

Wat heb je nodig om een kerk te bouwen?

Mensen, Geld, Materiaal (grondstoffen) en Materieel (gereedschap).

De financiering van ons kerkgebouw is naar alle waarschijnlijkheid als volgt verlopen.

De mensheid bestaat uit twee soorten: vrouwen en mannen. Die twee kun je weer verdelen in ‘goeden’ en ‘slechten’. Dat is niet van de laatste tijd. Dat was al toen men aan onze kerk begon te bouwen.

Zij die menen tot de ‘goeden’ te behoren matigen zich aan te kunnen beoordelen wie slecht is en daarom wel wat kan bijdragen aan de gemeenschap. Voor kleine misdrijven werd en wordt men ook nu nog, veroordeeld tot het betalen van een boete. Men kon hieraan voldoen door het geven van geld of op geld waardeerbare goederen of diensten. Dat laatste is een aantal jaren geleden ook hier weer ingevoerd. Al blijven die diensten nu beperkt tot meer sociale werkzaamheden. Onze voorvaders hadden daarbij veelal geen deurwaarder, maar wel een ander stevig dwangmiddel tot betalen achter de hand. De wanbetaler werd een hand afgehakt. Dan wordt het leveren van diensten wel een handicap in dubbele betekenis. Naast de gewone boete kende men nog enige andere vormen van financiering zoals:

- De steenboete. Men diende stenen te leveren voor de bouw van de kerk en de stadswal of het gemeentehuis. Kerk en overheid verdeelden die opbrengst fifty-fifty.
- Bedelaars en landlopers werden gedwongen arbeidskracht te leveren.
- De vrijwillige arbeid of legaten en giften van o.a. de gilden.
- De bijdrage van de marke (het gewest)

Bij de jaarlijkse synode werd vastgesteld hoeveel een marke dat jaar moest bijdragen.

Mensen, materiaal en materieel samen, zijn in staat grote dingen tot stand te brengen. Het materiaal, zandsteen is ontstaan doordat calciumcarbonaat door moeder natuur is verkit of duidelijker: het is aan elkaar gehecht door de inwerking van diverse natuurproducten zoals vergassing van rottende planten. Calciumcarbonaat is koolzure kalk of wel de verbinding van koolstof met zuurstof en waterstof. Leem is een plastische stof, dat wil zeggen dat die stof, in vochtige toestand, vervormbaar is. (Daarom heeft God een balletje leem genomen om de mens te maken. Dat was gewoon een kwestie van boetsen, kneden persen en de juiste vorm eraan geven. Soms snap je niet dat uit leem zoiets moois gemaakt kan worden. Dat is dan ook een geheim van ons heilig geloof.) Die mens uit ‘leem’ gemaakt is in staat om

die andere stof , 'zandsteen' met materiële voorwerpen om te vormen tot bouw materiaal voor zoiets als een kerk of ander gebouw. Daar kwam in vroeger jaren heel wat voor kijken.

Die steen moet aangevoerd worden uit de steengroeve "Am Romberg" in Gildehaus. De afstand van Gildehaus naar Ootmarsum, ca 25 kilometer werd afgelegd per ossenwagen. Voordat het zover was moeten arbeiders met bijl, breekijzer en schop een dikke laag leem verwijderen die de zandsteen bedekt. Die leemlaag is ongeveer een meter dik. Dat weghalen van die laag is een winterklus omdat het verwerken van de zandsteen niet tijdens de vorstperiode kan gebeuren. Als dan in het voorjaar de zandsteenbank vrij komt, wordt door specialisten aangetekend waar de steen moet worden gespleten. Met een breekhamer slaat men een gleuf van ongeveer 15 centimeter diep dwars over de steen. Dan slaat men op afstanden van ca 15 centimeter van elkaar, met een zware ijzeren hamer wiggen in de gleuf. Dat is een secuur werkje want elke wig moet loodrecht in de zandsteen komen om rechte blokken te krijgen. Als de gleuf diep genoeg is om de steen te breken wordt deze met breekijzers van de zandsteenbank afgedrukt. Daarna wordt een ketting of kanthaak om de steen gelegd. Een kanthaak is een haak met een daarop gesmeed oog, waardoor een staak gestoken wordt om de steen te kunnen kantelen. Vervolgens gebruikt men een windas, een wiel met as en spaken, waardoor met een touw of ketting de steen kan worden opgehesen en verplaatst. Die windas wordt door twee of drie man met de hand bediend. Daarna komt het moeilijkste werk om de steen vakkundig te splijten. Men legt onder de steen drukpunten aan van zandwalletjes. Tussen de drukpunten dient men de steen te splijten. De "breekvoorman" begint zijn werk met de woorden: "De Heer zegene de splijting".

Vervolgens gaan de kleinere stenen per ossenwagen naar de afnemer. Daar aangekomen wordt de steen op maat geslepen en daarna opgemetseld tot een kerk of ander gebouw. De bouwstenen werden over kleine afstanden per draagbaar vervoerd. In Alkmaar gebruiken ze deze draagbaren of burries nog, maar dan om de toeristen te vermaken door er kazen op te stapelen en ze er weer, volgens een vast schema, af te laten vallen.

Dat steenhouwen was een zeer ongezond werkje. De steenhouwers werden niet ouder dan 40 jaar. Men stierf aan stoflong.

Dit alles en nog veel meer kunt u zien en horen in het Sandstein Museum aan de Funkenstiegen in Bad Bentheim. Dat is naast de parkeerplaats van het kasteel. Daar leert u dat de bouw van onze beide kerken en voormalig gemeentehuis zo'n slordige 125 miljoen jaar geleden begonnen is, toen deze hele streek nog zee was.

Ze kwamen van Bentheim....

*De bisschop nam het historisch besluit
een kerk te bouwen in Twente.*

*Van Bentheimersteen, een klokkentoren
en Middeleeuwse ornamenten.*

*Een kerk, die eeuwen moest trotseren,
een bouwwerk imposant en sterk.
Twee heiligen wilde hij er in eren,
't werd de Simon en Judaskerk.*

*Door mensenhand en met paardenkracht
kwam deze kerk toen hier te staan,
Waar eerder een houten bedehuis
door brand ten onder was gegaan.*

*Men haalde stenen uit Bentheimer groeve
bij nacht en ontij, storm en regen,
Trekken langs bossen en boerenhoeven
over nauw'lijks gebaande wegen.*

*De paarden zwoegend, d'uitputting nabij,
door 't karrespoor, in 't ruige land.
d'Voerman in sjokkende gang op zij
hij spuugde z'n pruim in het zand.*

*Zij kwamen 's avonds, vaak diep in de nacht
na een lange reis vermoeid hier aan.
Een zeer zware taak was er volbracht
toch zijn ze daarna wé é r gegaan.*

*Maar eind'lijk stond daar kerk en toren
waarin een bronzen klok ging slaan.
't Was in verre omtrek te horen,
de mensen bleven luist'rend staan.*

Chris Velthuis

Pand Marktstraat 7 en 9: Modehuis Silvia Tijhuis. (2003)

Het Hoekhuis aan het Achterummeke

Maria Meijer, afkomstig uit Mander woonde al een aantal jaren in Ootmarsum, toen landmeters omstreeks 1827-1829 haar huisje op de eerste kadasterkaart van de stad intekenden.

In het huisje was bijna de gehele dag het gekletter van paardenhoeven en geratel van wagens te horen. Niet verwonderlijk want haar woning stond pal op de hoek van de Markt of Steenstraat en het “Achterummeke” of Kapelstraat. Vlakbij lag ook “de Steene Poort” waar het in en uitgaande verkeer van Ootmarsum zich doorheen moest wringen. Naast Maria woonde Rummelts en aan andere kant van het weggetje de familie Teusse. Schuin tegenover haar aan de overzijde stond de herberg van Hermanus van Benthem en het Poorthuis. Zij was niet getrouwd en dreef een winkeltje in allerlei kruidenierswaren. Voor opslag beneden was er weinig ruimte zodat de aangevoerde waren in grote zakken via een hijsbalk boven opgeslagen werden. Maria heeft lang in Ootmarsum gewoond, bij de volkstelling in 1815 woonde zij al in de stad. Haar ouders waren Hendrikus Jan Meijer(s) en Geertruid Deperink uit Mander. Na haar dood in 1862 kwamen de familieleden bijeen om te overleggen wat er met het huis dat Maria in eigendom had, moest gebeuren. Besloten werd het te verkopen.

Johanna Brandehof, een nieuwe episode.

Zo kwam het huis in handen van Johanna Brandehof in 1827 in Denekamp geboren, en dochter van Lambertus Brandehof en Maria Veer. Alleen zette zij de overgenomen zaak voort, maar ook later toen zij getrouwd was bleef zij in de winkel staan. Inmiddels had Nicolaas van Guldener, naderhand haar man, zich in september 1863 voor enkele weken in Ootmarsum gevestigd. Hij kwam uit Sleen, maar vertrok eind oktober 1863 naar Vriezenveen. 4 Januari 1872 trouwde Johanna Brandehof met hem. De broer van Johanna, Gerrit Jan Brandehof, broodbakker, getuigde bij het huwelijk. Na het overlijden van Johanna op 15 december 1893 stond het huis op naam van haar man.

Van Guldener in de winkel.

Naast zijn activiteiten als koopman bleef van Guldener ook voor de winkel zorgen. Een jaar later, in 1894 hertrouwde hij met Gezina Eppink, geboren in 1860. Uit dit tweede huwelijk werd op 2 mei 1895 Johanna Catharina van

Guldener geboren. Op 28 december 1899 overleed van Guldener . De winkel werd daarna door zijn vrouw voortgezet.

Gezina Eppink zou niet lang alleen met haar dochtertje blijven want zij trouwde op 29 oktober 1900 voor de tweede maal, nu met Jacobus Hendrikus Muurlink.

Een foto uit 1903 van de Marktstraat. Aan de rechterkant de voormalige herberg de "koppelpaarden" (in 1914 afgebroken door A. Kip), daarnaast het pand Muurlink met vóór het pand de heer Jacobus Hendricus Muurlink.

Echtgenoot Muurlink.

Hij was afkomstig uit Oldenmarkt en van beroep handelsreiziger. Ook nu zou Gezina voornamelijk in de winkel helpen, omdat Muurlink vaak onderweg was.

Het huis naast hen (waar in 1829 Ferdinand Rummel(ts) woonde en na hem zijn dochter) was ook in handen van van Guldener gekomen, die dat huis als pakhuis gebruikte. Na het overlijden van het echtpaar Muurlink-Eppink, bleef hun stiefdochter Johanna Catharina van Guldener in het winkelhuis op de hoek .

In de woonsituatie kwam omstreeks 1922 een grote verandering .

Het tijdperk Rolink

Waarschijnlijk was de aanleiding hiertoe het huwelijk in 1921 tussen Johanna Catharina van Guldener en Johannes Rolink.

*Jaren twintig van de vorige eeuw: Vier dames poseren in toneelkleding
V.l.n.r.: Jo Rolink-van Guldener, Zus Ostermann, Anneke Morshuis, Jo Steinmeijer-Boomars*

Het als pakhuis gebruikte pand naast hen kreeg de oude bestemming van woning terug en het hoekhuis werd verbouwd. Waarschijnlijk is toen voor beide huizen (kadastraal 634 en 635) een nieuwe gevel met drie winkelramen geplaatst zodat het ogenschijnlijk één huis was.

De tegenwoordige huisnummering is nummer 9 voor het huis hoek Marktstraat-Kapelstraat en nummer 7 voor het huis links ernaast. Samen werden deze twee huizen nu door een doorlopende gevel verenigd.

Johannes Rolink, geboren te Denekamp in 1883 was evenals zijn vader wagenmaker. Voor zijn beroep als wagenmaker had hij een werkruimte nodig, zodat achter het huis in de Kapelstraat een werkplaats werd gebouwd. Deze was ruim genoeg voor enige machines, die nodig waren voor de wagenmakerij. Rolink maakte met hulp van zijn knecht Gerrit Borggreve de wagens geheel klaar, terwijl de ijzeren wielbanden door de smeden Rikmanspoel en Heisterkamp gemaakt werden.

De Kapelstraat (het Achterummeke) was tot bij de wagenmakerij geplaveid met veldkeitjes en ging daarna over in een onverhard weggetje. Kippen liepen hier vrij rond. Aan de voorkant lagen de winkels met drie etalageramen. Beide panden stonden met elkaar in verbinding. In de winkel, op de hoek Kapelstraat werden diverse artikelen verkocht onder meer kruidenierswaren, maar ook galanterieën. De bovenverdieping werd o.a. gebruikt als opslagruimte. De winkels aan de voorkant werden bediend door Johanna Catharina Rolink van Guldener. Op zondag werden aan de boeren vuurkooltjes verkocht voor de stoven in de kerk. Jongeren in Ootmarsum kwamen vaak in de winkel, waar gelegenheid was tot dammen en sjoelen, in feite een soort jongerentreffpunt!

In 1938 werden de twee panden samengevoegd tot één woning, maar zij hielden hun eigen kadastrale nummers.

Familie Beld.

In dit jaar wisselden de panden van eigenaar en werden gekocht door Johannes Hendrikus (Jan) Beld, geboren 1 juni 1906 en gehuwd met Maria Geertruida (Truus) Kunne. De kruidenierszaak in het hoekpand en de daarnaast gevestigde sigarenzaak werden bediend door Truus Beld, de echtgenote van Jan, terwijl de rijwielzaak daarnaast gedreven werd door hemzelf. De telefoongids vermeldde in 1953: "J.M. Beld, Autoverhuur, Marktstraat 76, telefoon 67, later werd het telefoonnummer 267.

*Pand Marktstraat 7 en 9 uit 1963 van de Familie Beld
Foto Rijksdienst v/d Monumentenzorg, Zeist*

Achter de kruidenierszaak aan de zijde van de Kapelstraat lag de woonkamer met de buitendeur en daarnaast de keuken met fornuis. Pas in 1955 kreeg men waterleiding in de keuken. Voordien kwam het water uit de pomp, die aangesloten was op de put van het aan de andere zijde van de Kapelstraat gelegen hotel Tubantia van Kip.

Vroeger zou er tussen opkamer en het voorhuis aan beide zijden van de dwarsmuur een schouw geweest zijn. Vanuit de keuken kwam men in de opkamer die als slaapkamer diende. Onder de opkamer lag een kelder met een vloer van Bentheimerzandsteen.

Truus en Jan Beld met hun zoon Jan (1950)

Tegenwoordige eigenaar: Familie Tijhuis

In 1972 werden de beide panden gekocht door de familie Tijhuis.

Het pand nummer 7 werd samen met de voormalige winkelruimte van pand nummer 9 als manufacturenzaak ingericht.

Later veranderde de bedrijfsvoering en werd de winkel overgenomen door dochter Silvia. De winkelruimte werd verbouwd tot een smaakvol ingerichte, moderne zaak "Modehuis Silvia Tijhuis".

Aankankelijk werd de bovenverdieping van pand nummer 9 verhuurd. Tegenwoordig wordt van dit huis alleen de benedenverdieping gebruikt. De bovenverdieping heeft thans geen verdere functie.

Onderling zijn ook boven de beide panden bereikbaar, doordat de binnenmuren (voormalige buitenmuren) doorgebroken zijn. Over de zolder en via een klein trapje is ook de dakkapel, en de ruimte waar het wiel van de hijsinstallatie zich bevond, bereikbaar.

Bouwgeschiedenis

Toeristen maar ook andere voetgangers staan vaak even stil voor het huis hoek Marktstraat en Kapelstraat. Sommigen lopen de Kapelstraat in om ook het huis aan die zijde te bekijken.

Aan de voorkant valt de uitspringende bovengevel op en het overstekende dak. De twee huizen zijn als twee aparte huizen goed te onderscheiden.

Ons huis op de hoek (nummer 9) laat veel vakwerk zien, waarbij bakstenen de vakken opvullen. Dat is niet altijd zo geweest.

Boven in de huizen, waar

de doorgebroken linkerbuitenmuur van pand nummer 9 en de rechterbuitenmuur van pand nummer 7 goed te zien zijn, is op enkele plaatsen de vroegere leemopvulling met verticale latten nog aanwezig.

Zijkant van pand Marktstraat 9 (1970)

In de bovenbalk van het vak, 'de regel', steken deze latten in gaten en in de onderzijde in een sleuf. Verondersteld kan worden dat vroeger bij de bouw overal in de vakken leem in plaats van de bakstenen als opvulling is gebruikt.

De huidige voorzijde van pand nummer 9 heeft op elke hoek een lange stijl (post of huispaal), waarin de ankerbalken door middel van pen- en gatverbinding rusten. De onderzijde van de voorgevel is voor een gedeelte van Benteimerzandsteen.

De huidige voorkant heeft tijdens de restauratie onder supervisie van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in 1972 het tegenwoordige aanzicht gekregen.

Toen in 1970 het naastliggende hotel Tubantia in verband met de nieuwbouw van de Rabobank gesloopt werd, kwam tijdelijk de zijkant van het huis geheel in het zicht. De zijkant bestaat uit zeven balkvakken, opgevuld met bakstenen. Ook de halverwege aangebrachte ankerbalken springen in het oog. Onder de posten (gebintwerk) zijn blokken Benteimerzandsteen aangebracht. Deze aaneengesloten rij wordt ook wel de voeting genoemd. Volgens een oudere inwoner van Ootmarsum rust een groot deel van de buitenmuur op harde zwarte grond.

De bovenverdieping wordt gevormd door balkenlagen, waarop zolderliggers en planken van eikenhout rusten.

Leemopvulling met verticale latten.

Foto: Rijksdienst v/d Monumentenzorg, Zeist

zolderliggers en planken van eikenhout rusten.

Zoals al eerder vermeld, is onder de opkamer een kelder met een enkelvoudige balkenlaag, waarop ook weer eiken planken rusten. In de kelderzoldering is de grootte van de vroegere schouw nog te zien terwijl het rookkanaal vanaf de verdiepingsvloer nog aanwezig is aan de voorzijde van de dwarsmuur. Eertijds zou de trap ergens anders gesitueerd geweest zijn, maar waar dit was is nu onduidelijk.

Pentekening Jan Jans

Op grond van de nummering en de gesneden telmerken in de balken en sporen, lijkt er sprake te zijn van een eerder gebruik van de balken

Direct onder de dakkapel zijn twee openslaande deuren waardoor de opgehesen zakken naar binnen gehaald werden. De opslagruimte was dus boven.

Verderop in de Kapelstraat is de werkplaats van Rolink verdwenen. Achter het huis is een klein binnenplaatsje waarvan de achterzijde nieuwer is dan de rechterzijgevel.

Jan Jans, de architect.

In 1955 is onder leiding van de bekende architect Jan Jans, tijdens een gedeeltelijke restauratie het pand aan de achterzijde iets ingekort en voorzien van een nieuwe achtergevel. Aan de achterzijde is binnen een nieuwe muur gemetseld. De oorspronkelijke

breedte van de achterzijde was 4 meter. De oppervlakte 1 are en 15 ca.

Behalve dat Jan Jans als architect grote belangstelling voor het huis had, werd het, evenals andere huizen in onze stad, door Jan Jans opgemeten en getekend.

Tijdens de meerdere verbouwingen en restauraties bleek het huis een inrijdeur aan de Marktstraat te hebben gehad.

Of het huis aanvankelijk een woonbestemming had, kan betwijfeld worden.

Een korenspieker?

Jan Jans vergeleek het pand met over de grens liggende korenspiekers en kwam tot de suggestie, dat het gebouw wellicht de bestemming had als korenspieker.

Spiekers waren vakwerkgebouwen, die bedoeld waren om gewassen zoals graan op te bergen. Meestal bestonden zij uit een gebint met twee of drie posten. Ook het pand Marktstraat/ Kapelstraat heeft twee posten aan de voorzijde. De posten of stijlen waren hoog, zodat er ruimte was voor een bovenverdieping met zolder.

Ons pand toont gelijkenis met een pand aan de Marktstraat 10 te Oldenzaal, eveneens getekend door Jans Jans, en oorspronkelijk een korenspieker! Spiekers lagen niet altijd buiten bij boerderijen of andere behuizingen.

Uit het Oudarchief Ootmarsum blijkt dat er in de stad eertijds meerdere spiekers in de stad lagen! Als opslagplaats voor koren en vlak naast de binnenste grachtwal dichtbij de poort, lag het pand erg gunstig

De bouw met het huidige aanzicht schatte Jan Jans omstreeks 1700. Wellicht is het toen in de Kapelstraat verder uitgebreid en voor bewoning bruikbaar gemaakt.

Dit alles blijft raadselachtig.

Zeker is echter de conclusie, dat wij hier met een van de belangrijkste en oudste huizen van Ootmarsum te maken hebben. Als monument dient het dan ook zorgvuldig behoud en onderhouden te worden.

Met speciale dank aan de families Beld, Rolink en Tijhuis.

Bronnen.

Gesprekken met leden van de families Beld, Rolink en Tijhuis .

Kadaster, Directie Oost Vestiging Zwolle.

Oudarchief en Archief voormalige gemeente Ootmarsum.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, afdeling archief en documentatie te Zeist.

Literatuur.

Formsma , W.J., Het Oud-Archief der Gemeente Ootmarsum, Assen 1942.

Hagens, H., Boerderijen in Twente, Stichting Matrijs, Utrecht 1992.

Hattink, R.E., Register op het Oud-Archief van Ootmarsum, Zwolle 1878.

Hesselink-v.d.Riet, M.L.M., De bouw van de Twentse boerderij, Matrijs Utrecht .

Jans, J., Landelijke bouwkunst in Oost-Nederland, Enschede 1967.

Huismus (passer domesticus).

*Ben Heerink
Vogelwerkgroep*

De Mus moet blijven

Wie herinnert zich niet de voederplank van vroeger: een merel, een roodborst, een paar vinken en heel veel mussen. Ook het aanhoudende getjilp in de dakgoot, vooral in het voorjaar,

zal menig een zich nog herinneren als de dag van gisteren.

Hoofdrospelers in bovenstaande waren vooral de huismussen en in mindere mate de ringmussen. Over de eerste soort wil ik het hebben.

Reden: het gaat niet goed met wat ooit de talrijkste broedvogel van Nederland was: de huismus.

De laatste 25 jaar valt er in de grote steden, maar ook in kleinere, zoals Ootmarsum, een afname te bespeuren van diverse vogels die voorheen heel gewoon en talrijk waren. Dit geldt o.a. voor de huiszwaluw, boerenzwaluw, gierzwaluw, spreeuw maar zelfs ook voor de huismus (*passer domesticus*). Deze vogelsoort leeft graag in de nabijheid van mensen en is een cultuurvogel bij uitstek. Omdat ze op het platteland nogal eens ongevraagd meeaten van de landbouwgewassen, werden ze als schadelijke dieren beschouwd. Op menig boerenbedrijf werden ze verdelgd en er stond zelfs een tijdlang een premie op een mussenlijkje!

Tegenwoordig is het gelukkig verboden om huismussen te vangen of om hun nesten te verstoren. Dat is maar goed ook, want in 1998 bleek uit een onderzoek, uitgevoerd door Vogelonderzoek Nederland (Sovon) in samenwerking met het CBS, de achteruitgang t.o.v. begin jaren tachtig maar liefst 30 – 50% te bedragen. Zo bleek, dat er in Brussel toen al meer zwarte roodstaarten voorkwamen dan mussen !!!

Oorzaken achteruitgang:

De achteruitgang van de huismussen is niet iets wat zo maar uit de lucht is komen vallen. Begin jaren tachtig werd er dus al een onderzoek naar gedaan en werd min of meer bevestigd wat de kenners al vreesden. De onderzoeks-

resultaten vielen overigens nog slechter uit dan verwacht. Maar er zijn sterke aanwijzingen, dat deze tendens zich al veel eerder inzette.

Zo meldde de “Nieuwe Rotterdamse Courant” op 2 december 1928 al een flinke sterfte onder de huismussen in Nederland. Waarschijnlijk is de achteruitgang al begonnen toen de trekpaarden uit het stadsbeeld verdwenen.

Hiermee zijn we gekomen aan een eerste oorzaak van de mussenafname, namelijk **minder voedsel aanbod**.

Mussen zijn van nature graan- en zaadeters en ze voedden zich vroeger in de stad voornamelijk met de onverteerbare resten in paardenvijgen en ook met gemorst graan. Zo waren er rondom de oude ABTB altijd grote zwermen mussen aanwezig.

Toen het trekpaard dus uit het stadsbeeld was verdwenen, moesten de mussen hun dieet veranderen of elders een nieuw biotoop gaan zoeken. Maar mussen zijn vindingrijk en spoorden in stedelijk gebied nieuwe voedselbronnen op: kippen- en konijnenhokken, maneges, afvalhopen en met onkruid begroeide hoekjes. Maar helaas, was dat ook maar van tijdelijke duur: grassen en onkruid worden vaak al verwijderd voordat ze zaad hebben gezet, de kippenhokken zijn bijna allemaal verdwenen en otto's en kruimeldieven kwamen in de mode.

En wie klopt er tegenwoordig na het ontbijt nog een tafelkleed uit op het terras of ergens anders in de tuin ?

Op het platteland wordt ook nog maar mondjesmaat graan verbouwd, dus ook daar zijn graanschoven, stoppelvelden en open graanschuren verdwenen. Hierdoor kregen ook buiten de stad de mussen het moeilijker.

Behalve minder granen en zaden kwamen er ook minder insecten als gevolg van luchtvervuiling en chemische bestrijdingsmiddelen. En insecten, dus eiwitrijk voedsel, hebben de vrouwtjesmussen juist nodig om eieren te kunnen leggen. Maar die insecten vormen ook het hoofdvoedsel voor de jonge mussen in hun eerste levensdagen.

Helaas zijn er nu nog, ook in Ootmarsum, tuineigenaren die met gif hun rozen tegen luizen behandelen, en wellicht vergeten, dat met de luizen ook nesten jonge vogels sterven.

En tweede oorzaak van de achteruitgang is de **verminderde nestgelegenheid**.

In oude wijken zijn veel woningen na renovatie voor de mus ontoegankelijk geworden. In veel nieuwbouwwijken, met hun supergeïsoleerde en dus musonvriendelijke daken, voelt de mus zich ook niet meer echt welkom.

Door de vele steriele siersteentuinen en het steeds “netter” worden van de mens is er voor de mus steeds minder nestmateriaal te vinden. Kortom: de huismus kan steeds moeilijker zijn ei kwijt!!

Een derde oorzaak moet gezocht worden in de **toename van het aantal vijanden** in de stad.

Hierbij valt te denken aan de toename van broedende roofvogels in de stad, zoals sperwer, torenvalk en bosuil. Op zich is dat natuurlijk een interessante ontwikkeling, maar hier geldt heel nadrukkelijk: de één zijn dood is de ander zijn brood. Zo is bekend dat een sperwer, naast alle andere prooien, wel 400 huismussen sloeg in zijn stedelijk territorium.

Naast de roofvogels bedreigen ook de kraaiachtigen, met het kauwtje voorop, de huismussen. Vooral de nesten met eieren en de jonge mussen moeten het ontgelden.

We moeten vooral niet vergeten de bedreiging die uitgaat van de vierpoters, waarvan de kat de ergste is. Uit een onderzoek in Groot - Brittannië is gebleken, dat loslopende katten daar in de zomermaanden zo'n 80 miljoen vogels vangen !!!! Onder die vogels hadden de katten het vooral op de mus gemunt. Omgerekend naar Nederlandse aantallen zouden de Nederlandse katten in de zomermaanden 30 miljoen vogels vangen. Een reden te meer om onze lieve poes toch maar binnen te houden !

Hulp bieden...

kan in de vorm van **bijvoeren in de winter**, ongeacht of we een strenge dan wel een kwakkelwinter hebben. Het voer kan bestaan uit broodkruimels, rijst, aardappelresten of strooivoer. Het voeren dient te gebeuren op een plek dichtbij een boom of struik, zodat de mussen en andere vogels kunnen vluchten bij onraad. Als je dit dagelijks op een vaste tijd doet, zul je zien, dat de huismussen na een paar dagen tegen etenstijd al bij de voerplaats zitten te wachten. Bijvoeren in het broedseizoen kan schadelijk zijn, want jonge huismussen hebben dan immers dierlijke eiwitten nodig en geen broodkruimels e.d.

Een andere vorm van hulpverlening is **extra broedgelegenheid** creëren. Dit kan door een bloempot met gat, musvriendelijke nestkasten, speciale dakpannen en door het weer verwijderen van zogenaamde vogelschroten onder de laagste rij dakpannen

Als de huismus, de straatjongen onder onze vogels, de komende jaren op de Rode Lijst van bedreigde vogels zou komen te staan, dan zullen we moeten concluderen, dat er toch werkelijk iets goed mis is met ons leefmilieu. We hoeven het echter niet zover te laten komen.

Als we mussen en de huismus in het bijzonder in onze woonomgeving willen houden, dan is onze hulp een mus(t) of zoals onze oosterburen zeggen: mussen wir helfen !! ?

*Kinderen met ouderwets speelgoed op de speelplaats van het internaat St. Radboud.
Foto begin vorige eeuw.*

Ben Deterink, Ben Velthuis, Werkgroep Dialect en Folklore

Hoe Spöl'n de Keener Vrooger?

Inleiding

Het verhaal van een onzer oudere werkgroepleden, meerdere keren opa inmiddels, trof doel. Hij had een weekendje doorgebracht bij een van zijn kinderen en aldaar gemerkt dat zijn kleinkinderen een belangrijk deel van de vrije dagen achter de computer doorbrachten.

"Ze spölt ja helemaal nig meer vandaag an'n dag" zo was zijn conclusie die even later werd gevolgd door een nadrukkelijk: *"Dan wie vrooger!"*

Het was vooral deze laatste opmerking, die bij de overige leden van de werkgroep tal van herinneringen deed opborrelen. Een aantal spontane verhalen, een keur aan spelen, aftelrijmpjes en liedjes kwamen ter tafel.

Tijdens volgende bijeenkomsten bleek dat het nogal veel was waarmee we ons in onze kinderjaren onledig hadden gehouden. Zóveel, dat met een gedetailleerde beschrijving van alles een flink deel van dit jaarboek gevuld zou kunnen worden, hetgeen uiteraard niet de bedoeling is.

En dan nog, zo wisten we zeker, zou het resultaat, o.a. door de geringe omvang van onze werkgroep, slechts een déél kunnen zijn van het totaal aan kinderactiviteiten in onze eigen omgeving; vlak vóór, tijdens en direct ná de Tweede Wereldoorlog.

We besloten het onderwerp:

“KINDERSPELEN IN GROOTMOEDERSTIJD in en om OOTMARSUM”

in de komende tijd nader uit te werken en, omwille van de beoogde volledigheid, ook de medewerking in te roepen van onze heemkundeleden en de lezers en lezeressen van dit Jaarboek.

Op de hierna volgende pagina's schetsen wij een aanloop voor ons ambitieuze plan. We maken als het ware, in gedachten, een vrije wandeling door onze jeugd waarin we talrijke uren spelend doorbrachten. Slechts een deel van wat we tegenkomen zullen we beschrijven. Hopelijk komen bij u, al lezend, herinneringen uit uw eigen jeugd aan de oppervlakte, en kunt u ons helpen het gestelde doel te bereiken.

Een eerste indruk

We waren erg bezig in onze kindertijd. Ons vervelen deden we niet.

Op allerlei manieren thuis meehelpen was normaal en we moesten naar school. Toch bleef er volop tijd over om te spelen.

Elk jaargetijde had zijn eigen specifieke mogelijkheden. De vrije woensdagmiddag, de zaterdag en de vakanties nodigden eveneens uit tot activiteit. Vaak werd ook de afstand van huis naar school, die vaak meerdere keren per dag afgelegd moest worden, benut om te spelen. Ook de speelplaats bij school bood mogelijkheden; voor en na school en tijdens het speelkwartier.

Wel was er een duidelijk onderscheid tussen meisjes- en jongensspelen. Een jongen, die met meisjes meespeelde, was “nen wichtergek” en een meisje dat met jongens meespeelde kon al helemaal niet “nen jongsgek”.

In Ootmarsum, waar een jongens- en een meisjesschool was, lag dat wel een beetje in de lijn, maar in de buurtschappen en bij de Hervormde school, waar gemengde klassen heel gewoon waren, speelden meisjes en jongens toch op aparte speelplaatsen.

Zonder onze vrije mijmeringen over onze jeugd al te erg te laten dwarsbomen door al in een (te) vroeg stadium te denken aan indelingen, zoals spelen in voorjaar, zomer, herfst en winter, aan spelen die pasten bij verjaardagen, kerkelijke feestdagen e.d., willen we toch een soort tweedeling aangeven te weten:

1. Het creatieve spel

Spelen waarbij kinderen nog tijdens het spel door eigen creatieve inbreng verloop en inhoud kunnen bepalen. Ze spelen feitelijk na, wat ze beleefd hebben.

2. De reguliere spelen

Spelen die door “spelregels” bepaald zijn.

Bij sommige van die spelen zijn zaken als, opletten, handig zijn en wedijver belangrijk; er is iets te winnen. Andere spelen zijn puur voor de gezelligheid.

Beide groepen zijn in het kader van onze doelstelling belangrijk. De bij (1) vermelde groep toont hoe de tijdgeest van invloed was op het spelen van kinderen terwijl bij (2) mogelijk de heel interessante vraag kan worden beantwoord in hoeverre we in onze eigen omgeving, evenals op veel andere terreinen, ook eigen vormen in het kinderspel en de bijbehorende liedjes en versjes kunnen ontdekken.

In dit verband is het aardig te vermelden dat dr. Everhard Jans werkt aan een manuscript over “Kinderspelen in Twente en Oost-Gelderland” en erg geïnteresseerd is in “eigen plaatselijke versies” van gangbare kinderspelen.

1. Het creatieve spel.

De grotemensenwereld stond daarvoor vaak model. Een voorbeeld dat ter tafel kwam:

In de herfst, als op de boerderijen knollen werden ingekuuld om 's winters aan het vee te kunnen voeren, maakten de jongens uit de hoogste klassen van de school in Agelo “ne peskoel” door afgefallen bladeren op een grote hoop te stapelen. De stapel werd fors aangestampt en zorgvuldig bedekt met een laagje aarde.

Ook het slachten van een varken werd zo natuurgetrouw mogelijk nagespeeld. In de regel werd door middel van “streuke trekk'n” (één jongen verborg een aantal strootjes van verschillende lengte in zijn hand en ieder die mee wilde doen trok er één uit) werd bepaald wie de hoofdrollen in het spel mochten (moesten) spelen.

Wie het langste trok mocht “Luuks Hendrik”, of “Slèrink Frits” (huisslachters) zijn; hij die aan het kortste eind trok was “het varken”.

Vol overgave werd vervolgens de werkelijkheid nagespeeld. Op handen en voeten lopend maakte “het varken” de laatste gang van zijn hok naar de slachtplaats en werd tenslotte, na slachten en schoonkrabben, met zijn hoofd naar beneden aan een ladder gehangen.

“Luuks Hendrik” poogde de show te stelen door met bravour alle handelingen te verrichten die men de slachter in werkelijkheid dikwijls had zien doen en de overige kinderen speelden, als volleerde figuranten, de andere rollen zoals: de vrouw des huizes, enkele “naobers”, de toevallig passerende postbode, enz.

Een mooi verhaal werd ook verteld door iemand die, nu inmiddels oma, opgroeide in een groot gezin op het Springendal. De uitroep: “Wie doot van bus” was bij haar thuis voldoende om alle kinderen op de been te krijgen.

“De trekkaor was de bus en oons Jan was altied chauffeur”. De bus had een vaste route.

“’n Ekkelbaom”(een eik) was Oldenzaal, “’n drèè’j”(een bocht in de weg) was Enschede en “de wasscheri’j”(Wasserij ’t Springendal) was Amsterdam. Het knippen van de kaartjes werd met zorg uitgevoerd en het gesprekje met de chauffeur: “Hoe laat bi’w in Amsterdam?” was levensecht. Naast elkaar zittend als deftige dames voerden de meisjes hele gesprekken over hun kinderen, het weer en waarom ze naar Amsterdam reisden.

“Brulft”(bruiloft) was ook een geliefd spel.

De schuur werd versierd als feestzaal met “greun oet’n bos” (dennetakken) en “bloom’n oet de wei” (weidebloemen). Vooraf werden o.a gebakjes gemaakt; “stukkes stoet en daor jam of stroop op”. De bruiloft eindigde wel vaak met ruzie want “gebakjes” waren er altijd te weinig.

*De kinderen Beld spelen schooltje. (1955)
V.l.n.r. “Meester” Gerard en “schoolkinderen” Truus en Joke.*

“Schooltje spelen”, een veel voorkomend creatief spel.

De situatie in de klas werd waarheidsgetrouw, althans volgens de opvattingen van de kinderen, nagespeeld. Bij de kinderen in de stad

stond bijna altijd "Meester Vogelzang" voor de klas, compleet mét de aanwijfsstok; en niet alleen om er iets mee aan te wijzen. De meester en de klas tasten elkaar af in het houden van orde en het veroorzaken van wanorde. Met groot genoegen werd het rode potlood gehanteerd om fouten door te halen en een "nul" werd grif uitgedeeld.

Vermeldenswaard in dit verband is ongetwijfeld dat een nu inmiddels beroemde Ootmarsummer als kind zijn buurtkinderen dikwijls aanspoorde "bij hem thuis naar de kerk te gaan" om dan zelf als "pastoor" de mis te kunnen opdragen, te preken en de communie uit te reiken.

2. De reguliere spelen.

Er waren kringspelen, rijspelen, tik- zoek- en balspelen. Er was een knikkertijd, een toltijd, een vliegertijd. Je kon hoepelen, hinkelen, steltlopen, klootschieten en touwtje springen.

Welk spel gekozen werd, was o.a. afhankelijk van de daar voor beschikbare tijd en de hoeveelheid aanwezige kinderen. Het speelkwartier was bijvoorbeeld kort en het moest derhalve zo volledig mogelijk benut worden met spelen. Spelen waar veel voorbereiding voor nodig was waren derhalve niet geschikt. In zo'n situatie kon een spel heel spontaan beginnen. Een groepje meisjes bij elkaar en iemand riep: "Wie doet er mee, Ome Joepie?" Tien tegen één dat binnen enkele ogenblikken het spel in volle gang was en uit volle borst werd gezongen:

*Ome Joepie is gekomen
Heeft mijn meisje meegenomen
Maar ik zal er niet om treuren
Gauw een ander weer gehaald.*

Weinig voorbereiding was ook nodig voor een spel waarbij de bewegingen volgens de gezongen tekst werden uitgevoerd:

*Zwart Willemijntje
Zat achter 't gordijntje
Wat deed ze daar
Ze kamde haar haar
Ze waste haar handjes
Ze poetste haar tandjes
Ze droogde ze af
Zette ze in de zij
Oh, wat was Willemijntje blij.*

Bij de laatste zin draaide ieder kind rond.

Een spelletje waar je erg moest opletten om niet snel “af” te zijn was:

Zakdoekje leggen

Niemand zeggen

Twee paar schoenen heb ik gemaakt

Een van leer

Twee van smeer

Hier leg ik mijn zakdoekje neer.

Alle kinderen stonden met gekruiste benen in een kring. Eén de kinderen liep tijdens het zingen buiten de kring en probeerde of “het zakdoekje” tussen de benen van een van de kinderen door te gooien of ongemerkt “het doekje” achter iemand neer te leggen.

Soms was een langere voorbereiding nodig, bijvoorbeeld als voor het spel enkele partijen moesten worden samengesteld. Met andere woorden, als de beschikbare kinderen moesten worden opgesplitst in 2 groepen. Twee, meestal de haantjes de voorste, gingen “oftrèen” (aftrappen).

Twee jongens gingen op enkele meters van elkaar staan met het gezicht in elkaars richting. Voetje voor voetje, steeds om de beurt de ene klomp voor de andere plaatsend, gingen ze elkaar naderen. Hij die tenslotte als laatste, de nog open ruimte tussen de klompen kon opvullen met een klomp in lengte of desnoods in dwarsrichting, was winnaar en had de eerste keuze.

Uiteraard kon ook de eerste keuze bepaald worden door met een muntje “kop” of “munt” te gooien of met een lucifersdoosje “zwaluw” of “blauw”.

Bij nogal wat spelen was de vraag aktueel: “Wie hem mocht of moest zijn”. Afhankelijk van het feit of er al of niet veel tijd was werd gebruik gemaakt van kortere- of langere aftelversjes.

Enkele voorbeelden:

Of bot kat vot, driet nen bot, dan bis doe eerluk vot!

Bij elk woord werd een kind aangewezen en degene die “vot” trof was vrijgesteld. Het kind dat tenslotte overbleef, moest “hem” zijn.

Andere mogelijkheden:

Of

Ikke pikke porretje

De meester had een snorretje

De meester had een sik

Af ben ik!

Do re mi fa sol

De boer die had een knol

De boer die had een sik

Af ben ik!

Of.... een variant in het dialect:

Tikke takke tol

De boer dee vrat ne knol

Dee knol dee was zo heet

Dat de boer in de bokse.....!

Indachtig het voornemen om ons artikel vooralsnog te beperken tot het noemen van een aantal voorbeelden laten we de reguliere en de creatieve spelen even rusten. Dit biedt de mogelijkheid aandacht te besteden aan nog een belangrijke gelegenheid om ons als kind uit te leven:

Op weg naar school

De kinderen uit “de stad” hadden het redelijk gemakkelijk waar het de bereikbaarheid van de school betrof. Kinderen uit de buurtschappen moesten hele afstanden afleggen om de scholen in Ootmarsum of in de buurtschappen Agelo of Nutter te bereiken.

Fietsen naar school, door ouders gebracht worden op de fiets of per auto, zoals we nu veel zien gebeuren, was er niet bij. Je liep. Soms hele afstanden en...heel vaak op klompen. Kilometers soms. Vanzelfsprekend dat van alles bedacht werd om de elke dag enkele keren af te leggen afstand zo aangenaam mogelijk te maken.

“Ondögde oethaal’n” zo vertelde ons een mevrouw uit de Postelhoek, “veural de jongs”.

In geuren en kleuren vertelde ze hoe jongens onderweg een open melkbus vol water op scherp stelden tegen een naar binnen opendraaiende buitendeur, aanklopten en zich vervolgens als hazen uit de voeten maakten als de argeloze bewoner de deur opende en een waterballet zijn deel werd.

Het moet nog maar eens gezegd: “Ook vroeger was de jeugd niet heilig”. Heerlijk om op kattekwaad van vroeger terug te kijken maar eerst nu aandacht voor wat spelen onderweg.

Klootschieten

Met min of meer vaste teams werd de heen- en terugweg klootschietend afgelegd. Op een vast beginpunt wierp de nummer één van elk team en waar de klood kwam stil te liggen was no. 2 aan de beurt. De groep die het eerst een vast punt bij school bereikte was winnaar.

Knikkeren

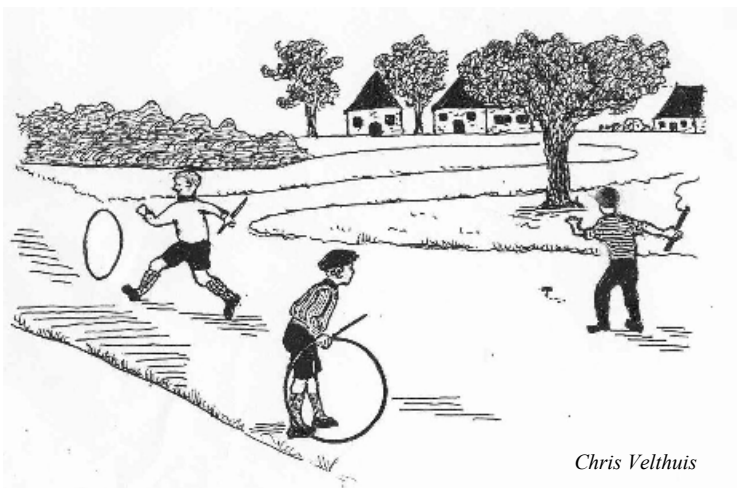
In de knikkertijd werd de afstand knikkerend afgelegd. Kinderen waren in het bezit van “Nen knikkerbuul” (een knikkerzak die met een koordje dichtgetrokken kon worden) gevuld met kleiknikkers, en “nen basterd” of “kees” (een dikke, van kleurrijk glas gemaakte knikker).

Het spel dat al lopend, in kleine groepjes werd gespeeld was bekend als “Naostörreke”.

Vanaf een beginstreep gooide één der spelers zijn “kees” enkele meters weg in de looprichting en de anderen probeerden die vervolgens te raken. Lukte dat, dan moest de eerste werper een knikker “betalen”. Lukte het niet dan was het zaak ook weer niet al te dicht bij de “kees” van de eerste werper te liggen, want die was vervolgens aan de beurt. Een goede hand van gooien en tactisch spel waren nodig om niet bij aankomst op school al “bos” of “blut” (alle knikkers kwijt) te zijn. Overigens was het niet altijd voorwaarde dat de een de ander raakte. Een gewonnen positie kon ook al bereikt zijn wanneer de afstand tussen de 2 “kezen” kleiner was dan de afstand tussen het topje van de duim en dat van de pink van één hand. Deze afstand “meten” heette “spann’n” of “vaam’n”. Kinderen die toevallig een grote hand hadden waren duidelijk in het voordeel. Volledigheidshalve kan wel worden opgemerkt dat het resultaat van het spel niet altijd leidde tot winnen en verliezen. Het lag aan de gemaakte afspraken. Het antwoord op de vraag: “Doo’w oet earn’s of oet de gek”? (Gaat het om de knikkers of om het spel?).

Hoepelen

Een uitstekende manier om de afstand van en naar school rennend af te leggen.

Chris Velthuis

De velg van een oud fietswiel was er voor nodig en een kort stokje. Door met het stokje de bovenkant van de velg in de gewenste richting te tikken of door naast deze hoepel rennend het stokje in de gleuf voor de

band te laten glijden kon flink tempo worden gemaakt en daarbij ook nog aardig worden gestuurd.

Hoe kunstig en ontspannen het allemaal ook ging, als je jong bent komen er momenten dat je meer wilt. Klonk de luide uitroep: “Waad oe!” dan maakte ieder ruim baan.

Eén der grotere jongens ging dan met zijn rug in de looprichting staan en, in voorovergebogen stand pakte hij de voor hem staande hoepel met beide handen stevig vast om hem vervolgens met een krachtige zwaai, over zijn hoofd heen in de looprichting te zwiepen. Een worp van tien meter was geen uitzondering en bij harde ondergrond kon de hoepel ook nog wel enkele tientallen meters doorrollen.

En verder?

In het voorgaande zijn slechts enkele voorbeelden beschreven hoe de gang van huis naar school en terug naar eigen genoegen kon worden ingevuld. Nabootsingsspelen als: “Wie doot van peard” (iemand als ruiter op de rug van een ander of... leidsels om de armen van de één terwijl een ander voerman kon zijn. Zelfs een tweespan was mogelijk). Het besluit: “Wie doot van schoefkaor” had tot gevolg dat één jongen op zijn handen lopend door een ander, die zijn benen vastpakte (als kruiwagen) werd voortgeduwd.

Broekzakken vol kiezelstenen werden gezocht om als munitie te dienen voor de katapult; dikkere stenen voor “het smietleer” (de slinger).

Er werd “nen propp’nscheeter” (proppenschietter) gemaakt van “vleerhooft” (vlier) en fluitjes van “liesterkrall’n” (lijsterbes).

Behoren de hiervoor vermelde activiteiten vooral tot het jongensvermaak, ook de meisjes hadden hun eigen bezigheden onderweg. Hele afstanden werden lopend afgelegd terwijl één of meer ballen in de lucht werden gehouden en weer feilloos opgevangen en met het springtouw werden, soms met meerdere meisjes tegelijk, capriolen uitgehaald die in een circus niet misstaan zouden hebben.

Met tegenzin zetten we voorlopig een punt achter onze mijmeringen.

Het werk aan de bundel: *KINDERSPELEN IN GROOTMOEDERSTIJD, in en om OOTMARSUM*, gaat door!

Als u aanvullingen hebt, eigen ervaringen kunt inbrengen, andere versies van liedjes en rijmpjes, enz., dan stellen wij nader contact erg op prijs.

Wilt u even contact opnemen met:

Ben Velthuis tel. 0541 291795, e-mail bt.velthuis@hetnet.nl

Ben Deterink tel. 0541 625466, e-mail ben.deterink@a1.nl

Gustaaf Klaas

Roettekepot¹

‘n **S**tel opschötteling’n
was in de

Grupkesstraote ant voetbaln. De klumkes retteln oawer de keenerköpkjes. Zoa inees gebeurn ‘t. Eén van de jongs deu ‘n onbesoesd schot, raak’n bal mear half en tegelikertied vleug em ‘n kloomp van ’n voot. Wisse de verkeerde kaant op en met nen onmeunigen boogn pleern dat rotding deur de roete bie Beernds Bats.

Dat har nich beroerder könn’n treffn, want den har ’t nich breed, wa ‘n schot vol keender en Sina, wat zoa völ as ziene hoesvrouw was, lag kraank in de bedstee. Ze was oawerspann’n. Dat har ze ‘n zetke trugge ok had en ton zèè ‘n dokter: ”‘t Meansche maakt zich völ te naa oawer de hoeshölng; ze möt wat ofleiding hebn, laot ze ees röstig naor Mozart luustern of gaon smyrnaajn.” Umdat Mozart de nich an zat en Sina ok ginne muzieknoot kendn al was dee ok zo groot as ne koo, dreijnt op smyrnaajn oet. Mear ze gung zoa vergreld an de gange, ‘n taofelkleed mos en zol beslist in twee wekke of, dat ze ton weer oawerspann’n was, mear noe van’t smirnaajn. De consternatie dee now ontston har dan ok falikaant könn’n wèèn veur ‘t vröuwke.

‘n Kloomp vleug deur de roette, nam in de gaank het Moodergodsheeldke mét dat daor ant kezien van ‘t raam op ‘n konseulke ston en dat kwam weer sekuur op de hasses van Gerretke dat daor in ‘n hook op ‘n pot zat. Den begun te schreeuw’n as ‘n beers vark’n, haampeln in’t bloore gat achter Bats an den a boet’n was en kreeg intusschen nen knobn op’n kop zoa groot as’n Kuperbarg. Ie konn’n em zeen greujn.

Bats schol de voetbaljongs de hoed vol: “Leppels a’j bint, daor loop ie weer achter dat dooie element an! Hej de tippe weer te laank? Gaot ant wark.”

¹ Uit de verhalenbundel “Wel en Wee oet de Grupkesstraote”

De naobers wadn a op 't lawaai of komm'n. Ok oons Hanna, dee Gerretke met naor binn'n nam, hem nen koal'n leppel op 'n knobn heul, naodat ze Sina weer in de berstee har holp'n, dee der in de veralteraotsie neust was rolt en de rest'n van 't Moodergodsbeeldke oet 'n pot van Gerretke har visschet. "Gao mear weer daal ligg'n" har ze tegn Sina zegt en toen was binn'n alns weer regeld.

Mear de roette moster weer in, wisse aj ne kraanke hen in hoes hebt.

'n Aander'n modn tegn tien uur kwam Schilders Bennat d'r an um de maot van de roet te nemm'n. Umdatte 'n duumstok har vergetn deure dat met 'n centimeter van Sina. Met'n half uurke pasn en metn was't bekekn. Ton gung het um de kost'n. Met arbeidsloon d'r bi'j kont wa op elf stuuwer komm'n. Wisse mos Bennat now eerst koffie metdreenk'n en ok mosse wa wetn hoo't met Sina vedan gung, hoo de roette kepot was komm'n, wat Gerretke toch met 'n kop har en meer van dat soort braandende kwesties. "Wat ist toch 'n spil", zée Bennat. Ton was 't intusschen zoawat half twaalf en veur 'n middag weerkomm'n was de möjte nich, dat zat der ok nich in. Zoadönig wöd'n 't good 1 uur ton Bennat d'r weer an kwam saam'n met Freenske, 't knechke en de roette deere zölf oet veurzichtigheid ounder 'n aarm hul. De stopvarve hadn ze vergetn in alle drökte en dus mos Freenske efn terugge naor de warkplaatse. Het duurn 'n half uur veur e der weer was en in dee tied hadn Bats en Bennat naor de bigg'n kekn. Ton kon de operaatsie beginn'n. Met 'n uurke zat de roette d'r prima in en har Bats 't gat weer too. Nao de koffie zèè Bennat tegn Freenske: "Jong de stopvarve is now wa 'n luk an dröögt, laow het ruutke 'n betke schoan maakn, want d'r zit nog stof en spiers op en dan gaow noes". Freenske gung fust naor boetn um 't gereedschap bi'j meka te zeukn. Bennat spoj 'n maol in 'n raodn zaddook en wol 't ruutke schoan poetsn, meer 't gung d'r nich of, leekt. "Freenske" schreeuwn Bennat, "poets doe ees èèwn, dee kaante möt ok schoan!"

Freenke spoj ok in'n zaddook en poetsn zich nen aap, meer ok dat hulp nich völ. "'t Zit an oene kaante", zèè Freenske. Bennat spoj en poetsn weer, meer het wol d'r nich of.

"Jong is dat now ok poetsn, prebeer nog ees, 't zit an diene kaante", zèè Bennat. Freenske spoj en poetsn en zèè nao 'n zetke: "Baas, ik kan d'r niks an doon, dit helpt nich, het zit an oene kaante". Bennat spoj en poetsn.....

Dat gung zoa nog wa èèwn vedan, ze gaawn meka de schoeld, meer het hulp allemaol niks. 't Wodn a duuster ton ze d'r achter kwamm'n: Het wadn twee ruutkes op meka en 't stof en de spiers zatn d'r tusschenin.

Windkorenmolen op de Roezeberg. Rechts de bakkerij van Bolscher (1920)

Foto: G. Kokhuis

Windkorenmolen op de Roezeberg gezien vanaf de Vasserweg. (1938)

V.l.n.r.: Gait Bouwhuis, Bouko Stob, Herman Bouwhuis, Toon Poppink, Graats Rolefjes.

Foto: G. Kokhuis

Nutter: Zoa as wie het Kend en Heurd hebt

Inleiding

We hebben verschillende keren de vraag moeten beantwoorden, waarom een boek over Nutter. Met het antwoord twijfelen we tussen onze eigen betrokkenheid en Lop'n Beand. Onze eigen betrokkenheid baseert zich op het feit dat we aan de Nutterse kant van Ootmarsum woonden en zodoende in onze jeugd het gebied tussen de Haarlehei en het Springendal verkenden en het als ons eigen "Koninkrijk" beschouwden.

Met Lop'n Beand reden we op vrije dagen en in vakanties op de melkwagen langs de meeste boeren in Nutter om de melkbussen terug te brengen. Tot op heden kennen we nog bijna alle melkbusnummers met bijbehorende boer uit ons hoofd. Verder hield hij ons op de hoogte over alles wat er omging in de buurtschap.

Alle boeren uit Nutter kenden we dus en toen we hen vertelden van ons plan om de historie van hun buurtschap op schrift te stellen, reageerde men eerst afwachtend zoals dat een goede Tukker betaamt, om vervolgens steeds enthousiaster te worden. Het was niet de bedoeling om een diepgaand historisch boek te schrijven met allerlei nieuwe ontdekkingen uit de vroegere tijden. Dan zouden we waarschijnlijk van elke oude boerderij een boek hebben moeten schrijven. We wilden alleen de kennis van nu vastleggen. We hoorden wel vaak de opmerking "Eigenlijk had opa nog moeten leven, want die had je nog veel meer kunnen vertellen!" Opa leeft niet meer, maar de oudere generatie van nu, wist ons gelukkig nog heel veel te vertellen. Dit hebben we zo goed als mogelijk genoteerd en uitgewerkt. Vandaar ook de titel van het boek "Nutter zoa as wie het het kend en heurd hebt".

We hebben in het boek 45 families of "erven" beschreven en ingedeeld naar de wegen waaraan zij wonen. Verder is er een onderscheid gemaakt tussen "Oud" Nutter en "Nieuw England". In oud Nutter liggen de oudste erven, waarvan de oorsprong reeds dateert van voor de Middeleeuwen en in nieuw England dateren de meeste erven uit 18de en 19de eeuw. De grens tussen beide delen van Nutter is min of meer de Vasserweg.

In het kader van deze bijdrage aan dit jaarboek is het niet mogelijk een beknopte beschrijving te geven van alle 45 erven. Daarom geven we de gehele tekst van Café Bolscher op de grens tussen "Oud" en "Nieuw" en dat tevens het sociale middelpunt was van Nutter in de 20ste eeuw.

De Marke Nutter

Het begrip marke Nutter lijkt een duidelijk afgebakend gebied. Toen we echter de grenzen opzochten, bleek dat niemand precies wist waar de grenzen liepen. Hennie Nijhuis (Hennie van de Biel) wist gelukkig wel welke bewoners en welke huizen, schuren en grondstukken tot de marke Nutter behoorden. Natuurlijk liepen er vroeger veel meer zandwegen, die een korte verbinding vormden tussen de boerderijen en waren er nog veel kerkepaden, die naar de stad Ootmarsum leidden. Helaas zijn veel van deze paden verdwenen en bij het land aangeploegd.

Sommige boerderijen zijn verdwenen en andere zijn zo ingrijpend verbouwd, dat je het nog nauwelijks een boerderij kunt noemen. In Nutter hebben we geen onderschoer meer kunnen ontdekken, terwijl de meeste boerderijen er wel een hebben gehad.

Zestig jaar geleden was de marke Nutter een belangrijk gebied, dat: een korenmolen, een watermolen, een café, een school, twee bakkerijen (brood en roggebrood) en een winkel bezat. Slechts aan een paar gebouwtjes is nog te zien, dat ze vroeger een andere bestemming hebben gehad. Al het andere is verdwenen.

Ook de boerderijen, die nog volledig bestaan van de opbrengsten van het land zijn op één hand te tellen. Vroeger hadden de boeren neveninkomsten als klompenmaker, timmerman of als slachter. Nu bestaan die neveninkomsten veelal uit het toerisme. Geen wonder, want daar is deze streek met de rijke natuurgebieden, het Springendal en de Roezeberg, uitermate geschikt voor.

Bergen en beekdalen

Stuwwallen bepalen tot op de dag van vandaag de grote lijnen van het Twentse landschap en vinden hun ontstaan in de werking van het landijs uit een periode van ijstijden tussen de 200.000 en 20.000 jaar geleden. Zo ook is de stuwwal ontstaan die zich tussen Ootmarsum en Uelsen uitstrekt.

De stuwwal Ootmarsum-Uelsen (en die verder naar het Westen afbuigt naar Hardenberg) heeft toentertijd op sommige plaatsen een hoogte gehad van meer dan 200 meter. Door wind- en regenerosie in de laatste koude periodes, tussen de 20.000 en 10.000 jaar geleden, zijn de heuvels afgesleten tot hun huidige vorm met een hoogte van ongeveer 80 meter. De stuwwal bestaat uit een ondergrond van keileem, dat is een vetachtige ondoorlatende kleilaag met grind en stenen. Dat het landijs veel kracht gehad heeft blijkt uit de enorm grote veldkeien, die vanuit Scandinavië hier naar toe zijn gebracht.

In de laatste 10.000 jaar is het klimaat aanzienlijk milder geworden, hetgeen zijn invloed had op een grote toename van de plantengroei. Door deze begroeiing werd het landschap minder gevoelig voor erosie en zodoende bleef min of meer het oude reliëf bewaard. Op deze keileemlagen is zo een landschap ontstaan, van bergen en beekdalen, dat nu karakteristiek is voor deze omgeving.

Nutter is gelegen aan de zuidzijde van deze stuwwal en aan weerszijden van diens waterscheiding (de top van de stuwwal). De waterscheiding verloopt via de Kuiperberg-Pol-Kersberg-Höllweg (de oude Hardenbergseweg) en loopt door tot Uelsen en Hardenberg. Zij vormt tevens de tweedeling van Nutter: rechts min of meer het “Oude Nutter” met de Kersberg en de Witteberg en links “Nieuw Engeland” met de Steenberg en de Roezeberg. De waterscheiding diende vaak als verbindingsweg naar de verschillende woonkernen. Zo ook deze waterscheiding met zijn vele zijverbindingen naar de rondom de stuwwal liggende woonkernen, Agelo, De Zoeke, Reutum, Haarle, Vasse, Hezingen, Mander, Hezingen, Getelo, Halle en Oud Ootmarsum.

Beekdal bij de Rietboer (192?)

Tussen de bergen liggen de beekdalen. Rechts van de waterscheiding liggen de beekdalen bij het erve 't Ribbert (Veneklaas), de Rietboer, De Bölter en de Meerbeek en links de beekdalen van de Pol, het Onzoel en de Onderbeek bij de Hazelbekke. Deze beekdalen voeren het oppervlakte- en grondwater af naar de riviertjes de Dinkel en Regge. In de beekdalen kwam plaatselijk

nog wat klei en leem tot bezinking, maar dit proces beïnvloedde slechts marginaal het aanzien van het landschap. Rechts van de waterscheiding is het stroomgebied van de Dinkel gelegen en links het stroomgebied van de Regge. Beide monden uit in de rivier de Vecht.

Tengevolge van de ondoorlatende keileemlagen komt het grondwater op lagere plekken in de stuwwallen weer aan de oppervlakte en hier ontstaan bronnen of kwellen. Op deze plaatsen langs de beekdalen is ook vaak de eerste bewoning te achterhalen, welke dateert van ongeveer 5.000 jaar geleden.

De eerste bewoning in Nutter

De oudste bewoning op de stuwwal van Ootmarsum dateert van ongeveer 5.000 tot 4.000 jaar geleden. Jagers en herders met hun kudden schapen en geiten trekken nog rond, maar ook hebben in deze periode vermoedelijk de eerste landbouwers zich op de stuwwal gevestigd. Zij wonen langs de beekdalen tussen de hoger gelegen zandruggen en de lager gelegen moerasgebieden. Met primitieve hulpmiddelen zoals stenen bijlen en hakken, hebben zij het oerbos gekapt, het hout in brand gestoken voor de bemesting en de eerste akkers aangelegd. Dierlijke bemesting was onbekend en reeds na enkele jaren moest elders gekapt en gebrand worden, zodat langzamerhand het oerbos begint te verdwijnen en een heidevegetatie zich begint te ontwikkelen. Sporen van deze eerste bewoning zijn onder andere gevonden in Vasse, Mander, Haarle en Nutter. Nutter kent nog een aantal grafheuvels, die gelegen zijn op de hogere zandgronden aan de rand van de Mosbeek en langs de oude Hardenbergseweg en Roezebergweg. Niet alle grafheuvels hebben het overleefd. Zo is ook in 1938 een grafheuvel met steengraf (in het perceel bosgrond van de familie Rekers) afgegraven. Deze grafheuvel dateerde uit de bronstijd en lag naast een grafheuvel uit de steentijd (in het perceel van de familie Egberman). Deze grafheuvel bestaat nog steeds.

Aan het begin van de jaartelling, dus ongeveer 2000 jaar geleden, heeft Twente nog dichte bossen op de heuvels en moeilijk toegankelijke moerassen in de dalen. Het aantal inwoners in Twente wordt geschat op ongeveer 2500, waarvan er maximaal een 250 op de stuwwal van Ootmarsum hebben gewoond, verspreid over een tiental locaties. Voor Nutter betekent dit, dat er ongeveer 25 mensen ergens tussen de Wittebergweg en de Nutterseweg hebben gewoond.

Rondom het jaar 1000 heeft het aantal bewoners in Twente zich verdubbeld tot ongeveer 5000. Vermoedelijk stammen de huidige boerderijen uit het "Oude Nutter" reeds uit deze tijd. De akkerbouw wordt bedreven op de hoge dekzandruggen, die bemest worden met plaggen uit de lagere moeras-

gebieden. De Nutterse esgronden hebben een humushoudende laag van ongeveer 50 tot 100 cm, hetgeen duidt op een plaggenbemesting gedurende 500 tot 1000 jaar (elk jaar ongeveer 1 mm).

Tussen de jaren 1000 en 1500 verdubbelt zich nogmaals het aantal inwoners van Twente tot 10.000. Boeren hebben rondom de boerderij hun eigen essen voor de akkerbouw en weiden voor het vee. De hogere (heide) en lagere (moeras) gelegen gronden zijn nog gemeenschappelijk bezit. Er ontstaan nu marken of genootschappen die het beheer van de gemeenschapsgronden regelen. Nutter en Oud Ootmarsum kennen in deze periode 15 boerenhoven.

Nutter rond 1500

De marke Nutter en Oud Ootmarsum zijn heel oud. Al in een belastingregister uit 1475 worden circa 15 erven genoemd. Voor het overgrote deel bestaan al deze erven nog bij de instelling van het kadaster in het begin van de 19^e eeuw. De namen zijn zelfs nauwelijks veranderd.

Ook lang voor 1475 moeten deze erven al hebben bestaan. Vanaf de 13^e eeuw wordt een aantal genoemd in akten en registers. Ook de namen zijn in essentie dezelfde als later.

Op grond van archeologisch onderzoek wordt aangenomen dat dergelijke erven zijn ontstaan in de periode van de 8^e tot in de 13^e eeuw. Het overgrote deel van de erven, dat in 1475 wordt vermeld, ligt in de buurt van de plaats waar ze in het begin van de 19^e eeuw nog worden aangetroffen.

De 12^e en 13^e eeuw was een periode van consolidatie. De bestaande erven hebben hun maximale omvang bereikt. Ieder heeft een ongeveer gelijk deel van de es in gebruik en alle woeste gronden zijn nodig voor de plaggenbemesting van de esgronden en het houden van varkens en schapen. Uit die tijd stammen ook de markengenootschappen met hun regels voor het gebruik van de woeste gronden. Dat recht dat voor ieder erf in principe gelijk is, heet waardeel, en de woeste gronden worden markengronden genoemd.

Tot 1475 zijn slechts enkele erven erbij gekomen. Een dergelijk erf wordt kate genoemd en krijgt slechts een beperkt waardeel. In het register van 1475 worden ze dan ook maar aangeslagen voor de helft van het bedrag van de gewaarde erven.

Het eerstvolgende complete belastingregister is uit 1601. Bijna alle erven worden weer genoemd. Deze keer met vermelding van de omvang van de es- en groengronden. Er zijn enkele nieuwe bijgekomen die in het algemeen

wat kleiner zijn dan de oude gewaarde erven. Daarnaast wordt een nieuwe categorie vermeld, de zogenaamde brinkzitters, boeren die slechts beschikken over een klein stukje landbouwgrond waarschijnlijk ontstaan uit nieuwe ontginningen. Uiteraard probeerden de zittende boeren het aantal brinkzitters zoveel mogelijk te beperken. Het ging immers ten koste van hun rechten op de markengronden. Er was echter een regel dat je niet meer verdreven kon worden als je binnen een dag een huisje bouwde waarin aan het eind van die dag het haardvuur brandde.

Uit de periode van 1601 tot 1800 hebben we verschillende belastingregisters. Daaruit blijkt een flinke uitbreiding van het landbouwareaal van de gewaarde erven. Verder zie je een sterke stijging van het aantal kleine erven. Deels komen er meer brinkzitters, deels verzelfstandigen de al langer bestaande boerderijtjes. Deze zijn vaak bestemd voor uittrekkende ouders op gewaarde erven. De laatste zijn te herkennen aan het voorvoegsel oude of olde met daarachter de naam van het erf waar het oorspronkelijk bijhoorde.

In de loop van de 19^e eeuw worden de markengronden verdeeld onder de eigenaren van de erven. Weliswaar ontvangen de oude gewaarde erven een groter deel dan de anderen. Deze laatste kunnen door ontginning van het hen toegewezen deel en verdere aankopen hun economische basis aanzienlijk versterken. Deze ontwikkeling is tot aan de Tweede Wereldoorlog doorgegaan.

Daarna neemt het aantal boerderijen sterk af en ondertussen zijn we getalsmatig terug bij de periode voor de 13^e eeuw!

Nutter van 1900 tot 2000

Aan het begin van de 20^e eeuw telt de marke Nutter een 45 tal “erven” en dit aantal blijft gedurende de hele eeuw ongeveer gelijk. In het boek hebben we ook 45 families of “erven”, met hun historie en actuele geschiedenis, beschreven.

Ook het aantal inwoners in de Marke verandert weinig en blijft variëren tussen de 300 en 350. Wel loopt het aantal boeren enorm terug. Was tot de jaren zeventig nog bijna iedereen boer of had een boerdeij(tje) als neveninkomst, aan het einde van de 20^e eeuw is er in Nutter nog maar een tiental boeren.

De markengronden zijn verdeeld en haar grenzen vervaagd. Wie weet van de jongere generatie nog waar deze grenzen gelopen hebben? Ook wegen en hun namen zijn verdwenen. Waar is de Koarweg gebleven, de Kleidiek, de

Heideweg en de verbindingsweg van “De Hut” via “De Lop” naar “De Roesboer”.

De meeste meeste inwoners hebben weleens gehoord van “Nieuw Engeland” maar waar de exacte grens loopt of waar de naam vandaan komt is niet meer te achterhalen.

Wel blijven de namen van de “plaatsen” bestaan, namen die dateren uit de vroege Middeleeuwen. De plaats Hazelbekke zal wel altijd Hazelbekke blijven net als de namen “Kuks”, “Egberman”, “De Biel”, “Lois” en “De Klunder”. Bijvoorbeeld is op de plaats Egberman in de laatste 150 jaar de naam van de mannelijke bewoner vijf maal veranderd, maar de laatste bewoner Arkink wordt in Nutter meestal aangeduid met de naam “Egberman”.

Boerderij Heesink (Heèsman) Wittebergweg Nutter (1951)

Het Akkerbuske is het laatste stukje “oerbos” in Nutter en is een vast baken in veranderende tijden. Zolang het Akkerbuske blijft zal Nutter blijven en met het buske zijn bewoners. Maar ook de hechte Nutterse gemeenschap is gebleven. Noaberplichten worden net zoals vroeger nagekomen en gerespecteerd. Zij zijn wat veranderd en aangepast, maar het wezen is hetzelfde gebleven. En wie in Nutter geboren is blijft altijd een inwoner van Nutter, waar het lot hem ook brengt, en hij kan altijd op de Nutterse solidariteit rekenen.

Geschiedenis van Erve “Café Bolscher”, G.M. Bolscher, Vasserweg 28

Rond 1870 komt ene Johannes Bolscher uit Bornerbroek naar Nutter en vestigt zich op een huuboerderijtje, annex molen en bakkerij, van het erve Hazelbekke. Hij is de voorvader van de familie Bolscher in Nutter en omgeving. Zoon Johannes Gerardus Bolscher neemt de boerderij annex molen en bakkerij van zijn vader over en trouwt in 1898 met Gezina H. Booijnk uit Vasse en ze krijgen vijf kinderen. Hun oudste zoon Jan is de grondlegger van het café Bolscher.

Familie Jan Bolscher en Gezina Hesselink. Boven v.l.n.r.: Marinus, Jan, Sientje Rekers, Annie, Gerrit. Onder : vader Jan, Harry en moeder Sien.

Jan Bolscher

Zoon Jan (1900-1987) koopt in 1925 een perceel markengrond (1,8 ha) op de driesprong Vasserweg – Nutterseweg. Hier wil hij een woonhuis laten bouwen, maar dat mag alleen als hij er ook een café bijbouwt. In hetzelfde jaar trouwt hij met Gezina (Sien) Hesselink (1901-1981) van erve Gearman. Jan werkt in 1926 en in 1927 op het Tichelwerk op de Kuiperberg, terwijl zijn vrouw Sien de huishouding en het café bestiert.

Café Bolscher heeft een grote sociale functie gehad in de Nutterse gemeenschap. Hier kwam de Nutterse jeugd en ook ouderen bijeen om te kaarten, te

biljarten en om het wel en wee met elkaar te bespreken. Het was ook de uitvalsbasis in de weekends. Van hieruit vertrok men 's avonds en kwam men terug alvorens huiswaarts te keren.

Toen in 1928 de ABTB in Ootmarsum een malerij kreeg, werd Jan, met zijn ervaring op de ouderlijke molen in Nutter aangesteld als molenaar. Dit beroep heeft hij meer dan dertig jaar uitgeoefend. Hij was niet alleen molenaar, maar hij was ook verantwoordelijk voor het onderhoud van de molens, het billen van de stenen en de verkoop van het meel en de kunstmest aan boeren. Jan en Sien kregen vijf kinderen:

- Jan (1926-1992), trouwt met Ria Bekhuis en wordt later directeur van de Rabo-bank te Ootmarsum.
- Gerrit (1928), trouwt met Annie Bos en blijft in het ouderlijke huis in Nutter wonen
- Marinus (1929), trouwt met Annie Geerdink en woont in Almelo
- Annie (1931), trouwt met Jan Nijhuis (buurjongen) en woont in Harbrinkhoek
- Harrie (1933), trouwt met Marietje Nijmeijer en woont in Rossum.

Café Bolscher

Zoals hierboven beschreven werd het café in 1925 gebouwd en het zou tot aan de sluiting in 1975 een groot deel van het sociale gebeuren in Nutter beheersen. Het café was uniek gelegen aan de voet van de "Nutterse ber-

gen” en precies op de scheidslijn tussen “Oud Nutter” en “Nieuw Engeland”. Het café was niet alleen geografisch maar nog meer sociaal het middelpunt van Nutter. Moeder “Bolschers’ Sien” en later dochter Annie waren jarenlang de motor van het gebeuren. Het was de tijd zonder televisie en alle boeren (jong en oud) kwamen hier minstens eens per week om te kaarten. Op zondag na de “laatkark”, kwam heel mannelijk Nutter hier bijeen (de vrouwen gingen door “um de pot te kok’n”) om te kaarten, maar ook om het wekelijkse gebeuren te bespreken. De jongeren bespraken hier de plannen voor de zondagmiddag en de -avond. Ook menige liefde is hier ontloken en liefdesverdriet verdronken. Sien en dochter Annie waren de sociale bakens in vijftig jaar café-gebeuren.

Het kaartspel werd zeer fel gespeeld en missers werden fel bekritiseerd. Er waren twee groepen kaarters, de ouderen met o.a. Kess’n Jens, Jan Niemeijer en Frons Jan en de jongeren met onder andere Gait van de Biel, Lois Herman en Lois Johan. Een keer per jaar was er een kaartwedstrijd tussen de ouderen en de jongeren, waaraan alleen de allerbeste teams deel mochten nemen. Er werd hard, maar eerlijk gespeeld. Het verlies werd met het nodige bier en jenever weggedronken, zonder dat er problemen kwamen..

Alle vergaderingen over het wel en wee van Nutter werden hier gehouden. In de crisistijd hielden de “crisiskearls” hier zitting en moesten de boeren de opbrengsten van oogst en vee melden. Hierover is menig hard woord gevallen.

Het café was ook in de oorlog het trefpunt voor Kip en compagnons. Ze hadden in Nutter de jacht. “Het waren brutale kornuiten en ze gingen vaak ten gevolge van overmatig drankgebruik zeer ruw met het meubilair om. Menige lamp en stoel is toen gesneuveld”, aldus Annie Bolscher.

Voor de “Poaskearls” uit Ootmarsum was dit op tweede Pinksterdag de eerste aanleg op hun moeizame tocht van Ootmarsum naar Vasse. Om zes uur ’s morgens werd de eerste drank met spiegeleieren naar binnen gewerkt. Er werd contant betaald, maar de caféhouder was wel verplicht enige rondjes op zijn rekening uit te geven. Deze versterkingen waren juist voldoende om de Nutterse “bergen” te beklimmen en de weg te vervolgen naar café “De Hegboer”.

Voor de PTT-gasten was café Bolscher een lommerrijk rustpunt op hun wandelroutes. Zij kwamen aangewandeld via de Binnenes, de Tubbergerdijk en de Steenbergweg en streken vermoeid neer op de veranda. De koffie die door Sien en Annie gezet werd in de “Koffiekökker” (een smerig zwart

ding) was van een zodanige goede kwaliteit, dat alleen al hiervoor de zware wandeltocht ondernomen werd. Zij wilden bediend worden op de veranda met een blik over de korenvelden van de Nutterse Es. Een sensatie was de “wave” door de roggevelden op de flanken van de Roezeberg. Deze wave was een bezienswaardigheid voor alle gasten en waarover alom werd gesproken. Ook gedurende de winter kwamen de gasten uit de stad om de wave te zien en waren teleurgesteld wanneer ze die niet konden waarnemen.

Annie runde hoofdzakelijk het café maar door haar huwelijk en vertrek naar Almelo, was broer Gerrit gedwongen het café alleen te runnen. Door de intrede van de televisie bleven de boeren steeds meer thuis en werd het cafébezoek ’s avonds en door de week minder. Ook het aantal kaarters liep terug en de jeugd zocht haar vertier elders. Toen de maïs de rogge verdrong, bleef de wave uit en daarmee ook de gasten van de PTT. Gerrit had een drukke baan op de ABTB en het loonde zich niet om de hele avond met een enkele klant te blijven zitten. In 1975 besloten hij en zijn vrouw om de deur van het café definitief te sluiten.

Gerrit Bolscher

Familie Gerrit Bolscher en Annie Bos met hun kinderen Giny, Gerard en Frank (1970)

Zoon Gerrit zou Jan Bolscher zowel thuis als op de ABTB opvolgen. Gerrit werd in 1928 geboren en doorliep de Lagere school in Nutter. Hij ging van 1941 tot 1943 en vervolgens van 1945 tot 1947 naar de Landbouwschool in Tubbergen.

Zijn eerste vaste werk kreeg hij van 1946 tot 1948 bij boer Kuks. Daarna kwam hij bij de ABTB. In 1958 trouwde Gerrit met Annie Bos uit Groot Agelo.

Zijn ouders verhuisden naar de Molenstraat in Ootmarsum en Gerrit en Annie werden de nieuwe uitbaters van het café. Gerrit werd geen molenaar zoals zijn vader, maar werd kippen- en later rundveeselecteur. Hij was hier verantwoordelijk voor het gehele kippenprogram van kleine bedrijven van de ABTB: van broedeieren (Busscher) via opfokbedrijven (Nijmeier, Bruninkhuis) tot distributie van legkippen onder de boeren.

Gerrit en Annie krijgen drie kinderen:

- Gini (1959), trouwt met Frans Wilbers en woont in Ootmarsum
- Gerard (1961), trouwt met Marieke Moerbekke en woont in Tubbergen
- Frank (1965), woont samen met Jacobijn Bos in het ouderlijke huis

Frank Bolscher

Frank en Jacobijn fokken paarden en runnen in hun vrije tijd een paardenmanege.

Frank hoopt nog eens het oude café weer nieuw leven in te blazen. Dit moet zeer zeker lukken met zijn enthousiasme en ondernemersgeest. Wanneer het nieuwe fietspad gerealiseerd is zal het aantal fietsers en wandelaars sterk stijgen. En wanneer het hem ook nog lukt de wave te herstellen op de flanken van de Roezeberg zullen de inwoners van Nutter en de toeristen hun weg weer vinden naar café Bolscher.

De 'negen' van Nutter:

1. Hèesman, Heasman pingelpot
2. Geerman ligt t'r nig zo wiet vanof
3. Weerman lig an 'n diek
4. Engman lig in 'n gat
5. Hofstee lig d'r joa zo plat
6. Bulter lig in boll'nhof
7. Timmerhoes is ne reetdekker
8. Frons is ne lin'nbleeker en
8. Reeker is ne dann'nkateeker

Versje over de oude erven in Nutter

Ootmarsum voor het Veemgericht

In het jaarboekje 2000 hebben wij een stuk vertaald over een conflict tussen de pastoor van Ootmarsum en Johan de Hetersche, diaken van de kapel te Tubbergen¹.

In 1462 was de kapel te Tubbergen een onderdeel van de parochie en kerk van Ootmarsum. Op de kapel in Tubbergen deed een diaken (geen priester) de dagelijkse dienst (zonder communie).

Op hoogtijdagen kwam een kapelaan uit Ootmarsum de mis doen (inclusief de communie). Hieruit is een conflict ontstaan, waarbij de diaken Johan de Hetersche meende recht te hebben op de offergaven van Tubbergen. Deze kwamen volgens oud recht en gewoonte toe aan de pastoor van Ootmarsum.

Johan de Hetersche daagt naar aanleiding hiervan de stad Ootmarsum voor het Veemgericht te Neustadt in Westfalen.

Wat nu is zo'n veemgericht en hoe is het afgelopen.

Een andere naam voor veemgericht is vrijgericht. Een vrijgericht bestaat uit "vrijen"; uitgezonderd waren horigen, vrouwen en kinderen, en de geestelijken. Dit is dus de reden waarom de stad en niet de kerk werd aangeklaagd.

Aan het hoofd van het vrijgericht stond de Vrijgraaf. In ons geval was dat Johan Hakenberch. De Vrijgerichten vonnisten vooral in zaken van rechtsweigerig. Daaronder moet worden verstaan, dat de eiser (in ons geval diaken Johannes de Hetersche) bij een gericht geen recht had kunnen verkrijgen. Het vrijgericht hield zijn zittingen steeds in de openlucht, het was echter geenszins openbaar, daar alleen Vrijschepenen werden toegelaten, waardoor het een besloten, "heimelijk" karakter kreeg. Daaraan heeft het de naam "Westfaals heimelijk gericht" te danken! Om deze reden stelden velen er prijs op Vrijschepenen te worden, dus men vond deze Vrijschepenen dan ook overal, ook in Overijssel. De aanklacht kon alleen gedaan worden door zo'n Vrijschepen, in dit geval Dijrck van Hetersche, procurator van Johan de Hetersche. Was de aangeklaagde, hier dus de stad Ootmarsum, geen Vrijschepen, dan kon zij op de aanklacht niet ten gericht verschijnen,

¹ "Een oud archiefstuk", Jaarboek 2000, Heemkunde Vereniging Ootmarsum

(waar immers alleen Vrijschepenen werden toegelaten), zodat zij zich daar dan door een Vrijschepen moest laten vertegenwoordigen.

In een akte van het Oud Archief van de Stad Ootmarsum, Formsma no 306 gedateerd 1 Oktober 1462, blijkt dat Tonijs Pulcien en Werner van Scharpenhusen bij hun eed als Vrijschepen aan Johan Hakenberch, Vrijgraaf te Neustadt, onder borgstelling beloven dat de stad Ootmarsum aan haar dagvaarding op aanklacht van Johannes de Hetersche en Dijrck van Hetersche (zijn procureur) gevolg zal geven, wanneer het gericht op een behoorlijke plaats en tijd wordt gehouden. Met daarbij een akte waarin Dijrick van Heijden, richter, en Johan Moerbecke en Schepenen en Raad van Ootmarsum beloven om Tonijs Pulcien en Werner van Scharpenhusen schadeloos te stellen voor de eventuele gevolgen van hun borgstelling.

De afloop van deze kwestie lezen wij bij Snuif blz. 316. Hij trof in het Oud Archief een stuk aan gedateerd 5 juli 1463, dat nu niet meer aanwezig is. Het is het concept van een schrijven van Schepenen en Raad van Ootmarsum aan Bisschop David van Bourgondië, waarbij zij hem het antwoord van de Vrijgraaf toezenden en zich beklagen over de ongelegenheid der rechtsplaats en de korthed der termijn. Zij verzoeken de bisschop om steun.

De stad Deventer was ook door Vrijgraaf Johan Hakenberch voor het Vrijgericht gedaagd en doet eenzelfde verzoek aan de bisschop. Johan Hakenberch wordt hierop op zijn beurt voor het Vrijgericht, en wel te Steverden, gedaagd. Doch hij verschijnt niet, waarop de zaak als niet gerechtigd wordt beschouwd. Hiermee was blijkbaar dus ook voor Ootmarsum de zaak ten einde!

As de pastoor in ziene preaken 't deksel van de hel ofhaal'n en hee leut oeder in kieken, dan bewwen oe de bokse veur 't gat.

Um een ding lacht God en de duuvel beiden: um 't biegeleuf.

Erve Tijthoff: Vijandelijk vermogen of niet?

Inleiding

“**E**rve Tijthoff” te Agelo was eigendom van Johanna Henrica Maria Tijthoff, weduwe van de Duitse textielfabrikant Carl Povel, toen de Nederlandse staat de erve in 1945 confisqueerde. Op grond van het Besluit Vijandelijk Vermogen ging het hier te lande aanwezige vermogen van Duitsers in eigendom over op de Nederlandse staat. De eigendomsverkrijging van het vijandelijk vermogen moest worden beschouwd als herstelbetaling voor de door Nederland als gevolg van de oorlog geleden schade. De erve omvatte twee boerderijen, een arbeidershuis en ongeveer 80 ha. grond. In 1948 werd ‘Erve Tijthoff’ geschat op fl. 120.000,-. De weduwe Povel, wier voorvaderen de erve hadden gekocht, moest ervaren dat het landgoed haar werd ontnomen. Hetzelfde lot als dat van de weduwe Povel trof bijvoorbeeld de zoon van de in 1918 naar Nederland gevluchte keizer Wilhelm II: de Nederlandse staat werd eigenaar van ‘Huis Doorn’. Ook het eiland Schiermonnikoog, eigendom van graaf Bernstorff, ging in eigendom over op de Nederlandse staat. Landerijen in de gemeente Gendringen, nabij Elten, werden ontnomen aan Fürst zu Salm-Salm. In totaal behield Nederland 750 miljoen gulden aan vijandelijk vermogen. Dit zou nu ongeveer 1,6 miljard euro zijn.

Het Besluit Vijandelijk Vermogen (BVV)

Op de verschillende conferenties na de Tweede Wereldoorlog spraken de geallieerden af dat Duits vermogen op geallieerd territorium moest dienen als herstelbetaling en ‘Wiedergutmachung’. De Nederlandse regering had dit in Londen in 1944 al besloten.

De confiscatie werkte zonder aanzien des persoons. Het al of niet persoonlijk vijandig gedrag was in eerste instantie van geen betekenis. De confiscatie moest dan ook niet worden beschouwd als een persoonlijke bestraffing van vijandelijke onderdanen wegens veronderstelde deelneming aan tegen ons volk gepleegde gewelddaden. Men vond het redelijk dat naast vijandelijke staten ook hun onderdanen -leden der vijandelijke staatsgemeenschappen- met hun gehele vermogen aansprakelijk werden gesteld voor de oorlogsschade.

Daarbij was het de bedoeling, dat de Duitse staat later in een verdrag de verplichting zou worden opgelegd de door het BVV benadeelde onderdanen schadeloos te stellen. Dit verdrag zou in 1963 tot stand komen. Het vijandelijk vermogen dat in eigendom was overgegaan op de Nederlandse staat werd onder beheer gesteld van het Nederlands Beheersinstituut. Hetzelfde gold voor het vermogen van NSB-ers, dat als landverraderlijk vermogen werd bestempeld. Landverraderlijk vermogen ging echter niet in eigendom op de Staat over, maar werd onder beheer gesteld.

Het beheer werd gedecentraliseerd uitgevoerd door plaatselijke vertegenwoordigers. Zo werd het beheer over 'Erve Tijthoff' gevoerd door notaris A.G.J.M. Kirch te Ootmarsum en later -per 1 november 1947- door de rentmeester der Staatsdomeinen te Zwolle, Ir J. Kluytenaar, die werd opgevolgd door ir. J. Nysingh. J. Kroeze bleef de erve pachten. In plaats van de weduwe Povel, de voormalige eigenares, trad nu de Staat als verpachter op. De Staat was immers eigenaar van 'Erve Tijthoff' geworden.

Het BVV gaf de betrokkenen een mogelijkheid om de goederen die in eigendom op de staat waren overgegaan terug te krijgen of, indien het goed reeds was geliquideerd, hetgeen ervoor in de plaats was gekomen, dat wil zeggen, de opbrengst van de verkoop door het Beheersinstituut.

De voormalige eigenaar kwam voor teruggave in aanmerking indien hij kon aantonen dat hij belangrijke verdiensten jegens de geallieerde zaak had verricht. Hij kreeg in dat geval een zogeheten 'ontvijandingsverklaring'.

De erven Povel dienen een ontvijandingsverzoek in

Zoals gezegd was Erve Tijthoff eigendom van de weduwe Povel te Nordhorn. Zij was in 1875 geboren uit het huwelijk tussen de Nederlandse militaire arts Jodocus Gerhardus Tijthoff en Franziska Maria Anna Linde. Door haar huwelijk met de Duitse textielabrikant Povel in 1904 kreeg zij de Duitse nationaliteit. Erve Tijthoff was afkomstig uit haar familiebezit en aangezien zij en Povel op huwelijkse voorwaarden waren getrouwd, bleef de erve haar privé-eigendom. Carl Povel stierf tijdens de oorlog in 1943; zij bleef in Nordhorn wonen.

De erve, dat wil zeggen de grote boerderij,

14.38.50 ha. grasland,
11.51.89 ha. bouwland
en 8.67.06 ha. woeste
grond werd na de oor-
log voor fl. 1300,- per
jaar verpacht aan
J. Kroeze, die in 1948
werd opgevolgd door
zijn zoon H.G. Kroeze.
Verder werd een per-
ceel bouwland verpacht
aan A. Bruns te Groot
Agelo, de kleine boer-
derij aan G.J. Borggre-

Jan Kroeze en Barbara Kroeze-Tenniglo

ve te Groot Agelo, het arbeidershuis aan J.H. Kamphuis.

De weduwe Povel stierf op 14 december 1945. Bij haar dood waren er ne-
gen van de elf kinderen nog in leven. De erven Povel richtten zich in
1950/51 bij monde van A. Müller, advocaat en notaris te Nordhorn, met een
verzoekschrift tot het Nederlands Beheersinstituut, waarin zij een om terug-
gave vroegen. Later werden zij bijgestaan door advocaat Mr. T.G. Scheer te
Den Haag. De erfgenamen legden er de nadruk op dat hun moeder anti-
nationaal-socialistisch en pro-Nederlands was geweest en deze instelling
door daden had bevestigd. Om het instituut te kunnen overtuigen dat zij zich
voldoende had ingezet werden schriftelijke verklaringen overgelegd. De
verklaringen waren afkomstig van de heer J. Kroeze en zijn zoon en opvol-
ger H.G. Kroeze, pachters van erve Tijthoff. Een aantal inwoners van Oot-
marsum en omgeving legde een verklaring af dat zij op Erve Tijthoff onder-
dak hadden gevonden gedurende de oorlogsjaren, wanneer razzia's voor
arbeidsinzet of anderszins verwacht werden. Het waren J. Grimberg, H.
Grimberg, A.J. Grimberg, J. Wientjes, G. Wientjes, B.A. Eertman, G.J.
Eertman, J.B. Eertman, H.A. Eertman. (NB. drie handtekeningen zijn niet te
herleiden.) De heren Kroeze verklaarden, dat zij altijd in een goede ver-
standhouding met de familie Povel hadden gewerkt; dat er in de oorlog vele
onderduikers op Tijthoff waren geweest en dat dit des te beter kon geschie-
den omdat de boerderij eigendom was van een Duitse familie; dat de familie
Povel op de hoogte was van de onderduikers en dat de hulp aan de onder-
duikers was verleend op aansporing van de familie Povel. En tenslotte dat
de heer Povel bij de begrafenis van Engels vliegers, die in de omgeving van
Ootmarsum waren neergeschoten, gelden had bijgedragen voor de door de
bevolking van Ootmarsum geschonken grafkransen

Tevens vond een getuigenverhoor plaats. J. Kroeze verklaarde dat hij op aandringen van mevrouw Povel dikwijls gratis producten van de boerderij en een deel van de inkomsten uit de boerderij aan mensen uit de buurt had gegeven; dat de heer en mevrouw Povel hem hadden gezegd dat hij iedereen die wilde onderduiken 'maar moest nemen'. Het levensonderhoud zou ten laste van de boerderij komen. Zo waren er tijden dat er zo'n 10 à 15 jongelui op de boerderij waren, van wie sommigen een week bleven, anderen slechts enkele dagen: H. Klarenbeld, caféhouder te Lonneker, had er zelfs negen maanden vertoefd. Ook een Joodse verkoper uit Ootmarsum, S. ten Brink, had er ondergedoken gezeten. In zijn verklaring zei Ten Brink, dat zijn vader hem had kunnen opzoeken, terwijl het voor Joden verboden was bij anderen te komen, en dat Kroeze dingen voor hem had bewaard en naderhand weer ter hand had gesteld. Tevens werd Engelsen onderdak en eten verschaft. Aan één van hen had mevrouw Povel een pak burgerkleren gegeven, hetgeen bevestigd werd door de arts G.B.R. Wortelboer te Ootmarsum. J. Kroeze verklaarde tenslotte dat hij gedurende de oorlog 3 à 4 keer in Nordhorn de familie Povel had bezocht. Dit gebeurde heimelijk. Zijn zoon H.G. Kroeze verklaarde dat de getuigenis van zijn vader op waarheid berustte. Hij voegde eraan toe dat mevrouw Povel ook hem toestemming had gegeven producten weg te geven.

In de pleitnotities van advocaat Scheer lezen we nog dat de erfgenamen - 'zonder aan de persoonlijke verdienste van Kroeze ook maar iets te willen afdoen' - zich veroorloven op te merken 'dat het aandeel van hun moeder in zijn activiteit niet moet worden onderschat'. 'Zij riskeerde immers door handelingen van de heer Kroeze haar Nederlandse bezit. Herhaaldelijk kwam het voor dat Duitsers, die op een boerderij onderduikers arresteerden, de boerderij in brand staken.'

Het was nu aan het Beheersinstituut om uitspraak te doen. Gezien het bovenstaande is het niet verwonderlijk dat dit instituut en later ook de afdeling Rechtspraak van de Raad voor het Rechtsherstel, van oordeel waren dat mevrouw Povel zich voldoende had ingezet voor de Nederlandse zaak. Op 17 maart 1955 -de procedure had bijna 3 jaar geduurd- werd besloten dat Erve Tijthoff aan de erfgenamen moest worden teruggegeven.

Een truc

De erfgenamen hadden dus recht op teruggave van Erve Tijthoff. Zij moesten echter genoeg nemen met de koopsom die Erve Tijthoff had opgebracht. Het geval namelijk wilde dat het landgoed inmiddels door de Staat der Nederlanden was verkocht aan het Rijk in Europa. Een slinkse constructie! Wat was het geval? We gaan terug naar de tijd voordat het Beheersinstituut uitspraak over teruggave deed.

Zoals gezegd stelde het BVV als doel voorop dat vijandelijk vermogen moest dienen als herstelbetaling. Daartoe werd vijandelijk vermogen veelal verkocht. Meestal waren kopers particulieren, doch een aantal landelijke onroerende goederen, zoals Erve Tijthoff en Schiermonnikoog, was het Beheersinstituut niet van plan aan een particulier te verkopen. Men was bang dat het landgoed, gelegen in een van de mooiste natuurgebieden van Twente, op den duur zou worden verkaveld. Ook dacht men dat bij een goed beheer Erve Tijthoff na tien jaar een veel grotere waarde zou vertegenwoordigen dan de op dat moment getaxeerde waarde van fl. 120.000,- en dat in verband met deze verwachting het ontijdig verkopen van deze gronden zeer onvoordelig voor de staat zou zijn. Maar niet-verkopen leverde wel een probleem op voor de overheid. Want gesteld dat de erven Tijthoff zouden slagen in hun verzoek tot teruggave, dan moest de Erve in natura worden teruggegeven en dan raakte de Staat Tijthoff alsnog kwijt. De slinkse truc die werd bedacht hield het volgende in. Het Beheersinstituut beheerde het vijandelijk vermogen namens de Staat der Nederlanden in zijn geheel (Nederland én de Overzeese gebiedsdelen). De Staat der Nederlanden kon overeenkomsten sluiten met, en goederen in eigendom overdragen aan het Rijk in Europa, dat ten opzichte van de Staat als een afzonderlijke rechtspersoon moest worden beschouwd. Dientengevolge zou de overdracht van Erve Tijthoff worden gegoten in de vorm van een overeenkomst van koop en verkoop tussen de Staat der Nederlanden enerzijds en het Rijk in Europa anderzijds. Tijthoff moest derhalve door de Staat in eigendom worden overgedragen aan het Rijk in Europa. En zo geschiedde. Met uitzondering van enige percelen die aan de gemeente Ootmarsum waren verkocht, werd Erve Tijthoff in 1951 voor fl. 91.500,- verkocht aan het Rijk in Europa. Derhalve bijna fl. 30.000,- lager dan de geschatte waarde van fl. 120.000,-. Dat de koopsom van vijandelijk vermogen laag werd vastgesteld had twee redenen. Een laag bedrag was gunstig in verband met de nog vast te stellen vordering tot schadevergoeding die Nederland uit hoofde van de oorlogsschade tegen Duitsland zou instellen. De waarde van het inbeslaggenomen en geliquideerde vermogen zou op deze vordering in mindering worden gebracht. Hoe lager derhalve het vermogen werd getaxeerd, hoe hoger de vordering tegen Duitsland kon worden vastgesteld. In de tweede plaats hield men rekening met een eventuele ontvijanding. In dat geval had de ontvijande immers recht op teruggave van het vermogen of, indien liquidatie had plaatsgevonden, recht op hetgeen ervoor in de plaats was gekomen, te weten de koopsom die het goed had opgebracht. Hoe lager de koopsom werd vastgesteld, des te voordeliger was de Staat dus uit in geval van eventuele ontvijanding.

De familie Povel kon haar hoop op teruggave van Tijthoff laten varen. Ook

al was mevrouw Povel postuum ontvrijd en hadden haar erfgenamen recht op teruggave van het vermogen, de Staat kon immers zeggen: "Het landgoed is niet meer van ons, het is van het Rijk in Europa". De erfgenamen zouden hooguit recht kunnen doen gelden op de (lage) koopsom, die ervoor in de plaats was gekomen, te weten fl.91.500,-.

Kritiek op de constructie; de erven Povel kopen het landgoed terug

Merkwaardigerwijs kwamen de erven met de Staat tot overeenstemming het landgoed terug te kopen. In januari 1956 had de advocaat namens de erfgenamen het verzoek gedaan het landgoed tegen de getaxeerde waarde over te dragen aan Hermann Josef Povel, de oudste zoon. De koopsom bedroeg fl. 136.430,-. Dit bedrag is fl. 44.930,- hoger dan het bedrag waarvoor de Staat het aan het Rijk had verkocht.

In Den Haag rees verzet. Mr G. de Grooth, lid van de Eerste Kamer, en Joseph Luns, Minister van Buitenlandse Zaken, die wel eens zijn vakantie in Ootmarsum doorbracht, reageerden verontwaardigd op de gang van zaken rond Erve Tijthoff

Ondanks de kritiek kwamen de erven toch met de Staat tot overeenstemming omtrent terugkoop van het landgoed. Koper was Elisabeth Catharina Maria Müller-Povel, de tweede dochter. Tegen betaling van fl. 113.965,- kwam Erve Tijthoff uiteindelijk weer in handen van de familie Povel

Dat de constructie juridisch gezien geen schoonheidsprijs verdient, behoeft geen betoog. Het doel van de constructie nu was geen ander dan het niet (willen) teruggeven van het vermogen in natura. En dat nu is op zijn minst aanvechtbaar te noemen. Ook wanneer we aannemen dat de Staat en het Rijk afzonderlijke civielrechtelijke rechtspersonen zijn. Er is in dat geval sprake van samenspanning tussen de koper en de verkoper met het doel de ex-eigenaar, die op grond van zijn ontvrijding recht had op teruggave van zijn vermogen in natura, definitief dit vermogen te ontnemen. Een overdracht die nota bene had plaatsgevonden tijdens de ontvrijdingsprocedure die de Erve betrof. De ontvrijdende ex-eigenaar had zich derhalve, als de overdracht al geldig zou zijn geweest, op de onrechtmatigheid van de constructie kunnen beroepen en een actie uit onrechtmatige daad kunnen instellen. De erfgenamen hadden dan wellicht met succes schadevergoeding in natura van het Rijk kunnen eisen, dat wil zeggen teruglevering van de Erve Tijthoff. In ieder geval had, dunkt mij, had de Staat kunnen worden aangesproken om de onrechtmatige overdracht aan het Rijk -vestzak, broekzak-ongedaan te maken, waartoe hij in dit geval toch in staat moest worden geacht, om vervolgens tot teruglevering overeenkomstig de uitspraak van het Beheersinstituut over te gaan.

Tenslotte

De familie Povel heeft kennelijk haar verlies genomen en zoals gezegd de Erve teruggekocht. Weliswaar viel een deel van de landerijen van Tijthoff in de jaren zeventig ten prooi aan de ruilverkaveling, maar gelukkig is een groot deel bewaard gebleven. Inmiddels heeft de familie Povel op haar beurt delen van het landgoed verkocht. Onder andere aan de familie Kroeze, die van vader op zoon ononderbroken pachter is geweest van de boerderij en ongeveer 43 ha grond. Erve Tijthoff is heden ten dage eigendom van Jan Kroeze, die er een manegebedrijf heeft.

Erve Kroeze met op de voorgrond Lies Kroeze (eind jaren dertig van de vorige eeuw).

**Deze bijdrage vormt de samenvatting van het artikel "Een opmerkelijke akte: de Staat der Nederlanden draagt Erve Tijthoff in eigendom over aan het Rijk in Europa", dat eerder verscheen in: Overijsselse Historische Bijdragen, afl. 115, Zwolle 2000, p. 45-51. Auteur is gepromoveerd op een proefschrift getiteld: 'Een omstreden eiland, de eigendom van het eiland Schiermonnikoog in geding', Groningen 1993, dat vergelijkbare problematiek behandelt. Zij is werkzaam als Universitair Docent bij de Vakgroep Romeins Recht en Rechtsgeschiedenis, Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Groningen.*

Zwerftocht door de Natuur

Maandagmiddag om goed twee uur vertrokken wij met een klein groepje vanaf het Molenhuisje richting de rotonde op de kruising van de Denekamperstraat met de Laagsestraat. De Laagsestraat werd helemaal gevolgd tot aan de rechts van de weg liggende mölmoat¹, waar we even gesproken hebben over de watermolen, die daar ooit is geweest. Tevens kwam de iets verder gelegen plaats, waar vroeger bij het binnenkomen van Ootmarsum tol² werd geheven, ter sprake. Iets voorbij café Ten Dam werd weer gestopt om in de daar aanwezige zandvanger te kijken of de stekelbaarsjes er nog steeds zaten. Dit was wel het geval, een teken dat de beek daar nog schoon is.

Verdergaand linksaf de Uelserdijk op zagen we aan de linkerkant boven de oude zandkuil een machtig grote buizerd zijn rondjes draaien. Wat een mooi gezicht als hij vlak boven je vliegt!

Na de molenhuisjes en de beek gingen wij linksaf het weidepaadje op. Daar zijn we door de weide naar de hoge acacia's gelopen, die eens om het kas-teeltje "De Arke" stonden in een bocht van de beek. Ook hebben we gezocht of er nog kloostermoppen in de wal zaten. We vonden er inderdaad nog een aantal.

Nog mooier was het feit, dat toen we daar zo stonden te kijken, er een licht-blauwe flits voorbij schoot, en wel zo snel dat de helft van ons te laat was om het zien. Een prachtig ijsvogeltje liet zich aan ons zien en dat was een heel mooie ervaring.

We reden door tot aan boerderij de Meerbekke, waar gepauzeerd werd. Hier sprak ons een klas kinderen uit Enschede aan, die in de buurt op kamp was. We hebben ze uitleg gegeven over boerderijen van vroeger. Ook onderwerpen zoals een los hoes, geveltekens, niendeur, stiepeltekens en gebintwerk kwamen ter sprake.

Hierna gingen we rechtsaf in de richting van de Hooijdijk, waar zich aan de linkerkant een enorm groot graanveld uitstrekt. Hier hebben we een hele tijd doorgebracht met het uitzoeken van diverse planten, die we tussen de haver, gerst en rogge aantreffen, zoals de korenbloem, twee kleuren perzikkruid,

¹ Gelegen tegenover het landhuis van H. Schippers

² Gelegen direct aan de straat vóór café Oald Oatmöske

akkerviooltjes, raaigras, witte en rode klaver, akkerboterbloem, twee soorten weegbree, kamille, hennepnetel en het zeldzame wasbloempje (zeer zeldzaam). Ook vonden we er diverse wikkesoorten, waaronder de voederwikke, vogelwikke en ringelwikke. We vinden het nuttig om op de wikke wat verder in te gaan, omdat deze bijna overal voorkomt en niet gauw herkend wordt.

De wikke (Vicia)

De wikkesoorten groeien in gras, bossen, onder kreupelhout, heggen en akkers verspreid over heel Europa. Vele wikkesoorten zijn veel voorkomend, maar er zijn ook veel zeldzame soorten. Het is een éénjarige of overblijvende klimplant met wijnstokachtige stengels en de uiteinden van de bladen zijn rankend. De bloemen zijn vlinderbloemig en zitten in de oksels van de bladeren. De kleuren van de bloemen lopen erg in elkaar over van rood naar violet en blauw, maar ook geel en wit kunnen voorkomen. Het aantal der bloemen kan variëren van 2 tot 40 stuks. In ons land zijn ± 20 soorten bekend. Dat is teveel om allemaal uitgebreid te bespreken.

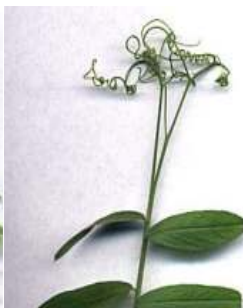
Het wordt daarom een globale opsomming:

- De vogelwikke (*Vicia cracca*) zachte wikke met 1 ondersoort.
- De terewikke (*Vicia hisuta*), de vierzaadwikke, de slanke wikke (zzz) met 2 ondersoorten.
- De voederwikke (*Vicia sativa*), de lathyruswikke.
- De heggewikke (*Vicia sepium*), de hongaarze wikke (z).

De smalbladige wikke, boswikke, gele wikke (z), franse wikke, bonte wikke, zwartoog-wikke (zzz), en de bastaard-wikke (zzz).

Smalbladige wikke

Ranken smalbladige wikke

Bloemen smalbladige wikke

Onze wandeling vervolgden wij tot op de Hooidijk en daar sloegen we linksaf richting Vasse.

Na enige tijd doken we het dennenbos in om te kijken of we nog wat van de al lang uitgebloeide zevenster (*Trientalis europaea*) konden vinden. We hebben wel een paar honderd gezonde planten met diverse zaadbolletjes gevonden. Van dit relict uit de ijstijd weten we nu 3 groeiplaatsen op het Springendal.

Het lijkt erop, dat de toekomst van deze plant hier wel verzekerd is.

Zevenster (*Trientalis europaea*): Aan het uiteinde van de onvertakte stengel bevindt zich een krans van grote bladeren en één of twee (zelden meer) langgesteelde witte stervormige kronen. Het is een tenger plantje met een kruipende wortelstok en rechtopstaande bloeitakken. Het is bij ons een zeldzame plant van bossen en venige heiden. De hoogte is 10 tot 25 cm en de bloeitijd is mei-juni

Verder nog even gekeken over de grote heide, die begon te bloeien. Eens telden we tijdens een wandeling door de heide 43 hagedisjes van verschillende soorten. Ook vonden we de heel zeldzame ondersoort van de kleine wolfsklauw.

We gingen verder door de s-bocht en langs de brandtoren en sloegen daarna linksaf bij de boerderij van Weersink en de oude Ponderosa. Langs de kleine bronnen door Nutter zijn wij weer naar huis gegaan.

Het was een mooie en leerzame tocht en we hebben er allemaal erg van genoten.

Kroniek

december 2001 tot december 2002

December 2001

- 1 Nieuwe jongerenbus, als ontmoetingsplek voor de Ootmarsumse jongeren, in gebruik genomen.
- 5 Stichting Natuur & Milieu Ootmarsum sluit met de gemeente een beheersovereenkomst voor het Appellaantje en Engels' Tuin.
- 16 Onthulling van een Joods monument in de Putstraat op de plek waar ooit de Joodse synagoge stond. Het was een initiatief van de Ben Morshuis Stichting.
- 17 Huldiging van twee jubilarissen bij de Ootmarsumse Boerendansers: Toon Heupink en Jan Smellink zijn 40 jaar lid van deze vereniging. Jurgen Lohuis wordt gekozen als nieuwe voorzitter.
- 17 De bibliotheek Ootmarsum bestaat 40 jaar. In verband met de fusie Denekamp, Weerselo, Ootmarsum, betekent dit tevens het einde van een zelfstandige bibliotheek in Ootmarsum.

Laatste bestuur bibliotheek Ootmarsum. V.l.n.r.: Annie Reinders, Bert Kok, Jan Klooster, Ab Groothuis, zitend Wies Boerrigter. Niet op de foto Benno Gellekink.

- 20 Het college van B & W van Dinkelland geeft het fiat voor de bouw van een brede school in Ootmarsum. Het is een miljoenenproject!
- 31 Na ruim een kwart eeuw verdwijnt de siepelzegel. Dit heeft alles te maken met de invoering van de Euro per 1 januari.

Januari 2002

1. Sigarenmagazijn en kantoorboekhandel Reinders “’t Schild”, na 70 jaar dicht.

Een krantje of sigaartje kopen bij Elly is verleden tijd. Helaas

- 5 De 39° stadsprins is Hans II (Hans Roetenberg). Hij wordt bijgestaan door zijn adjudanten Johnny Schulten en Geert Schoenmaker. Markies Ivo (Ivo Weierink) voert de Siepeljonkers aan.
- 10 “Pand Rikmanspoel aan de Denekamperstraat niet meer te redden”. Woonmaatschappij Dinkelborgh, de nieuwe eigenaresse van het pand, gaat het pand op den duur slopen.
- 30 Uitreiking van het 19° jaarboek van de Vereniging Heemkunde Ootmarsum. Het eerste exemplaar was voor Elly Reinders.

Februari

- 4 Koos Wolda nieuwe directeur van de hervormde basisschool “’n Profiet.

9. Carnavalszaterdag: ludieke overdracht van de stadssleutel. “Koning Othmar” in hoogsteigen persoon overhandigt de sleutel aan Prins Hans II.

*Alternatieve sleuteloverdracht van de Carnavalsvereniging de “Othmarridders”
Hans Bolscher als Koning Othmar en Ben van Benthem als schildknaap.*

- 14 De vestiging van de ABN/AMRO bank gaat definitief dicht. In het pand aan de Markt, waar de bank sinds 1989 is gehuisvest, blijft alleen een geldautomaat.
- 19 Forse vertraging voor het plan Centrumrand Ootmarsum, na de gerechtelijke uitspraak om een beroep tegen de verleende bouwvergunning gegrond te verklaren. Plan Centrumrand Ootmarsum behelst de bouw van een nieuw verzorgingshuis met aanleunwoningen, winkels en een supermarkt.
- 20 Werkzaamheden in weiland Engels’ Tuin in volle gang. Het is de bedoeling om het weiland terug te brengen in zijn oorspronkelijke oude staat.
- 26 “Grof vuil niet meer naar de werf”. Het gemeentelijk afvalbrengdepot op de gemeentewerf voldoet niet meer aan de eisen en gaat definitief dicht. Ootmarsummers moeten met het afval naar Denekamp.

Maart

- 2 “Ootmusica jubileert”. De Christelijke Gemengde Zangvereniging bestaat 75 jaar en viert dit met een receptie en jubileumconcert. Het koor is beter bekend onder de naam “Looft den Heer”, die zij vanaf de oprichting in 1927 tot 1999 droeg.

April

- 2 “Tafeltje-Dekje” Ootmarsum vanaf nu geserveerd vanuit de keuken van klooster Maria ad Fontes.
- 4 Presentatie van deel twee “Ootmarsum 1940-1945”, door de Ben Morshuis Stichting.
- 13 Ootmarsum is een nieuwe zaak rijker: “Vandetuyn Kado en Zo”, een winkel in uiteenlopende cadeaus. Een initiatief van George Dujardin, gevestigd in de voormalige pizzeria van P. Klaas aan de Oostwal.
- 20 De schaatsvereniging Ootmarsum haalt voor de laatste keer het oud papier op. Voortaan moet men het zelf even naar De Mors brengen.
- 30 Koninklijke onderscheidingen voor Herman van Zuilekom, Frans Swennenhuis en Ton Schulten.

Herman van Zuilekom Koninklijk onderscheiden.

Mei

- 2 Het Ootmarsums Openluchtmuseum Los Hoes is door de gemeente Dinkelland aangewezen als nieuwe trouwlocatie voor het sluiten van een burgerlijk huwelijk.
- 14 Betsie Logtenberg-Geerdink ontvangt als moederdagcadeau een koninklijke onderscheiding voor haar vele verdiensten voor de horeca in het algemeen en Ootmarsum in het bijzonder.
- 17 Opening van het Openluchtmuseum Los Hoes als land van “Heeren en Boeren”, in aanwezigheid van kardinaal Simonis en de vorst van Bentheim.

Juni

- 1 Op deze datum gaan de voormalig gemeenten Ootmarsum, Denekamp en Weerselo officieel gemeente “Dinkelland” heten. De nieuwe naam is tegelijk met de nieuwe huisstijl ingevoerd.
- 3 Fantastische prestatie van meisjes C Set-Up '65: zij wisten in Haarlem Nederlands kampioen te worden bij de gesloten clubkampioenschappen.
- 6 De vogelwerkgroep van de heemkunde Ootmarsum presenteert het boekje “Vogels in en rond Ootmarsum”.
- 12 Monumentenboekje voor Dinkellanders. De gemeente biedt haar inwoners het boekje gratis aan ter gelegenheid van de nieuwe huisstijl van Dinkelland.
- 18 Ootmarsumse jongens- en meisjesteams van groep acht van de basisscholen worden winnaar bij de regionale schoolatletiek kampioenschappen in het FBK-stadion te Hengelo. Zij plaatsen zich daardoor voor de landelijke finale op 21 juni. Hier behalen zij het brons.
- 19 Ab Groothuis neemt afscheid van de RABObank. Hij was er 40 jaar werkzaam, waarvan ongeveer een kwart eeuw in Ootmarsum.
- 19 Gemeenteraad stemt in met bouw brede school. Hiertoe moeten eerst de Jozefschool en 'n Profiet afgebroken worden, want op deze locatie zal het nieuwe scholencomplex gebouwd worden.
- 19 “Tijdelijke huisvesting scholen geregeld”. De gemeente Dinkelland heeft een bouwvergunning verleend voor de tijdelijke huisvesting van de Jozefschool en de hervormde school 'n Profiet. De Jozefschool komt tijdelijk in het voormalig restaurant De Kuiperberg; 'n Profiet krijgt tijdelijk onderdak in de voormalige Welkoopwinkel aan de Bleekstraat.

- 22 Buurtschap Nutter in beeld: Toon Bökkers en Harrie Oude Elberink presenteren na twee jaar noeste arbeid hun boek “Nutter, zoa as wie het kend en heurt hebt”.
- 29 Subsidies voor de aanleg van een fietspad langs de Vasserweg zijn binnen, zodat met de aanleg begonnen kan worden.

Juli

- 17 Wegdromen met verhaaltjes. Dat kan men in het nieuwe boek van Chris Velthuis en Gerard Wortelboer met de titel: “Ontmoetingen in de streek Dinkelland – in prenten en verhalen”.

Augustus

- 12 Het openlucht zwembad De Kuiperberg organiseert voor de 25^e keer de nationale Zwemvierdaagse. De weersomstandigheden zijn stralend.
- 14 De Nederlands Hervormde kerk aan de Ganzenmarkt gaat in de steigers voor een algehele restauratie.
- 18 Tom Veelers wordt Nederlands wielerkampioen bij de junioren!
- 23 Onthulling van beeld De Textielarbeider als waardering en erkenning van al die mensen die tientallen jaren hard gewerkt hebben in de Twentsche Damastfabriek.

September

- 5 Verhuizing Jozefschool en Hervormde school

- 15 Pastor Rob Willems van de LOT parochies viert zijn koperen jubileum.
- 18 Bij de sloop van pand Snijders aan de Markt wordt een eeuwenoude Bentheimerstenen waterput gevonden.
- 21 Dichter Willem Wilmink en kunstschilder Ton Schulten presenteren een gezamenlijk kunstwerk: het boek “Het Beloofde Land”.
- 21 Klootschieters Vereniging Oud-Ootmarsum viert haar 40-jarig bestaan met de presentatie van een jubileumboek.
- 25 Houtzagerij Steinmeijer aan de Laagsestraat stopt na 202 jaar familie-traditie, met de bedrijfsvoering.
- 27 De jubilerende zangvereniging Ootmusica brengt o.l.v. dirigent Frans Heijdeman de musical “Jozef en De Duizendkleuren Jas” op de planken. Het is een daverend succes.

Oktober

- Sloop van de N.H. school 'n Profiet en R.K. basisschool St. Jozef aan de Profietstraat.

November

- 8 “Koale Karmis druk, gezellig en koud”. De bezoekers moesten wachttijden voor lief nemen om een café binnen te komen. Professionele portiers zorgden ervoor dat alles ordentelijk verliep. Toch eiste de Koale karmis zijn tol: het beeld De Textielarbeider werd met grof geweld van de sokkel gerukt.
- 13 Groen licht voor de bouw van een nieuw verzorgingshuis “Huize Franciscus”. Er zijn geen bezwaarschriften binnengekomen op de nieuwe plannen van de gemeente. De werkzaamheden in het kader van het plan Centrumrand Ootmarsum kunnen worden hervat.
- 19 Plannen van de gemeente Dinkelland om het stadhuis van Ootmarsum te verkopen aan woninginrichter Brandehof.
- 24 Heemkunde Ootmarsum doet in samenwerking met de Archeologische Werkvereniging Nederland afdeling Twente aan de Oostwal onderzoek naar de exacte loop van de grachten.

Bron: Knipselkrant Heemkunde, met dank aan Annie Coers

